

ΤΕΙ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ-ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ
ΤΗΝ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

ΖΕΡΒΑΚΗ ΟΛΥΜΠΙΑ ΑΜ.14663

ΚΑΡΤΑΛΑ ΜΑΡΙΑ ΑΜ.14337

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΝΤΟΒΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
1.1. Εισαγωγή.....	4
1.2. Σκοπός της πτυχιακής εργασίας.....	5
1.3. Ερευνητικά ερωτήματα	5
1.4. Περιγραφή της μεθόδου.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	7
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ.....	7
2.1. Η έννοια της επιχειρηματικότητας.....	7
2.2. Η έννοια του επιχειρηματικού προσανατολισμού	12
2.3. Χαρακτηριστικά του επιχειρηματία.....	13
2.4.Σημασία Επιχειρηματικότητας για την οικονομική ανάπτυξη.....	16
2.5. Οι οικονομικές συνθήκες που επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα	20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	25
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ	25
3.1. Η έννοια της καινοτομίας.....	25
3.2. Καινοτόμος επιχειρηματικότητα ως βασικός παράγοντας της οικονομικής ανάπτυξης.....	28
3.3. Παράγοντες που επηρεάζουν την εμπορευματοποίηση της καινοτομίας	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	35
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ	35
4.1. Ορισμός της οικονομικής κρίσης.....	35
4.2. Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2007-2008	37
4.3.Οι αιτίες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2007-2008	40
4.4.Επιπτώσεις παγκόσμιας οικονομικής κρίσης 2007-2008	44
4.5. Δημοσιονομική κρίση στην Ελλάδα	46
4.6.Οικονομική στήριξη στην Ελλάδα	52
4.7. Μέτρα αντιμετώπισης της ελληνικής κρίσης	54
4.8. Capital Controls στην Ελλάδα και επιπτώσεις στην οικονομία	56

4.9. Οι επιπτώσεις μιας οικονομικής κρίσης στη μακροχρόνια επένδυση.....	62
4.10. Επιπτώσεις οικονομικής κρίσης στην καινοτομία.....	62
4.11. Δυναμική της ευρωπαϊκής επιχειρηματικότητας κατά τη διάρκεια της κρίσης	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	73
ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	73
5.1. Επιπτώσεις οικονομικής κρίσης στην επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα.....	73
5.2. Νέα καινοτομική επιχειρηματικότητα	76
5.3. Το Εθνικό Περιφερειακό Σύστημα Καινοτομίας και τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης στην καινοτομία στην Ελλάδα	78
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	90
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	90
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	94

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Εισαγωγή

Η παγκόσμια οικονομία έχει κατά καιρούς πληγεί από την κρίση και η πιο πρόσφατη, δεν θα είναι η τελευταία. Ωστόσο, η συγκεκριμένη οικονομική κρίση είναι η πιο σοβαρή μετά τη Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 1930, η οποία είναι αποτέλεσμα της αποτυχίας των χρηματοπιστωτικών αγορών, των μακροοικονομικών προβλημάτων της οικονομίας και της εφαρμογής των ελλείψεων της πολιτικής.

Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας τα τελευταία χρόνια έχει θεωρηθεί ως το θεμέλιο και το συστατικό για την οικονομική σταθερότητα και την ανάπτυξη σε όλο τον κόσμο, λαμβάνοντας υπόψη τις επιπτώσεις της στη δημιουργία ευκαιριών και την ικανοποίηση των αναγκών των επιχειρήσεων και των ιδιωτών. Η σημασία της αναγνωρίζεται σε παγκόσμιο επίπεδο. Είναι ένας παράγοντας που συμβάλλει στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη με τη δημιουργία απασχόλησης, την ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης, τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, την προώθηση της αποτελεσματικής εγχώριας κατανάλωσης, τη διατήρηση του συναλλάγματος, τη δημιουργία νέας ανάπτυξης της αγοράς και του υγιούς ανταγωνισμού, καθώς συμβάλλει σημαντικά στο ΑΕΠ μιας οικονομίας.

Η ανάπτυξη μιας οικονομίας εξαρτάται από τον ανταγωνισμό των επιχειρήσεων και αυτός, με τη σειρά του, εξαρτάται ουσιαστικά από τις δυνατότητες των επιχειρηματιών και των διευθυντικών στελεχών. Η ουσία της σύγχρονης επιχείρησης έγκειται στην εξειδίκευση των λειτουργιών της.

Ο μεμονωμένος επιχειρηματίας ανιχνεύει ή δημιουργεί επιχειρηματικές ευκαιρίες που στη συνέχεια εκμεταλλεύεται μέσω μικρών και μεσαίων

επιχειρήσεων. Ο «εταιρικός επιχειρηματίας» ή ο διευθύνων σύμβουλος πρέπει, επίσης, να λαμβάνει υπόψη τις μεγάλες επιχειρήσεις. Ο επιχειρηματίας δεν περιορίζεται πλέον στην αποτελεσματική διαχείριση των περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης και το συντονισμό και τον έλεγχο των δραστηριοτήτων της αλλά σήμερα θα πρέπει να προβλέπει, να αρθρώσει και να διαχειρίζεται τις αλλαγές.

1.2. Σκοπός της πτυχιακής εργασίας

Ο σκοπός της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι να προσδιοριστεί ο βαθμός στον οποίο η πρόσφατη οικονομική κρίση έχει επηρεάσει την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και την καινοτομία στην Ελλάδα.

Ο γενικός στόχος είναι να εντοπίσει και να αναλύσει τις βασικές μακροοικονομικές μεταβλητές και τους οικονομικούς παράγοντες που μπορεί να έχουν επηρεάσει αρνητικά την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και της καινοτομίας στην Ελλάδα.

1.3. Ερευνητικά ερωτήματα

1. Ποια είναι τα αποτελέσματα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στην επιχειρηματικότητα και την καινοτομία στην Ελλάδα;
2. Ποιες μακροοικονομικές μεταβλητές επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα και την καινοτομία στη χώρα;

1.4. Περιγραφή της μεθόδου

Για την πτυχιακή αυτή, επιλέχθηκε η ποσοτική μεθοδολογία της έρευνας. Δευτερογενή στοιχεία έχουν επιλεγεί για τη συλλογή δεδομένων και πληροφοριών. Για την επίτευξη των στόχων της έρευνας, δευτερογενή δεδομένα συλλέχθηκαν από βιβλία και δημοσιεύσεις σχετικά με το θέμα, καθώς και δημοσιεύσεις από την Παγκόσμια Τράπεζα, τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), την Τράπεζα της Ελλάδος, τη Eurostat και την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία. Μια ανάλυση του πληθωρισμού, του ΑΕΠ και των επιτοκίων και άλλων μακροοικονομικών μεταβλητών θα πρέπει να γίνουν για να εξακριβωθούν οι επιπτώσεις της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στην επιχειρηματική ανάπτυξη στην Ελλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

2.1. Η έννοια της επιχειρηματικότητας

Ο όρος επιχειρηματικότητα χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στις αρχές του 16ου αιώνα για τους ηγέτες του στρατού στη Γαλλία και εφαρμόστηκε για πρώτη φορά για τις επιχειρήσεις κατά τον 18ο αιώνα για να ορίσει ένα πρόσωπο που εμπορεύεται τα εμπορεύματα αγοράζοντας και πουλώντας τα σε μια αβέβαιη τιμή. Δεν υπάρχει γενικά αποδεκτός ορισμός της επιχειρηματικότητας, αλλά και αρκετοί μελετητές με την πάροδο του χρόνου έχουν δώσει ορισμούς που βασίζονται στην ιδεολογία και τις απόψεις τους. Οι περισσότεροι ορισμοί δηλώνουν ότι είναι το ξεκίνημα μιας επιχείρησης που θέτει σε εφαρμογή το επιχειρηματικό σχέδιο δράσης κάποιου και αξιοποιεί τους περιορισμένους πόρους που έχει στη διάθεσή του.

Σύμφωνα με τον Drucker (1985) όσον αφορά τον επιχειρηματία ως κάποιος που ψάχνει συνεχώς για τις αλλαγές, ανταποκρίνεται σε αυτές και εκμεταλλεύεται ως ευκαιρία. Οι επιχειρηματίες απαιτούν ένα ειδικό εργαλείο που είναι η καινοτομία, τα μέσα με τα οποία οι αλλαγές αξιοποιούνται ως ευκαιρία για τις επιχειρήσεις.

Η επιχειρηματικότητα σημαίνει ουσιαστικά να ξεκινήσει μια επιχείρηση, η οποία στοχεύει στη δημιουργία προϊόντων και υπηρεσιών για την ικανοποίηση των αναγκών και των επιθυμιών των πελατών, προκειμένου να πραγματοποιήσει ένα κέρδος, ενώ δημιουργεί θέσεις απασχόλησης και παρέχει υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας. Είναι μια έννοια αυτό-εκπλήρωσης των ονείρων και φιλοδοξιών (Ιωαννίδης, 2004: 47).

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ (2009), η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας έχει αναγνωριστεί ως ο βασικός παράγοντας δημιουργίας του εισοδήματος και της απασχόλησης, της παραγωγικότητας, της καινοτομίας, και της ανάπτυξης και πιστεύεται ότι προσφέρει τρόπους για την αντιμετώπιση των οικονομικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών προκλήσεων. Τον τελευταίο καιρό, έχει απειληθεί από την παγκόσμια οικονομική κρίση, καθώς οι επιχειρήσεις έγιναν πιο ευάλωτες όχι μόνο όσον αφορά την πρόσβαση σε κεφάλαια, αλλά και την αύξηση των καθυστερήσεων πληρωμών των απαιτήσεων, την έλλειψη κεφαλαίου κίνησης, τη μείωση της ρευστότητας και ανέφεραν αύξηση στις προεπιλογές, την αφερεγγυότητα και την πτώχευση.

Η επιχειρηματικότητα είναι μια πολυδιάστατη έννοια και δεν είναι απαραίτητο να εξετάζονται πολλοί παράγοντες και προοπτικές. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της επιχειρηματικότητας είναι τα εξής:

1. Καινοτομία: Η διαδικασία της εμπορευματοποίησης μιας εφεύρεσης είναι η καινοτομία. Με απλά λόγια, στην επιχειρηματική δραστηριότητα, η καινοτομία μπορεί να λάβει ένα ή κάποιο συνδυασμό από τα ακόλουθα:

- α) νέα προϊόντα
- β) νέες μεθόδους παραγωγής
- γ) νέες αγορές
- δ) νέες πηγές πρώτων υλών
- ε) νέες μορφές οργάνωσης.

Η καινοτομία είναι μια κρίσιμη πτυχή της επιχειρηματικότητας. Οι επιχειρηματίες πάντα προσπαθούν να δημιουργήσουν νέες και διαφορετικές αξίες και να λάβουν ικανοποίηση με αυτό τον τρόπο. Προσπαθούν να

μετατρέψουν ένα υλικό σε έναν πόρο ή συνδυάζουν τους υπάρχοντες πόρους με ένα νέο και πιο παραγωγικό τρόπο.

2.Κίνητρα: Κίνητρο είναι η παρόρμηση σε ένα άτομο για την επίτευξη ενός συγκεκριμένου στόχου. Μπορεί να υπάρχουν πολλά άτομα με επαρκείς οικονομικούς πόρους και με τη στήριξη της οικογένειά τους που ενδιαφέρονται για ανεξάρτητες επιχειρήσεις. Ωστόσο, πολύ λίγοι αρχίζουν πραγματικά τη δική τους επιχείρηση, επειδή νιώθουν άνετα να κάνουν δουλειές ρουτίνας και δεν έχουν υψηλότερους στόχους στη ζωή. Στερούνται «κινήτρων». Οι επιχειρηματίες γενικά είναι ιδιαίτερα ενεργοί. Αγωνίζονται συνεχώς να επιτύχουν κάτι καλύτερο από αυτό που ήδη έχουν. Τους αρέσει να είναι διαφορετικοί από τους άλλους και είναι έτοιμοι να εργαστούν σκληρά για να επιτύχουν το στόχο τους (Ιωαννίδης, 2004: 111).

Τα άτομα που αντιμετωπίζουν μια διαρκή ανάγκη να επιτύχουν πάντα προσπαθούν να κατανοήσουν τα δυνατά και αδύνατα σημεία τους. Αυτό τους δίνει τη δυνατότητα να αναζητήσουν εξωτερική βοήθεια όποτε χρειαστούν.

3.Ανάληψη κινδύνων: Η ανάληψη κινδύνων συνεπάγεται τη λήψη αποφάσεων υπό συνθήκες όπου η ανταμοιβή σε μια ορισμένη δράση είναι γνωστή, αλλά η εμφάνιση του συμβάντος είναι αβέβαιη. Ένας επιχειρηματίας καθίσταται υπεύθυνος για τα αποτελέσματα της απόφασης.

4. Δημιουργία του οργανισμού. Επιχειρηματικότητα είναι η ικανότητα να δημιουργήσει κανείς μια επιχείρηση. Σημαίνει την ικανότητα να πολλαπλασιάσει κανείς τον εαυτό του με την αποτελεσματική ανάθεση αρμοδιοτήτων σε άλλους. Οι επιχειρηματίες δε χρειάζεται απαραίτητα να είναι άτομα με ιδέες ή άτομα που προσπαθούν να κάνουν νέους συνδυασμούς πόρων, αλλά μπορεί απλά να είναι καλοί ηγέτες και εξαιρετικοί μάντζερ.

5. Διοικητικές δεξιότητες και Ηγεσία: Οι διοικητικές δεξιότητες και η ηγεσία είναι οι πιο σημαντικές πτυχές της επιχειρηματικότητας. Οι οικονομικές δεξιότητες είναι μόνο δευτερεύουσας σημασίας. Ένα πρόσωπο που θέλει να γίνει επιχειρηματίας πρέπει να έχει τη δυνατότητα να καθοδηγεί και να διαχειρίζεται.

Η επιχειρηματική λειτουργία προϋποθέτει την ανακάλυψη, αξιολόγηση και αξιοποίηση των ευκαιριών, με άλλα λόγια, νέα προϊόντα, τις υπηρεσίες ή διαδικασίες παραγωγής, νέες στρατηγικές και οργανωσιακές μορφές και νέες αγορές για τα προϊόντα και τις εισροές που δεν υπήρχαν προηγουμένως. Η επιχειρηματική ευκαιρία είναι μια απροσδόκητη και ακόμη χωρίς αξία οικονομική ευκαιρία. Επιχειρηματικές ευκαιρίες υπάρχουν όταν οι πόροι μετατραπούν από εισροές σε εκροές. Η θεωρία του επιχειρηματία επικεντρώνεται στην ετερογένεια των πεποιθήσεων σχετικά με την αξία των πόρων (Ιωαννίδης, 2004: 178).

Η επιχειρηματικότητα ή η επιχειρηματική λειτουργία μπορεί να γίνει αντιληπτή ως η ανακάλυψη των ευκαιριών και η συνακόλουθη δημιουργία νέων οικονομικών δραστηριοτήτων, συχνά μέσω της δημιουργίας ενός νέου οργανισμού. Ο επιχειρηματίας πρέπει να εκμεταλλεύεται τις ευκαιρίες, πράγμα που σημαίνει ότι πρέπει να αναπτύξει δυνατότητες για να αποκτήσει πόρους, να οργανώσει και να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται. Το μειονέκτημα στην αγορά των «ιδεών» ή «ευκαιριών» έγκειται στη δυσκολία προστασίας των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας των ιδεών που δε σχετίζονται με τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας ή των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας των διαφόρων προσδοκιών που κατέχονται από τους επιχειρηματίες και τους επενδυτές σχετικά με την οικονομική αξία των ιδεών και επιχειρηματικών ευκαιριών, καθώς και την ανάγκη του επιχειρηματία να χρησιμοποιήσει τις πληροφορίες που μπορεί να επηρεάσουν την αξία του έργου (Ιωαννίδης, 2004: 181).

Η επιχειρηματική λειτουργία, επιχειρηματική πρωτοβουλία και επιχειρηματική συμπεριφορά μάλιστα αναφέρεται ως επιχειρηματικό «πνεύμα».

Ο επιχειρηματικός παράγοντας είναι ένας νέος παράγοντας στην παραγωγή. Η παραγωγή είναι διαφορετική από τις κλασικές ιδέες της γης, εργασίας και κεφαλαίου και θα πρέπει να εξηγηθεί μέσω της αμοιβής και του εισοδήματος για τον επιχειρηματία, μαζί με την έλλειψη των ανθρώπων με επιχειρηματικές ικανότητες. Η εξέταση της παραγωγής της ως μια επιχειρηματική λειτουργία αναφέρεται στην ανακάλυψη και την εκμετάλλευση των ευκαιριών ή τη δημιουργία μιας επιχείρησης. Η επιχειρηματική συμπεριφορά θεωρείται συμπεριφορά που καταφέρνει να συνδυάσει την καινοτομία, την ανάληψη κινδύνων και την προνοητικότητα (Στασινόπουλος, 2005: 61).

Η επιχειρηματική πρωτοβουλία καλύπτει τις έννοιες της δημιουργίας, την ανάληψη κινδύνων, την ανανέωση ή την καινοτομία εντός ή εκτός ενός ήδη υπάρχοντος οργανισμού. Τέλος, το επιχειρηματικό πνεύμα τονίζει την εξερεύνηση, αναζήτηση και την καινοτομία, σε αντίθεση με την αξιοποίηση των επιχειρηματικών ευκαιριών που σχετίζονται με τους μανάτζερ.

Όλα αυτά εξηγούν γιατί η επιχειρηματικότητα περιγράφεται με διάφορους τρόπους. Η επιχειρηματική διαδικασία περιλαμβάνει τον προσδιορισμό και την αξιολόγηση των ευκαιριών, την απόφαση να τις εκμεταλλευτεί κανείς ή να τις πουλήσει, τις προσπάθειες για την απόκτηση των πόρων και την ανάπτυξη της στρατηγικής και οργάνωσης ενός νέου επιχειρηματικού σχεδίου. Η επιχειρηματικότητα είναι μια διαδικασία κατά την οποία τα άτομα προωθούν τις ευκαιρίες. Έχει γίνει πρόσφατα αποδεκτό ότι, αν οι διευθυντές και επιχειρηματίες υιοθετήσουν επιχειρηματική συμπεριφορά όταν αναπτύσσουν τις στρατηγικές τους, οι επιχειρήσεις θα πρέπει να αντιμετωπίζουν ένα πολύ καλύτερο μέλλον (Στασινόπουλος, 2005: 63).

Η βασική δραστηριότητα του επιχειρηματία είναι να δημιουργεί επιχειρήσεις, σε ατομικό ή και ομαδικό επίπεδο αναλύοντας τις ψυχολογικές

πτυχές και κοινωνικές μεταβλητές της εκπαίδευσης ή αναλύοντας τις πτυχές των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτισμικών περιβαλλόντων.

2.2. Η έννοια του επιχειρηματικού προσανατολισμού

Το φαινόμενο του επιχειρηματικού προσανατολισμού έχει γίνει επίκεντρο της βιβλιογραφίας αναφορικά με την επιχειρηματικότητα και το αντικείμενο για πάνω από τρεις δεκαετίες έρευνας. Ο επιχειρηματικός προσανατολισμός εστιάζει σε τρία σημεία: την καινοτομία, την ανάληψη κινδύνων και την προνοητικότητα (Covin & Slevin, 1989). Η καινοτομία αντανακλά την τάση μιας επιχείρησης για να συμμετάσχει και να υποστηρίξει νέες ιδέες, την καινοτομία, τον πειραματισμό και δημιουργικές διαδικασίες που μπορεί να οδηγήσουν σε νέα προϊόντα, υπηρεσίες ή τεχνολογικές διαδικασίες. Η καινοτομία αποτελεί βασικό συστατικό του επιχειρηματικού προσανατολισμού διότι αντανακλά ένα σημαντικό μέσο με το οποίο οι επιχειρήσεις επιδιώκουν νέες ευκαιρίες. Η στρατηγική ανάληψη κινδύνων σημαίνει δράσεις, όπως επενδύσεις στο άγνωστο, υψηλός δανεισμός και / ή τοποθέτηση τμημάτων εταιρικών περιουσιακών στοιχείων σε αβέβαια περιβάλλοντα. Οι επιχειρηματικά προσανατολισμένες επιχειρήσεις χαρακτηρίζονται συχνά από την ανάληψη κινδύνων συμπεριφοράς, όπως να αναλαμβάνουν υψηλά χρέη ή να δεσμεύουν πόρους προκειμένου να αυξήσουν την απόδοση της επιχείρησης από την αξιοποίηση των ευκαιριών στην αγορά. Η προνοητικότητα αποτελεί μια ευκαιρία που αναζητάτε, μια μακρόπνοη προοπτική που χαρακτηρίζεται από την καθιέρωση νέων υπηρεσιών και προϊόντων έναντι του ανταγωνισμού και ενεργώντας εν αναμονή της μελλοντικής ζήτησης. (Ζουγανέλη, 2009:78).

Εκτός από αυτές τις τρεις πολύ χρησιμοποιημένες διαστάσεις υπάρχουν και άλλες διαστάσεις, όπως η ανταγωνιστική επιθετικότητα και η αυτονομία οι οποίες πρέπει, επίσης, να θεωρούνται ως βασικές συνιστώσες του

επιχειρηματικού προσανατολισμού. Αυτές οι δύο επιπλέον διαστάσεις ορίστηκαν ως εξής: Η ανταγωνιστική επιθετικότητα λέγεται ότι αντανακλά το βαθμό της προσπάθειας μιας επιχείρησης να ξεπεράσει τους ανταγωνιστές του κλάδου, η οποία χαρακτηρίζεται από μια ισχυρή επιθετική στάση και μια ισχυρή αντίδραση στις ενέργειες των ανταγωνιστών. Η αυτονομία είναι ανεξάρτητη δράση από ένα άτομο ή μια ομάδα που αποσκοπεί στην υλοποίηση μιας επιχειρηματικής ιδέας μέχρι την ολοκλήρωσή της. (Ζουγανέλη, 2009:68).

2.3. Χαρακτηριστικά του επιχειρηματία

Αν μελετήσει κανείς την επιχειρηματική ιστορία επιτυχημένων επιχειρηματιών και τα προσωπικά τους χαρακτηριστικά δείχνει ότι υπάρχουν ορισμένα χαρακτηριστικά που είναι βασικά και εξέχοντα σε αυτούς. Οι επιτυχημένοι επιχειρηματίες είναι προσανατολισμένοι σε συγκεκριμένες δράσεις, έχουν τη δυνατότητα να ακολουθούν συγκεκριμένα βήματα από την ιδέα έως την πραγμάτωση. Αποδέχονται τον κίνδυνο, τον κατανοούν και τον διαχειρίζονται, ξεπερνούν οποιαδήποτε λάθη, δεν παραδέχονται ότι έχουν ηττηθεί, βλέπουν τους εαυτούς τους ως υπεύθυνους για το δικό τους πεπρωμένο, είναι αφιερωμένοι, καθορίζοντας αυτό-προσδιοριζόμενους στόχους και πιστεύουν στη δημιουργία αγορών για τις ιδέες τους, όχι μόνο για την αντιμετώπιση των υφιστάμενων απαιτήσεων της αγοράς (Στασινόπουλος, 2005).

Ο επιχειρηματίας είναι αφεντικό του εαυτού του. Τα χαρακτηριστικά που τον κάνουν αφεντικό του εαυτού του είναι τα ακόλουθα:

- (Α) Προσανατολισμός ισχυρού επιτεύγματος
- (Β) Ακλόνητη αποφασιστικότητα και δέσμευση
- (Γ) Αυτάρκεια και ανεξαρτησία

(Δ) Δίψα για την επιτυχία

(Ε) Αυτοπεποίθηση και αυτό-πίστη

(Στ) Ο συνεχής ενθουσιασμός

(Ζ) Προθυμία να αναλάβουν ευθύνη

(Η)Κουράγιο

(Θ) Δυνατότητα να επιβιώσουν από μια ήττα.

Ένας επιχειρηματίας είναι προσανατολισμένος προς το επίτευγμα, είναι ενθουσιώδης και ενεργητικός. Ο επιχειρηματίας είναι ένα πρόσωπο που έχει ως κίνητρο να ικανοποιήσει μια μεγάλη ανάγκη για την επίτευξη καινοτόμων και δημιουργικών δραστηριοτήτων. Η δημιουργική συμπεριφορά και το καινοτόμο πνεύμα του αποτελούν στοιχεία της επιχειρηματικότητας. Ο επιχειρηματίας εισέρχεται σε μια μεταβατική φάση στην οποία η καινοτομία γίνεται κατόπιν γι' αυτόν ρουτίνα. Ο επιχειρηματίας αντιλαμβάνεται και εκμεταλλεύεται την ευκαιρία και τα επόμενα βήματα που απαιτούνται για τον οργανισμό είναι συναφή με τη διοίκηση (Στασινόπουλος, 2005).

Ο επιχειρηματίας διαφέρει από τον επαγγελματία μάνατζερ από το γεγονός ότι ο ίδιος αναλαμβάνει μια επιχείρηση για την προσωπική ικανοποίηση του. Ως εκ τούτου δεν μπορεί να ζήσει στο πλαίσιο της επαγγελματικής συμπεριφοράς που καθορίζεται από τους άλλους. Μπορεί να εμπλέξει τον επαγγελματία μάνατζερ για να εκτελέσει κάποιες από τις λειτουργίες του, όπως ο καθορισμός των στόχων, των πολιτικών, των διαδικασιών, των κανόνων και των στρατηγικών. Η αποτυχία στην επαγγελματική εκτελεστική εξουσία μπορεί να σημαίνει κάτι περισσότερο από τον εντοπισμό μιας νέας θέσης εργασίας, ίσως ακόμη και με ένα υψηλότερο μισθό, ενώ η αποτυχία ενός επιχειρηματία στην προσπάθειά του, θα σήμαινε μια καταστροφική απώλεια για την καριέρα του. Ο

επαγγελματίας μάνατζερ πρέπει να εργαστεί στο πλαίσιο των κατευθυντήριων γραμμών πολιτικής που ορίζονται από τον επιχειρηματία (Markatou, 2014).

Στα αρχικά στάδια της οικονομικής ανάπτυξης, οι επιχειρηματίες έχουν την τάση να έχουν λιγότερη πρωτοβουλία και να καθοδηγούν και καθώς η ανάπτυξη προχωρά, γίνονται πιο καινοτόμοι και ενθουσιώδεις. Ομοίως, όταν οι επιχειρηματίες είναι ντροπαλοί και ταπεινοί το περιβάλλον είναι υπανάπτυκτο. Το επιχειρηματικό περιβάλλον γίνεται υγιές και αναπτύσσεται όταν οι επιχειρηματίες καινοτομούν (Ζουγανέλη, 2009: 28).

1. Καινοτόμοι επιχειρηματίες: Η καινοτόμος επιχειρηματικότητα χαρακτηρίζεται από την συνάθροιση των πληροφοριών και την ανάλυση των αποτελεσμάτων που προκύπτουν ως αποτέλεσμα του συνδυασμού παραγόντων. Άτομα αυτού του τύπου γενικά πειραματίζονται και αξιοποιούν τις ελκυστικές δυνατότητες που υπάρχουν. Ένας καινοτόμος επιχειρηματίας βλέπει την ευκαιρία για την εισαγωγή μιας νέας τεχνικής ή ενός νέου προϊόντος ή μιας νέας αγοράς. Μπορεί να συγκεντρώσει τα χρήματα για να ξεκινήσει μια επιχείρηση, να συγκεντρώνει τους διάφορους πόρους, να επιλέγει κορυφαία στελέχη και να καθορίζει την πορεία του οργανισμού. Ο επιχειρηματίας κατά τον Schumpeter ήταν αυτού του τύπου. Ένας τέτοιος επιχειρηματίας εισάγει νέα προϊόντα και νέες μεθόδους παραγωγής, ανοίγει νέες αγορές και οργανώνει εκ την επιχείρηση (Ζουγανέλη, 2009: 29).

Μεταξύ των διάφορων τύπων επιχειρηματιών, ο καινοτόμος επιχειρηματίας είναι ο πιο έντονος τύπος επιχειρηματία. Οι καινοτόμοι επιχειρηματίες βρίσκονται συνήθως στις ανεπτυγμένες χώρες. Υπάρχει έλλειψη των εν λόγω επιχειρηματιών σε υπανάπτυκτες χώρες. Μια χώρα με μικρή ή καθόλου βιομηχανική παράδοση μπορεί δύσκολα να παράγει καινοτόμους επιχειρηματίες. Οι επιχειρηματίες αυτοί μπορούν να προκύψουν και να

λειτουργούν μόνο όταν ένα ορισμένο επίπεδο ανάπτυξης έχει ήδη επιτευχθεί και τα άτομα ανυπομονούν να αλλάξουν και να προοδεύσουν (Ζουγανέλη, 2009: 29).

2.Οι υιοθετούμενοι ή μιμητικοί επιχειρηματίες. Αυτό το είδος των επιχειρηματιών χαρακτηρίζεται από την ετοιμότητα να υιοθετήσουν επιτυχείς καινοτομίες που δημιουργούνται από καινοτόμους επιχειρηματίες. Αυτός ο τύπος επιχειρηματία ορίζεται ως επαναστατικός επιχειρηματίας με τη διαφορετικότητα ότι αντί να καινοτομεί ο ίδιος τις αλλαγές, απλά μιμείται την τεχνολογία και τις καινοτόμες τεχνικές από άλλους. Αυτοί οι επιχειρηματίες είναι πιο κατάλληλοι για τις αναπτυσσόμενες χώρες, επειδή αυτές οι χώρες προτιμούν να μιμηθούν τη τεχνολογία, τη γνώση και τις δεξιότητες που ήδη διατίθενται σε πιο προηγμένες χώρες (Ζουγανέλη, 2009: 30).

Μερικές φορές υπάρχει ανάγκη να προσαρμοστούν και να υιοθετήσουν τις νέες τεχνολογίες σε ειδικές συνθήκες. Αυτού του είδους οι επιχειρηματίες βοηθούν να μετατρέψουν το σύστημα με τους περιορισμένους διαθέσιμους πόρους. Ωστόσο, αυτοί οι επιχειρηματίες αντιμετωπίζουν μικρότερους κινδύνους και την αβεβαιότητα από καινοτόμους επιχειρηματίες. Ενώ οι καινοτόμοι επιχειρηματίες είναι δημιουργικοί, οι μιμητικοί επιχειρηματίες απλά υιοθετούν. Οι μιμητικοί επιχειρηματίες είναι επίσης επαναστατικοί και σημαντικοί (Ζουγανέλη, 2009: 35).

2.4.Σημασία Επιχειρηματικότητας για την οικονομική ανάπτυξη

Οι επιχειρηματίες παίζουν σημαντικό ρόλο σε όλες τις οικονομίες και είναι οι βασικές πηγές απασχόλησης και εισοδήματος και οι οδηγοί της καινοτομίας και της ανάπτυξης. Στις χώρες του ΟΟΣΑ, οι μικρό- μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) απασχολούν περισσότερο από το ήμισυ του εργατικού δυναμικού στον ιδιωτικό

τομέα. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αντιπροσωπεύουν πάνω από το 99% του συνόλου των επιχειρήσεων. Επιπλέον, το 91% των επιχειρήσεων αυτών είναι πολύ μικρές επιχειρήσεις με λιγότερους από 10 εργαζόμενους. Δεδομένης της σημασίας τους σε όλες τις οικονομίες, είναι απαραίτητες για την οικονομική ανάκαμψη.

Ακόμη και σε «κανονικές» οικονομικές συνθήκες κυβερνήσεις έχουν αναγνωρίσει ότι, για να επιβιώσουν και να αναπτυχθούν, οι επιχειρήσεις και ιδίως οι ΜΜΕ χρειάζονται συγκεκριμένες πολιτικές και προγράμματα – εξ ου και η ολοκληρωμένη σειρά μέτρων για τις ΜΜΕ που είναι σήμερα σε ισχύ σε όλα τα μέλη του ΟΟΣΑ. Ωστόσο, προς το παρόν, οι επιχειρήσεις έχουν ιδιαίτερα πληγεί σοβαρά από την παγκόσμια κρίση. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι ΜΜΕ είναι γενικά πιο ευάλωτες σε περιόδους κρίσης για πολλούς λόγους μεταξύ των οποίων (Ζουγανέλη, 2009: 32):

- είναι πιο δύσκολο για αυτές να συρρικνωθούν καθώς είναι ήδη μικρές.
- είναι μεμονωμένα λιγότερο διαφοροποιημένες στο φάσμα των οικονομικών δραστηριοτήτων τους.
- έχουν ασθενέστερη οικονομική διάρθρωση (δηλαδή χαμηλότερη κεφαλαιοποίηση).
- έχουν μικρότερη ή καμία αξιολόγηση πιστοληπτικής ικανότητας.
- εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από πιστωτικά ιδρύματα και έχουν λιγότερες επιλογές χρηματοδότησης.
- Οι ΜΜΕ στις παγκόσμιες αλυσίδες αξίας είναι ακόμα πιο ευάλωτες, όπως συμβαίνει συχνά φέρουν το κύριο βάρος των δυσκολιών των μεγάλων εταιριών.

Οι επιχειρηματίες παίζουν σημαντικό ρόλο συμβάλλοντας και αναπτύσσοντας μια οικονομία, μιας και νέες ιδέες, νέα προϊόντα και νέες μονάδες έρχονται στην οικονομία διευρύνοντας την παραγωγή και τη βάση του προϊόντος της χώρας. Η σημασία της επιχειρηματικότητας για την οικονομική ανάπτυξη μπορεί να θεωρηθεί κάτω από τα ακόλουθα σημεία:

- Οι βιομηχανίες αναπτύσσονται σε διαφορετικό μέρος της χώρας πιο ειδικά σε λιγότερο ανεπτυγμένες και αγροτικές περιοχές.
- Νέες αγορές αναπτύσσονται, τα προϊόντα και οι έννοιες οδηγούν σε αύξηση και δημιουργία της βάσης των προϊόντων και των αγορών.
- Βελτιώσεις στην παραγωγική ικανότητα μιας χώρας οδηγούν σε βέλτιστη αξιοποίηση των πόρων και διεύρυνση της βάσης της αγοράς.
- Οι φυσικοί πόροι αξιοποιούνται άριστα καθώς οι περισσότερες βιομηχανίες είναι εγκατεστημένες στη χώρα.
- Επεξεργασία της τοπικής πρώτης ύλης σε έτοιμα προς εξαγωγή προϊόντα αλλά ενθαρρύνεται και η εγχώρια κατανάλωση.

Κάθε οικονομία είναι πρόθυμη να ενθαρρύνει την οικονομική ανάπτυξη, πράγμα που συνεπάγεται με την ανάπτυξη της βιομηχανίας και της γεωργίας με αποτέλεσμα την αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος της χώρας. Η οικονομική ανάπτυξη κάθε χώρας δεν μπορεί να συμβεί αυθόρμητα, αλλά εξαρτάται από τους ανθρώπινους πόρους. Ο ρόλος του επιχειρηματία στην οικονομική ανάπτυξη μπορεί να μελετηθεί κάτω από τα ακόλουθα:

1.Συντονισμός ρόλων: Ο ζωτικός ρόλος του επιχειρηματία είναι να συντονίζει τους διάφορους πόρους παραγωγής. Αυτό περιλαμβάνει την επιλογή του σωστού τύπου διαθέσιμων πόρων, χρησιμοποιώντας τη σωστή ποσότητα του κάθε παράγοντα, τον καταμερισμό της εργασίας, τη χρήση καλύτερης τεχνολογίας κλπ. Η οικονομική ανάπτυξη είναι δυνατή αν υπάρχουν νέοι

συνδυασμοί των πόρων παραγωγής. Στην περίπτωση αυτή οι συντελεστές της παραγωγής θα μείνουν αδρανείς στη χώρα. Έτσι, οι επιχειρηματίες βελτιώνουν την οικονομική ανάπτυξη ολοκληρώνοντας και συντονίζοντας τους πόρους σε μια χώρα.

2. Ρόλος του αντιπροσώπου: Οι επιχειρηματίες συχνά ενεργούν ως αντιπρόσωποι και ως καταλύτης της οικονομικής ανάπτυξης με την αναγνώριση των ευκαιριών και την αξιοποίησή τους, συστήνουν βιομηχανίες και επιχειρήσεις βοηθώντας έτσι την οικονομική μεταμόρφωση.

3. Ρόλοι καινοτομίας: Η καινοτομία αυξάνει την παραγωγική αποτελεσματικότητα μιας χώρας οδηγώντας σε μεγαλύτερη παραγωγή και εισόδημα. Με τα χρόνια, οι επιχειρηματίες έχουν καινοτομήσει και αναπτύξει νέα προϊόντα που έχουν ως αποτέλεσμα την οικονομική ανάπτυξη.

4. Ρόλος ανάληψης κινδύνου: Αυτός είναι ένας από τους σημαντικότερους ρόλους του επιχειρηματία που αναλαμβάνει κινδύνους. Κάθε εμπορική επιχείρηση εμπεριέχει κινδύνους και οι επιχειρήσεις, δεν μπορεί να γίνουν, αν οι επιχειρηματίες δεν είναι πρόθυμοι να αναλάβουν κινδύνους. Το οικονομικό όφελος των κινδύνων είναι το κέρδος. Το ποσό του κέρδους εν τέλει εξαρτάται από την ποσότητα των κινδύνων που αναλαμβάνονται από τα κέρδη που δημιουργούνται.

5. Ρόλος του σχηματισμού κεφαλαίου: Οι επιχειρηματίες είναι εκείνοι που τοποθετούν τα κεφάλαια στους κατάλληλους πόρους προκειμένου να ξεκινήσει η επιχειρηματική δραστηριότητα και χωρίς αυτή δεν υπάρχει οικονομική ανάπτυξη.

6. Ρόλος προώθησης των εξαγωγών: Το εξαγωγικό εμπόριο είναι ένα σημαντικό συστατικό για την οικονομική ανάπτυξη, καθώς αυτό δημιουργεί εισροή χρήματος στην οικονομία. Οι επιχειρηματίες τονώνουν την εξέλιξη μέσω

των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων τους και ενεργούν ως αντιπρόσωποι της οικονομικής ανάπτυξης.

2.5. Οι οικονομικές συνθήκες που επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα

Η επιχειρηματικότητα έχει αναγνωριστεί από πολλούς οικονομολόγους ως ζωτικής σημασίας παράγοντα για την οικονομική ανάπτυξη γενικά. Η οικονομική ανάπτυξη σημαίνει ουσιαστικά μια αλλαγή. Ωστόσο, ο όρος οικονομική ανάπτυξη δε μεταφέρει την ιδέα της συνολικής ανάπτυξης της κοινωνίας αλλά εστιάζει μόνο σε μία πτυχή και μία διάσταση της γενικής ανάπτυξης.

Φαίνεται ότι η οικονομική ανάπτυξη προϋποθέτει κάτι περισσότερο και περιλαμβάνει τόσο την ανάπτυξη όσο και την αλλαγή. Επιπλέον, η οικονομική ανάπτυξη δεν είναι μόνο ποσοτικό φαινόμενο, αλλά έχει ποιοτικές διαστάσεις. Το κριτήριο του κατά κεφαλήν εισοδήματος μπορεί να θεωρηθεί ως μια καλή ένδειξη των περιφερειακών διαφορών στην οικονομική ανάπτυξη. Φυσικά, η αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος μπορεί να θεωρηθεί ως το πρωταρχικό κριτήριο για τη μέτρηση της έκτασης της ανάπτυξης σε μια περιοχή. Υπάρχουν και άλλα υπόκριτριά που πρέπει να συνυπολογίζονται μαζί με το πρωταρχικό κριτήριο. Ο τρόπος με τον οποίο είναι κατανομημένο το εισόδημα στην κοινωνία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ανάπτυξης. Οι δευτερεύοντες στόχοι, όπως το επίπεδο της κατανάλωσης, το επίπεδο της απασχόλησης, η διαφοροποίηση έναντι της συγκέντρωσης της οικονομίας είναι, επίσης, σημαντικοί (Ζουγανέλη, 2009: 45).

Η οικονομική ανάπτυξη δεν πρέπει να θεωρείται ως αυτοσκοπός, αλλά είναι ένα μέσο για να επιτευχθεί ένας τελικός σκοπός. Η οικονομική ανάπτυξη έχει να κάνει, τελικά, με την επίτευξη καλύτερης διατροφής, καλύτερης εκπαίδευσης, καλύτερης υγείας, καλύτερων συνθηκών διαβίωσης και ένα

εκτεταμένο φάσμα ευκαιριών στην εργασία και τον ελεύθερο χρόνο για τους ανθρώπους. Ως εκ τούτου, η αύξηση του πραγματικού κατά κεφαλήν εισοδήματος είναι ένα σχετικό κριτήριο που δείχνει την ανάπτυξη σε μια περιοχή.

Ο επιχειρηματίας είναι το κλειδί για τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων που θα ενεργοποιήσουν την οικονομία και θα αναζωογονήσουν τις ήδη υπάρχουσες επιχειρήσεις. Οι επιχειρηματίες ξεκινούν και διατηρούν τη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης με τους ακόλουθους τρόπους (Ζουγανέλη, 2009: 47):

1. Επενδύσεις κεφαλαίου: Οι επιχειρηματίες χρησιμοποιούν τα κεφάλαια από τις αποταμιεύσεις των ιδιωτών. Οι επενδύσεις της δημόσιας αποταμίευσης στη βιομηχανία έχει ως αποτέλεσμα την παραγωγική αξιοποίηση των εθνικών πόρων. Έτσι, ένας επιχειρηματίας είναι δημιουργός του πλούτου.

2. Βελτίωση στο κατά κεφαλήν εισόδημα: Οι επιχειρηματίες εντοπίζουν και εκμεταλλεύονται ευκαιρίες. Μετατρέπουν το ταλέντο και την αδράνεια των πόρων, όπως η γη, η εργασία και το κεφάλαιο σε εθνικό εισόδημα και πλούτο με τη μορφή αγαθών και υπηρεσιών. Συμβάλουν στην αύξηση του καθαρού εθνικού προϊόντος και του κατά κεφαλήν εισοδήματος στη χώρα, τα οποία είναι σημαντικά κριτήρια για τη μέτρηση της οικονομικής ανάπτυξης.

3. Βελτίωση του βιοτικού επιπέδου: Οι επιχειρηματίες συστήνουν βιομηχανίες που αφαιρούν τη σπανιότητα των βασικών εμπορευμάτων και την εισαγωγή νέων προϊόντων. Αυτοί προσφέρουν προϊόντα με χαμηλότερο κόστος και αυξάνουν την ποικιλία στην κατανάλωση.

4. Οικονομική ανεξαρτησία: Η επιχειρηματικότητα είναι απαραίτητη για την εθνική αυτοδυναμία. Οι εθνικοί παραγωγοί προχωρούν στην παραγωγή εθνικών προϊόντων, μειώνοντας έτσι την εξάρτηση από ξένες χώρες. Οι επιχειρηματίες εξάγουν, επίσης, αγαθά και υπηρεσίες σε μεγάλη κλίμακα και με αυτόν τον τρόπο

εισρέει ξένο συνάλλαγμα στη χώρα, βοηθώντας στην προώθηση της διασφάλισης της οικονομικής ανεξαρτησίας της χώρας.

5. Προς τα πίσω και προς τα εμπρός διασυνδέσεις: Ένας επιχειρηματίας ξεκινά την αλλαγή, η οποία έχει μια αλυσιδωτή αντίδραση. Για παράδειγμα, η δημιουργία ενός εργοστασίου χάλυβα δημιουργεί διάφορες βοηθητικές μονάδες και διευρύνει τη ζήτηση για σιδηρομετάλλευμα, άνθρακα, κ.λπ. Αυτές είναι προς τα πίσω συνδέσεις. Με την αύξηση της προσφοράς του χάλυβα, το εργοστάσιο διευκολύνει την ανάπτυξη της κατασκευής μηχανών, την κατασκευή σωλήνων, την κατασκευή σκευών και τέτοιων άλλων μονάδων. Οι επιχειρηματίες δημιουργούν μια ατμόσφαιρα ενθουσιασμού και μεταφέρουν μια αίσθηση σκοπού. Δίνουν σε έναν οργανισμό τη δυναμική του. Η επιχειρηματική συμπεριφορά είναι κρίσιμη για τη μακροπρόθεσμη ζωτικότητα κάθε οικονομίας.

6. Δημιουργία απασχόλησης: Υπάρχει ο φόβος ότι θα υπάρχουν πολύ μικρές επιπλέον ευκαιρίες απασχόλησης μέσα στην πτυχή του οργανωμένου δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα.

7. Αξιοποίηση τοπικά διαθέσιμων πόρων και επιχειρηματικότητα: Οι αυξημένες δραστηριότητες των τοπικών επιχειρηματιών οδηγούν στην παραγωγή.

8. Ισόρροπη Περιφερειακή Ανάπτυξη: Οι μεσαίου και μεγάλου μεγέθους βιομηχανίες μπορεί να ξεκινήσουν μόνο με τεράστιες επενδύσεις, οι οποίες είτε είναι διαθέσιμες μέσα από καλά καθιερωμένα βιομηχανικά σπίτια ή υπάρχει ανάγκη που πρέπει να αντληθεί από το δημόσιο ταμείο. Επίσης, η προώθηση αυτών των βιομηχανιών δε βοηθά στη μείωση των ανισοτήτων εισοδήματος και τον πλούτο. Από την άλλη πλευρά, ένα σημαντικό πλεονέκτημα των μικρής κλίμακας επιχειρήσεων είναι ότι μπορεί να αρχίσουν με πενιχρούς οικονομικούς πόρους και λίγο ή καθόλου προηγούμενη εμπειρία ή επιχειρηματικό υπόβαθρο.

9. Καινοτομίες στις επιχειρήσεις: Οι επιχειρήσεις θα πρέπει να είναι καινοτόμες προκειμένου να επιβιώσουν και να έχουν υψηλότερη απόδοση. Πιστεύεται ότι οι μικρότερες επιχειρήσεις έχουν σχετικά μεγαλύτερη ανάγκη και την ικανότητα να καινοτομούν. Οι μικρότερες επιχειρήσεις δεν αντιμετωπίζουν τους περιορισμούς που επιβάλλονται από μεγάλες επενδύσεις στην υπάρχουσα τεχνολογία. Έτσι είναι ελεύθερες και αναγκάζονται να καινοτομούν.

Η ύπαρξη της επιχειρηματικότητας εμφανίζεται σε οποιοσδήποτε οικονομικές συνθήκες. Η οικονομική κατάσταση της χώρας επηρεάζει την μορφή και την τάση της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Οι συνθήκες σε μια οικονομία που επηρεάζουν τη διαθεσιμότητα των επιχειρηματικών ευκαιριών είναι το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης, η σταθερότητα των μακροοικονομικών συνθηκών, το επίπεδο του εισοδήματος, καθώς και τα επίπεδα απασχόλησης (Ιωαννίδης, 2004:50).

Όταν μια χώρα έχει βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και σταθερές μακρο-οικονομικές συνθήκες, υπάρχει η πιθανότητα η μορφή επιχειρηματικότητας που εκδηλώνεται να έχει μεγάλη αξία στη χώρα. Σε αυτό το περιβάλλον, η χαμηλή καινοτομία, η χαμηλή επιχειρηματικότητα θα μειωθούν υπέρ της υψηλής αξίας και καινοτομικής επιχειρηματικότητας λόγω της οικονομικής σταθερότητας. Η βιβλιογραφία σχετικά με την επιχειρηματικότητα έχει δείξει ότι οι οικονομικές καταστάσεις έχουν επίδραση στις νέες επιχειρήσεις. Σε εποχές δύσκολων οικονομικών συνθηκών, τα άτομα τείνουν να θεωρούν ότι η συμμετοχή στην επιχειρηματικότητα συχνά οδηγεί στην αρχική αναζωπύρωση της δημιουργίας νέων επιχειρήσεων (Ιωαννίδης, 2004: 48).

Στοιχεία από μελέτες έχουν διαφορετικές απόψεις σχετικά με την επίδραση της ανεργίας στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων. Οι μελέτες δείχνουν ότι το ποσοστό ανεργίας μιας χώρας δίνει κίνητρα στους ανθρώπους να συμμετάσχουν στην επιχειρηματικότητα. Άλλες μελέτες αποφάνθηκαν ότι η

επίδραση της ανεργίας δεν έχει καμία σημασία στα ποσοστά εκκίνησης νέων επιχειρήσεων (Miller, 1983). Έτσι, οι επιχειρηματίες σε μια χώρα επηρεάζονται κατά δύο τρόπους.

Το επίπεδο του εισοδήματος χρησιμεύει ως δείκτης ευημερίας. Όταν το επίπεδο του εισοδήματος σε μια χώρα είναι υψηλό, συχνά μεταφράζεται σε διαθεσιμότητα των κεφαλαίων που θα διευκολύνουν τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων. Το κατά κεφαλήν εισόδημα ως οδηγός για τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων υποστηρίζεται από διαφορετικές μελέτες (Tan et. al., 2005). Όσο υψηλότερο είναι το επίπεδο του εισοδήματος με την πάροδο του χρόνου οδηγεί σε υψηλά ποσοστά δημιουργίας νέων επιχειρήσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

3.1. Η έννοια της καινοτομίας

Η καινοτομία είναι το συγκεκριμένο εργαλείο των επιχειρηματιών, τα μέσα με τα οποία εκμεταλλεύονται την αλλαγή ως ευκαιρία για μια διαφορετική επιχείρηση ή μια διαφορετική υπηρεσία. Οι επιχειρηματίες χρειάζονται να αναζητήσουν σκόπιμα τις πηγές καινοτομίας, τις αλλαγές και τα αποτελέσματά τους που αποτελούν ευκαιρίες για επιτυχή καινοτομία. Και πρέπει να γνωρίζουν και να εφαρμόζουν τις αρχές της επιτυχούς καινοτομίας.

Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, η καινοτομία είναι η εφαρμογή ενός νέου ή σημαντικά βελτιωμένου προϊόντος (αγαθού ή υπηρεσίας), ή διαδικασίας, μιας νέας μεθόδου εμπορίας, ή μια νέα οργανωσιακή μέθοδος επιχειρησιακής πρακτικής. Η καινοτομία μπορεί να προέρχεται από τον τομέα της Ε & Α (Έρευνα και Ανάπτυξη) εντός ή εκτός της ερευνητικών κέντρων της εταιρείας.

Τα κύρια χαρακτηριστικά περιλαμβάνουν ότι η καινοτομία:

(i) συνδέεται με την αβεβαιότητα σχετικά με το αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων καινοτομίας. Δεν είναι γνωστό εκ των προτέρων ποιο θα είναι το αποτέλεσμα αυτών των δραστηριοτήτων, π.χ. αν η Ε & Α θα έχει ως αποτέλεσμα την επιτυχή ανάπτυξη ενός εμπορεύσιμου προϊόντος ή πόσο χρόνο και ποιοι πόροι θα χρειαστούν για την υλοποίηση μιας νέας διαδικασίας παραγωγής, μάρκετινγκ ή οργανωσιακής μεθόδου και πόσο επιτυχημένα θα είναι αυτά.

(ii) περιλαμβάνει τις επενδύσεις. Οι επενδύσεις που σχετίζονται με την καινοτομία μπορεί να περιλαμβάνουν την απόκτηση των

σταθερών και άυλων περιουσιακών στοιχείων, καθώς και άλλες επενδυτικές δαπάνες (όπως οι μισθοί ή η αγορά υλικού ή υπηρεσιών) που μπορεί να οδηγήσουν σε δυνητικές αποδόσεις στο μέλλον.

(iii) υπόκειται σε διαχύσεις (spill -over). Τα οφέλη της δημιουργικής καινοτομίας σπάνια ιδιοποιούνται πλήρως από την εφευρίσκουσα εταιρεία. Οι εταιρείες που καινοτομούν υιοθετώντας την καινοτομία μπορούν να επωφεληθούν από τη διάχυση της γνώσης καθώς επίσης και από τη χρήση της αρχικής καινοτομίας. Για ορισμένες δραστηριότητες καινοτομίας, οι δαπάνες απομίμησης είναι σημαντικά χαμηλότερες από το κόστος της ανάπτυξης, έτσι ώστε να απαιτείται ένας αποτελεσματικός μηχανισμός για να αποτελέσουν κίνητρο για καινοτομία.

(iv) περιλαμβάνει τη χρησιμοποίηση νέων γνώσεων ή μια νέα χρήση ή ένα συνδυασμό των υπαρχόντων γνώσεων. Νέες γνώσεις μπορούν είτε να παράγονται από την καινοτόμο εταιρεία κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων καινοτομίας (δηλαδή μέσω δαπανών E&A) ή να έχουν αποκτηθεί στο εξωτερικό, μέσω διαφόρων διαύλων (αγορά π.χ. των νέων τεχνολογιών). Η χρήση της νέας γνώσης ή ο συνδυασμός των υφιστάμενων γνώσεων απαιτεί καινοτόμες προσπάθειες που μπορεί να διακριθούν από τυποποιημένες ρουτίνες.

(v) στοχεύει στη βελτίωση της απόδοσης της επιχείρησης με την απόκτηση ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος (ή απλά διατήρηση της ανταγωνιστικότητας) μετατοπίζοντας την καμπύλη ζήτησης για τα προϊόντα της επιχείρησης (π.χ. μέσω της αύξησης της ποιότητας των προϊόντων, προσφέροντας νέα προϊόντα ή το άνοιγμα σε νέες αγορές ή ομάδες πελατών) ή καμπύλη του κόστους της επιχείρησης (π.χ. μέσω της μείωσης του μοναδιαίου κόστους παραγωγής, προμήθειας, διανομής ή συναλλαγής) ή με τη βελτίωση της ικανότητας της επιχείρησης να

καινοτομεί (π.χ. αυξάνοντας την ικανότητα για την ανάπτυξη νέων προϊόντων ή διαδικασιών ή να αποκτήσει και να δημιουργήσει νέα γνώση).

Σε γενικές γραμμές, η καινοτομία είναι το αποτέλεσμα του συνδυασμού συγκεκριμένων καθοριστικών παραγόντων των επιχειρήσεων (δραστηριότητες E&A, το μέγεθος της επιχείρησης, κλπ) και εξωτερικές επιδράσεις (τεχνολογικές ευκαιρίες, διαχύσεις E & A διαχύσεις, κλπ). Επιπλέον, και οι δύο ομάδες παραγόντων πρέπει να ερμηνεύονται στο πλαίσιο συγκεκριμένων συνθηκών της βιομηχανίας (τα επίπεδα της τομεακής τεχνολογίας, τη δυναμική της αγοράς, κλπ) (Ραφαηλίδης και Τσελεκίδης, 2005: 52).

Η συνεχής καινοτομία συνεπάγεται μια συνοδευτική ροή της λήψης αποφάσεων σχετικά με τη στρατηγική, οργάνωση, χρηματοδότηση, το μάρκετινγκ και τη θέση των επιχειρήσεων, παράλληλα με εκείνη που σχετίζονται με την έρευνα, το σχεδιασμό και τις λειτουργίες.

Ο Drucker (1985) είδε την καινοτομία ως εργαλείο ή όργανο που χρησιμοποιείται από τους επιχειρηματίες για να εκμεταλλευτούν την αλλαγή ως ευκαιρία. Υποστήριξε ότι η καινοτομία, ως πειθαρχία, είναι ικανή να μάθει. Αν και ποτέ δεν συμφώνησε σε μια θεωρία της καινοτομίας, υποστήριξε ότι πρέπει να συμβαίνουν αρκετά για να αναπτυχθεί ως μια πρακτική - μια πρακτική που βασίζεται σχετικά με το πότε, πού και πώς βλέπει κανείς συστηματικά (καινοτόμα) ευκαιρίες και πώς κρίνει κανείς τις πιθανότητες για την επιτυχία τους ή τους κινδύνους της αποτυχίας τους. Από την πλευρά του Drucker, η συστηματική καινοτομία αποτελείται από τη σκόπιμη και οργανωμένη έρευνα για τις αλλαγές και τη συστηματική ανάλυση των δυνατοτήτων αυτών των αλλαγών που μπορεί να βοηθήσουν στην οικονομική και κοινωνική καινοτομία. Ενώ ο Drucker (1985) ήταν κάποτε ο κύριος εμπειρογνώμονας σχετικά με το θέμα της καινοτομίας, νέες ιδέες σχετικά με την καινοτομία έχουν προκύψει. Η επιδίωξη

της καινοτομίας απαιτεί πολύ περισσότερα από τη λήψη ενός πρακτικού σχεδίου δράσης. Περαιτέρω, οι συνθήκες για την επιτυχία σήμερα εξαρτώνται πολύ από οικονομικούς παράγοντες που πρέπει να μετρηθούν και απλά να έχουν μια συστηματική διαδικασία στη θέση που ο Drucker είχε προτείνει.

Μια άλλη μέθοδος για την εξάσκηση της καινοτομίας συνεπάγεται την αντίθεση του τι ο Drucker αποκαλούσε συστηματική καινοτομία. Βασίζεται στην έννοια, ότι τα «ατύχημα συμβαίνουν.» Η καινοτομία δεν μπορεί πάντα να προγραμματίζεται. Δημοφιλείς καινοτομίες ανακαλύφθηκαν από «ατύχημα».

Η υπάρχουσα βιβλιογραφία έχει προτείνει διάφορους δείκτες για την περιγραφή και μέτρηση της καινοτομίας. Η πιο κοινή μεταξύ των οποίων είναι οι δείκτες που προκύπτουν από την E & A, τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας και τα νέα προϊόντα. Ένα δίπλωμα ευρεσιτεχνίας είναι ένα έγγραφο, το οποίο περιέχει δομημένη και λεπτομερή πληροφόρηση σχετικά με μια κρυφή εφεύρεση και πιθανές ή μελλοντικές τεχνολογικές καινοτομίες. Είναι προσβάσιμη στο ευρύ κοινό μέσω της διάδοσης των εγγράφων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας από εθνικό ή διεθνή εξουσιοδοτημένο δημόσιο οργανισμό, όπως ένα γραφείο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Κάθε δίπλωμα ευρεσιτεχνίας έχει εκδοθεί από το γραφείο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και χορηγεί στον ιδιοκτήτη το μονοπώλιο της εκμετάλλευσης μιας επακριβούς τεχνολογικής προόδου ή σταδιακής βελτίωσης (π.χ. νέα συσκευή, συσκευή ή διαδικασία) για μια δεδομένη χρονική περίοδο, η οποία είναι συνήθως 20 έτη (Ραφαηλίδης και Τσελεκίδης, 2005: 34).

3.2. Καινοτόμος επιχειρηματικότητα ως βασικός παράγοντας της οικονομικής ανάπτυξης

Η καινοτόμος κατάσταση μιας εταιρείας επίσης μπορεί να οριστεί με διάφορους τρόπους. Ο βασικός ορισμός μιας καινοτόμου επιχείρησης αφορά μια επιχείρηση που έχει υλοποιήσει τουλάχιστον μία καινοτομία. Το προϊόν, η διαδικασία, η μέθοδος μάρκετινγκ και η οργανωσιακή μέθοδος πρέπει να είναι

νέα για την επιχείρηση ή πρέπει να θεωρηθούν ως σημαντικά βελτιωμένα σε σύγκριση με τα υπάρχοντα προϊόντα, τις διαδικασίες και τις μεθόδους. Ο ορισμός αυτός περιλαμβάνει, αφενός, προϊόντα, διαδικασίες και μεθόδους που οι επιχειρήσεις πρώτες αναπτύσσουν και, από την άλλη, εκείνες που έχουν αποκτηθεί από άλλες επιχειρήσεις ή οργανισμούς.

Είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζουμε γιατί οι επιχειρήσεις καινοτομούν. Όπως αναφέρθηκε ήδη, απώτερος στόχος της καινοτομίας είναι η βελτίωση της απόδοσης των επιχειρήσεων, για παράδειγμα, με την αύξηση της ζήτησης για τα προϊόντα τους ή τη μείωση του κόστους. Ειδικότερα, η ζήτηση για ένα νέο προϊόν μπορεί να δημιουργήσει ένα πλεονέκτημα στην αγορά για το πρωτότυπο. Σε περίπτωση που βελτιώνεται η παραγωγικότητα και οι καινοτομίες της διαδικασίας, η επιχείρηση αποκτά ένα πλεονέκτημα κόστους έναντι των ανταγωνιστών επιτρέποντας μια υψηλότερη προσαύξηση στην τιμή που επικρατεί στην αγορά ή ανάλογα με την ελαστικότητα της ζήτησης, μπορεί να χρησιμοποιήσει ένα συνδυασμό χαμηλότερων τιμών και υψηλότερης προσαύξησης για να αυξήσει το μερίδιο και τα κέρδη της αγοράς (Ραφαηλίδης και Τσελεκίδης, 2005:41).

Οι επιχειρήσεις ανταγωνίζονται με επιτυχία όταν προσφέρουν νέα, καλύτερα, ή και φθηνότερα προϊόντα και υπηρεσίες, τα οποία οι πελάτες τους μπορούν να χρησιμοποιήσουν προς όφελός τους και τα οποία οι ανταγωνιστές τους δεν μπορούν να μιμηθούν. Ως εκ τούτου το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα απορρέει από την ικανότητα να παράγει η επιχείρηση καλύτερα προϊόντα ή υπηρεσίες ή και να παράγει πιο φθηνά προϊόντα από ό, τι οι ανταγωνιστές («σχετική διάσταση» του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος) ή να παράγει νέα προϊόντα (μια «απόλυτη διάσταση»).

Μια αγορά που λειτουργεί σωστά έχει μια σειρά από επιχειρήσεις διαφόρων μεγεθών, όπου μια συνεργασία μεταξύ μεγάλων, μεσαίων και μικρών

επιχειρήσεων παίρνει διάφορες μορφές. Μπορεί να είναι μια κοινή επιχείρηση, που ιδρύθηκε από δύο ή περισσότερους εταίρους ως ξεχωριστή εταιρεία με κοινές επενδύσεις σε μετοχές. Μπορεί επίσης να λάβει τη μορφή μιας εταιρικής σχέσης, στην οποία οι συμμετέχουσες εταιρείες δεσμεύονται συνεχώς σε κοινόχρηστη επιχείρηση συχνά γνωστή ως «στρατηγικές συμμαχίες». Η συνεργασία μεταξύ των φορέων των επιχειρήσεων μπορεί επίσης να λάβει τη μορφή συμβάσεων ή συμφωνίες ανταλλαγής τεχνολογίας E&A, σύμφωνα με την οποία οι κοινοί στόχοι των επιχειρήσεων περιλαμβάνουν την ανταλλαγή ευρημάτων της έρευνας ή της τεχνογνωσίας. Οι επιχειρήσεις συνεργάζονται μεταξύ τους, αλλά και με πανεπιστήμια, ερευνητικά ιδρύματα και άλλους εξωτερικούς παραγωγούς γνώσης σε μια ποικιλία τυπικών και άτυπων οργανωσιακών μορφών (κοινοπραξίες E & A, προγράμματα έρευνας και τεχνολογίας, τεχνολογικές πλατφόρμες, φόρουμ καινοτομίας, κλπ.) (Ραφαηλίδης και Τσελεκίδης, 2005: 48).

Στο πλαίσιο της διαδικασίας της καινοτομίας, οι ρόλοι των μικρών και μεγάλων επιχειρήσεων συχνά διαφέρουν. Οι μικρές επιχειρήσεις πρέπει να είναι καινοτόμες, διότι αυτός είναι ο μόνος τρόπος που μπορούν να διεισδύσουν στην αγορά ή να παραμείνουν σε αυτή. Ενώ οι μικρές επιχειρήσεις μπορεί να προκαλέσουν τεχνολογική αναταραχή, με την εισαγωγή νέων ιδεών στην αγορά, τελικά μια από τις μεγάλες εδραιωμένες επιχειρήσεις είναι αυτή που τελικά καταλήγει να εισάγει ένα προϊόν που κυριαρχεί στην αγορά. Οι πελάτες έχουν μάθει να εμπιστεύονται μεγάλες επιχειρήσεις και είναι πιο πρόθυμοι να δοκιμάσουν νέα προϊόντα γνωστών εμπορικών σημάτων και όχι εκείνα που ανήκουν σε άγνωστες νεοσύστατες επιχειρήσεις.

Στο παρελθόν, οι κυβερνήσεις είχαν την τάση να υποτιμούν το ρόλο των ΜΜΕ στην καινοτομία. Πρόσφατα, έχουν όλο και περισσότερο εξισορροπήσει τις προτεραιότητές τους και έχουν ενισχύσει σημαντικά τη στήριξη σε μικρές επιχειρήσεις, εισάγοντας ορισμένα πρόσθετα οφέλη για τις ΜΜΕ στο πλαίσιο των

προγραμμάτων τους για την υποστήριξη της καινοτομίας. Παραδοσιακά μέσα υποστήριξης της καινοτομίας περιλαμβάνουν κρατικές επιχορηγήσεις και δάνεια, ενθάρρυνση της E & A σε επιχειρήσεις, ερευνητικά ιδρύματα και πανεπιστήμια. Τα μέσα αυτά συχνά αποκαλούνται μέσα πολιτικής «τεχνολογικής ώθησης» για την καινοτομία. Ταυτόχρονα, κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, όλο και μεγαλύτερη έμφαση έχει δοθεί σε διάφορα είδη μέσων πολιτικής με βάση τη ζήτηση. Η ζήτηση που βασίζεται στα μέσα πολιτικής για την καινοτομία αναμένεται να ενθαρρύνει την καινοτομία μέσω των δημόσιων συμβάσεων πολιτικών και την ανάπτυξη των κανόνων και προτύπων, καθώς και άλλα μέτρα για την ανάπτυξη της αγοράς (Ραφαηλίδης και Τσελεκίδης, 2005: 57).

Η οικονομική έρευνα δείχνει ότι ενώ ορισμένη από τη δημόσια χρηματοδότηση που χρησιμοποιείται για την ενθάρρυνση της E & A αντικαθιστά σε μεγάλο βαθμό ιδιωτικές δαπάνες, υπάρχουν σημαντικά καθαρά οφέλη για την καινοτομία, επίσης. Σε πολλές περιπτώσεις οι καινοτομίες στον τομέα της E & A, χρηματοδοτούνται τόσο από την κυβέρνηση όσο και από τον ιδιωτικό τομέα. Σχετικά με αυτό, η παροχή επιχειρηματικών υπηρεσιών σε καινοτόμες επιχειρήσεις είναι ένα σημαντικό συστατικό των εθνικών ή περιφερειακών πολιτικών των μικρών επιχειρήσεων, οι οποίες επιδιώκουν να καλύψουν τις ανάγκες των επιχειρήσεων σε διάφορα στάδια της διαδικασίας της καινοτομίας.

Το κέντρο της συνεχούς διαδικασίας της καινοτομίας είναι η εμπορευματοποίηση των αποτελεσμάτων της E & A. Πρόκειται για τη διαδικασία μετατροπής μιας εφεύρεσης σε ένα προϊόν ή μια υπηρεσία που θα μπορούσε να πωληθεί στην αγορά παρέχοντας μια απόδοση στην εταιρία από την εμπορευματοποίηση της επένδυσης. Η συνέχιση της εμπορευματοποίησης καλλιεργεί τη διαδικασία της καινοτομίας, η οποία είναι ζωτικής σημασίας για τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη (Ραφαηλίδης και Τσελεκίδης, 2005: 61).

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι προκειμένου να μη χάσουν την ανταγωνιστικότητά τους, οι καινοτόμες επιχειρήσεις πρέπει να επενδύσουν στη διατήρηση και ενίσχυση της απορροφητικής τους ικανότητας. Θα πρέπει να προβλεφθούν οι σχετικές τεχνολογικές τάσεις, προκειμένου να κάνουν χρήση των δικών τους, ειδικών εταιρικών στόχων. Η επένδυση στην ίδια την E&A μιας επιχείρησης, καθώς και η διαχείριση της καινοτομίας, διευκολύνει την κατανόηση των αποτελεσμάτων της εξωτερικά εκτελούμενης E&A αφενός και της εφαρμογής των προκύπτόντων τεχνολογικών ευκαιριών, αφετέρου. Η προώθηση της εμπορευματοποίησης των αποτελεσμάτων της E & A έχει καταστεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό θέμα σε πολλές αναδυόμενες οικονομίες της αγοράς (Χριστόπουλος, 2008: 67).

3.3. Παράγοντες που επηρεάζουν την εμπορευματοποίηση της καινοτομίας

Η διαδικασία της εμπορευματοποίησης των αποτελεσμάτων της E & A περιλαμβάνει διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη. Οι κύριες κινητήριες δυνάμεις της εμπορευματοποίησης περιλαμβάνουν παράγοντες όπως (Χριστόπουλος, 2008: 72):

(A) Το πεδίο εφαρμογής της Έρευνας και Ανάπτυξης, η οποία καθορίζει το απόθεμα των εφευρέσεων και καινοτομιών που πρέπει να εμπορευματοποιείται. Μεταξύ άλλων παραγόντων, το πεδίο εφαρμογής της E & A εξαρτάται από τον αριθμό των πανεπιστημίων και ερευνητικών ιδρυμάτων της χώρας, τον αριθμό και τα προσόντα των ερευνητών των δημόσιων ερευνητικών οργανισμών και του επιχειρηματικού τομέα, τις επενδύσεις σε E & A από το δημόσιο, τις ιδιωτικές πηγές και την αποτελεσματικότητα. Το πεδίο εφαρμογής και η αποτελεσματικότητα της E & A εξαρτάται επίσης από το πόσο καλά οι εγχώριοι

οργανισμοί έρευνας και οι εταιρείες συνδέονται διεθνώς, πόσο εύκολο είναι γι' αυτούς να αντλήσουν τα αποτελέσματα που δημιουργούνται στο εξωτερικό και πόσο καλά συνεργάζονται με ξένους συνεργάτες προκειμένου να μοχλεύσουν τους εγχώριους πόρους και ικανότητες.

(B) Ανθρώπινο δυναμικό για την E & A. Η διαθεσιμότητα προσωπικού υψηλής ειδίκευσης εξαρτάται σχετικά με την ποιότητα της εκπαίδευσης, ιδίως υψηλότερη (πανεπιστημιακή) εκπαίδευση. Το τελευταίο προσδιορίζεται από τα κεφάλαια που διατίθενται για την εκπαίδευση από το κράτος, τα ποσοστά εγγραφής στα πανεπιστήμια και την ποιότητα της εκπαίδευσης σ' αυτό (Χριστόπουλος, 2008: 73).

(Γ) Ρυθμιστικό και θεσμικό περιβάλλον που ευνοεί την καινοτομία, το οποίο συνεπάγεται τη διαφάνεια και τη λογοδοσία των δημοσίων δαπανών και των επενδύσεων, τα δικαιώματα ιδιοκτησίας, συμπεριλαμβανομένων των σταθερών δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, την ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας, διαφανείς και σταθερούς κανόνες, το χαμηλό κόστος και απλές διαδικασίες που διέπουν τη λειτουργία των επιχειρήσεων, την πρόσληψη των εργαζομένων και την καταγραφή της πνευματικής ιδιοκτησίας, τη διαφανή φορολογική διοίκηση και λογικές τιμές φορολογίας και διευκόλυνση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση κατά τα διάφορα στάδια της ανάπτυξης των επιχειρήσεων, καθώς και ισότιμους όρους ανταγωνισμού για τις ξένες επιχειρήσεις που δυνητικά ενδιαφέρονται να επενδύσουν στη χώρα, συμπεριλαμβανομένης της E & A. Αυτοί οι παράγοντες επηρεάζουν το επιχειρηματικό κλίμα (Χριστόπουλος, 2008: 74).

(Δ) Η ένταση των δεσμών μεταξύ των διάφορων φορέων που εμπλέκονται στον τομέα της καινοτομίας. Οι δεσμοί αυτοί παρέχονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς που υποστηρίζουν τους επιχειρηματίες στην ίδρυση spin-off εταιρειών και την εμπορευματοποίηση των καινοτομιών τους.

(Ε) Ευρεία χρήση των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας (ΤΠΕ), όπως αποδεικνύεται από τη διεθνή εμπειρία. Το τελευταίο δείχνει ότι καλά αναπτυγμένα δίκτυα διαδικτύου και κινητής τηλεφωνίας παρέχουν στήριξη για τις επιχειρήσεις και καθιστούν το επιχειρηματικό περιβάλλον πιο ευνοϊκό για την επιχειρηματικότητα. Επιπλέον, είναι σημαντικό για την ενεργοποίηση των εγχώριων ερευνητικών οργανισμών των επιχειρήσεων να αξιοποιήσουν τις γνώσεις που παράγονται στο εξωτερικό και να συνεργαστούν σε διεθνές επίπεδο στον τομέα της Ε & Α και της εμποροποίησης (Χριστόπουλος, 2008: 75).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

4.1. Ορισμός της οικονομικής κρίσης

Ανατρέχοντας στο λεξικό της ελληνικής γλώσσας θα δούμε πως η «κρίση» προέρχεται από το ρήμα κρίνω θέλοντας να χαρακτηρίσει μια μη κανονική κατάσταση. Δηλαδή μια κατάσταση κρίσιμη, δύσκολη και επικίνδυνη.

Συγκεκριμένα κρίση είναι μια εκτροπή από την κατάσταση της κανονικότητας και μπορεί να προσλάβει διαβαθμίσεις αντικανονικότητας από μια κατάσταση απλής διαταραχής μέχρι την κατάσταση μη ελεγχόμενων εκρηκτικών γεγονότων και την κατάσταση του χάους και του πανικού. Άρα η κρίση πολλές φορές απειλεί τους ανθρώπους, τα εισοδήματά τους, με αποτέλεσμα να χάνεται ο έλεγχος και να υπάρχουν σοβαρές συνέπειες, τόσο στους ανθρώπους όσο και στους διάφορους οργανισμούς.

Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις κ.λπ. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες, όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη (Πιπερόπουλος, 2007: 82).

Σε μια οικονομία έχουμε συνεχείς αυξομειώσεις της οικονομικής δραστηριότητας που ονομάζονται οικονομικοί κύκλοι. Οι διάφορες στατιστικές

μελέτες συμπέραναν ότι η χρονική διάρκεια αυτών των κύκλων κρατάει από 7 μέχρι 11 χρόνια.

Οι εσωτερικοί παράγοντες είναι αυτοί που δημιουργούνται και επιδρούν μέσα στο υπάρχον σύστημα της οικονομίας, όπως είναι η μέγιστη αύξηση των επενδύσεων σε περίοδο υπερθέρμανσης της οικονομίας, η μείωση της αγοραστικής δύναμης του πληθυσμού σε περίοδο ύφεσης, η αυξομείωση του τόκου των κεφαλαίων, η αυθαιρεσία στην παραγωγή, η μεταβολή στο εισόδημα που δημιουργεί μεγάλη αλλαγή στην επένδυση, οι αλλαγές στο επιτρεπτό όριο της απόδοσης του κεφαλαίου, η πτώση του μέσου ποσοστού του κέρδους κλπ. (Πιπερόπουλος, 2007: 87).

Οι παράγοντες που οδηγούν την οικονομία από την υπερθέρμανση στην κάμψη είναι οι ακόλουθοι (Ζουγανέλη, 2009: 112):

α. Η ανισοσκέλεια που παρατηρείται μεταξύ της συνολικής προσφοράς και συνολικής ζήτησης προϊόντων εις βάρος της δεύτερης.

Η υπερβολική αύξηση των επενδύσεων κατά την περίοδο της υπερθέρμανσης δημιουργεί μια υπερπροσφορά προϊόντων η οποία, αφού δεν μπορεί να απορροφηθεί έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των επενδύσεων. Η μείωση των επενδύσεων προκαλεί ανεργία που μεταφράζεται σε μείωση των μισθών άρα και της συνολικής ζήτησης. Σ' αυτή την περίπτωση τα πολλαπλασιαστικά και επιταχυντικά φαινόμενα λειτουργούν προς την αντίθετη κατεύθυνση έτσι ώστε να επηρεάζουν την οικονομική δραστηριότητα συνεχώς προς τα κάτω.

β. Η περιοριστική πολιτική του κράτους

Πολλές φορές το κράτος στην προσπάθεια του να καταπολεμήσει τον πληθωρισμό που παρατηρείται στην περίοδο της υπερθέρμανσης της οικονομίας με μέτρα όπως π.χ. η αύξηση του επιτοκίου, η αύξηση των φόρων

κ.λπ. οδηγεί σε μείωση των επενδύσεων σπρώχνοντας έτσι την οικονομία γρηγορότερα στην κρίση.

γ. Τυχαία γεγονότα

Πολύ σπάνια τυχαία γεγονότα είναι δυνατόν να οδηγήσουν την οικονομία στην κάμψη όπως π.χ. μια μαζική μετανάστευση πληθυσμού, μια μαζική έξοδος επενδύσεων από τη χώρα λόγω πολιτικής αστάθειας κ.λπ.

4.2. Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2007-2008

Μετά τη Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 1930, η παγκόσμια οικονομία το 2008 αντιμετώπισε την πιο επικίνδυνη κρίση. Η κρίση, η οποία ξεκίνησε το 2007, όταν εκτινάχθηκαν στα ύψη οι τιμές των κατοικιών στις Ηνωμένες Πολιτείες και τελικά οι τιμές αυτές στράφηκαν αποφασιστικά προς τα κάτω, με την κρίση να εξαπλώνεται γρήγορα πρώτα στο σύνολο του χρηματοπιστωτικού τομέα των ΗΠΑ και στη συνέχεια στις χρηματοπιστωτικές αγορές στο εξωτερικό. Η κρίση που έπληξε την αγορά στεγαστικών δανείων των ΗΠΑ το 2007 κορυφώθηκε το Σεπτέμβριο του 2008 και εξαπλώθηκε στην Ευρώπη. Τα πρώτα φαινόμενα της οικονομικής κρίσης εμφανίστηκαν στο τέλος του 2007 στα στεγαστικά δάνεια που είχαν χαμηλή πιστωτική αξία (subprime) στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Όμως το «σοκ» ήρθε το Σεπτέμβριο του 2008 όταν στις ΗΠΑ η επενδυτική τράπεζα Lehman Brothers χρεοκόπησε (Parker,2009). Τότε, αρκετοί άνθρωποι αναρωτιόνταν και είχαν τους ενδοιασμούς τους αν η προηγούμενη ανάπτυξη είχε γερές βάσεις, αφού ο έλεγχος από την πλευρά των εποπτικών αρχών ήταν ελάχιστος με αποτέλεσμα τα στελέχη των τραπεζών που ήταν στη διοίκηση να μπορούν να ενεργούν χωρίς έλεγχο.

Η κρίση στις Ηνωμένες Πολιτείες δεν περιορίστηκε στο χρηματοπιστωτικό τομέα. Για παράδειγμα, η αμερικανική αυτοκινητοβιομηχανία επλήγη σοβαρά και έκανε έκκληση για ένα ομοσπονδιακό σχέδιο διάσωσης. Οι τράπεζες των ΗΠΑ αντιμετωπίζοντας προβλήματα ρευστότητας δεν ήταν σε θέση να δίνουν δάνεια σε επιχειρήσεις. Οι τιμές των μετοχών υποχώρησαν σε όλο τον κόσμο, ο δείκτης Dow Jones Industrial Average στις ΗΠΑ έχασε 33,8% της αξίας του το 2008, και μέχρι το τέλος του έτους, η βαθιά ύφεση εκδηλώθηκε στο μεγαλύτερο μέρος του πλανήτη.

Στον χρηματοπιστωτικό κλάδο το πρόβλημα κατά το 2008 είχε γίνει πολύ μεγάλο, με αποτέλεσμα να έχουν ζημιωθεί οι πιο σημαντικοί κλάδοι της οικονομίας, όπως του εμπορίου, ο τραπεζικός και ο κατασκευαστικός. Οι σημαντικότερες συνέπειες στην αγορά ήταν το πρόβλημα ρευστότητας, η καλπάζουσα αύξηση της ανεργίας και η πτώση της ιδιωτικής κατανάλωσης. Το μεγαλύτερο πρόβλημα εμφανίστηκε όταν έκλεισε η Lehman Brothers που ήταν μια από τις πέντε παγκοσμίως μεγαλύτερες τράπεζες επενδύσεων και έπαψε να υπάρχει εμπιστοσύνη στις αγορές. Η έλλειψη της ρευστότητας και της εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα είχε σαν αποτέλεσμα να μην υπάρχουν δίοδοι χρηματοδότησης και έτσι πτώχευσαν και άλλες τράπεζες και στις ΗΠΑ και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Όσο οι τιμές των κατοικιών συνέχισαν να αυξάνονται όλοι ωφελήθηκαν. Αυτοί που είχαν στεγαστικά δάνεια και δεν είχαν απαραίτητες πηγές τακτικών εσόδων θα μπορούσαν να δανειστούν. Οι οργανισμοί κατάταξης των τίτλων σύμφωνα με την πιστοληπτική τους ικανότητα (η οποία καταβάλλεται από τους εκδότες των τίτλων αυτών, όχι από τους αγοραστές) βαθμολόγησαν τους ενυπόθηκους τίτλους σχετικά ασφαλείς, ενώ δεν ήταν. Όταν η φούσκα των στεγαστικών έσκασε όλο και περισσότεροι από τους κατόχους των στεγαστικών δανείων, αθέτησαν τα δάνεια τους. Αυτό που ακολούθησε ήταν μια κρίση

εμπιστοσύνης: μια κλασική περίπτωση του τι συμβαίνει σε μια οικονομία της αγοράς, όταν οι εταιρείες και οι επενδυτές, δεν εμπιστεύονται ο ένας τον άλλο ή τα όργανα που έχουν κατασκευάσει.

Τα αίτια της κρίσης βρίσκονται στην ιστορία κάποιων ανεπτυγμένων οικονομικά χωρών στις οποίες απευθύνονταν για βοήθεια υποδεέστερες χώρες. Μερικά από αυτά τα αίτια είναι (Nelson et.al.,2015):

- Η χορήγηση οικονομικών ενισχύσεων προς χώρες που εξυπηρετούσαν τα συμφέροντα των Η.Π.Α.
- Η ένταξη κρατών-μελών στην Ευρωπαϊκή Ένωση που δεν ήταν ακόμα έτοιμα να ενταχθούν.
- Οι υπερβολικές δαπάνες από πολιτικά πρόσωπα και ανθρώπους υψηλής κοινωνίας εις βάρος των πολιτών.
- Υπερβολικές δαπάνες κρατικών υπηρεσιών προς επιβάρυνση των πολιτών.
- Υπερβολικός αριθμός δημοσίων υπαλλήλων σε ακατάλληλες θέσεις και διορισμός υπαλλήλων σε ανύπαρκτες θέσεις που όμως λαμβάνουν μηνιαίο μισθό.

Οι περισσότερες οικονομίες είχαν παρουσιάσει μειωμένους ρυθμούς ανάπτυξης, με αποτέλεσμα η ανεργία να αυξάνεται και να παραμένει σε υψηλά επίπεδα, η ιδιωτική κατανάλωση και οι επενδύσεις είχαν περιοριστεί σε μεγάλο βαθμό εξαιτίας της αβεβαιότητας και της υποτίμησης του ενεργητικού.

Οι οικονομίες στο εξωτερικό ακολούθησαν την αμερικάνικη οικονομία, η καθεμία με τον τρόπο της. Μέχρι το τέλος του έτους 2008, η Γερμανία, η Ιαπωνία και η Κίνα ήταν σε ύφεση, όπως ήταν και άλλες μικρότερες χώρες. Πολλοί επενδυτές από την Ευρώπη βίωσαν τις επιπτώσεις της μείωσης των αξιών των αμερικανικών ακινήτων. Η Ιαπωνία και η Κίνα απέφυγαν σε μεγάλο βαθμό αυτό τον σκόπελο, ωστόσο οι βιομηχανικές εταιρίες των χωρών αυτών

που εξήγαγαν τα προϊόντα τους στις αγορές των ΗΠΑ και της Ευρώπης υπέστησαν τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης, δηλαδή τη μείωση της ζήτησης των προϊόντων τους. Οι λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες έχασαν τις αγορές του εξωτερικού καθώς και τις ξένες επενδύσεις, από τις οποίες εξαρτιόταν, ενώ τα διαθέσιμα κεφάλαια για την ανάπτυξή τους μειώθηκαν (Nelson et. al., 2015).

4.3.Οι αιτίες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2007-2008

Η κρίση ξεκίνησε στις ΗΠΑ και εξαπλώθηκε γρήγορα στον υπόλοιπο κόσμο. Οι χώρες με αδύναμη αρχική οικονομική θέση επλήγησαν περισσότερο. Ορισμένες από τις αιτίες της κρίσης μπορεί να βρεθούν στις μακροοικονομικές πολιτικές των τελευταίων ετών. Ωστόσο, οι αποτυχίες στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, ιδιαίτερα στις ΗΠΑ, ήταν η ρίζα του προβλήματος. Αυτές οι αποτυχίες ήταν το αποτέλεσμα των εγγενών αδυναμιών του χρηματοπιστωτικού συστήματος και των οικονομικών πολιτικών που εφαρμόζονται σε ορισμένες χώρες. Στη συνέχεια θα εξηγηθούν μερικές από τις πιο σημαντικές αιτίες της κρίσης.

1. Χαμηλός πληθωρισμός και χαμηλά επιτόκια

Οι τελευταίες δεκαετίες χαρακτηρίστηκαν από ένα ασυνήθιστα υψηλό βαθμό μακροοικονομικής σταθερότητας. Η σταθερή ανάπτυξη συνδυάστηκε με χαμηλό και σταθερό πληθωρισμό στις περισσότερες προηγμένες οικονομίες. Μια σειρά από παράγοντες συνέβαλαν στη συγκράτηση του πληθωρισμού κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας. Το άνοιγμα των πρώην

κομμουνιστικών χωρών στο παγκόσμιο εμπόριο συνεπάγεται μια τεράστια προσφορά χαμηλού εργατικού κόστους για την παγκόσμια οικονομία. Σε συνδυασμό με την ταχεία πρόοδο όσον αφορά τη χρήση της τεχνολογίας των πληροφοριών, οι διαδικασίες παραγωγής μπορούσαν να χωριστούν σε διάφορα μέρη και να βρίσκονται σε διαφορετικές χώρες, με αποτέλεσμα μετατοπίσεις στην ισορροπία του παγκόσμιου εμπορίου. Για ορισμένες εταιρείες, σχεδόν όλος ο κόσμος έγινε ένα δυναμικό κέντρο παραγωγής και διαφορετικά μέρη από τα προϊόντα τους μπορούσαν να παραχθούν σε διαφορετικές χώρες. Ένα έμμεσο αποτέλεσμα της αύξησης της ευελιξίας των εγκαταστάσεων παραγωγής ήταν ότι η διαπραγματευτική δύναμη των τοπικών συνδικαλιστικών ενώσεων αποδυναμώθηκε, κρατώντας πίσω την αύξηση των μισθών στις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες και μειώνοντας τις εγχώριες πληθωριστικές πιέσεις (Nelson et. al., 2015).

Πολλές κεντρικές τράπεζες στις ανεπτυγμένες χώρες έχουν υιοθετήσει συγκεκριμένο στόχο πληθωρισμού κατά τη διάρκεια των τελευταίων δύο δεκαετιών. Ο συνδυασμός του χαμηλού και κάτω από το αναμενόμενο πληθωρισμού είχε ως συνέπεια ότι τα βασικά επιτόκια παρέμειναν πολύ χαμηλά. Τα χαμηλά επιτόκια είχαν αρκετές συνέπειες. Μπορεί ο δανεισμός από τους ιδιώτες για την αγορά κατοικιών να έγινε πιο προσιτός ωστόσο οι τιμές των κατοικιών αυξήθηκαν σημαντικά σε πολλές χώρες. Οι τιμές διπλασιάστηκαν ή τριπλασιάστηκαν μέσα σε μόλις μία δεκαετία. Στις χώρες αυτές καταγράφεται επίσης μια πολύ γρήγορη αύξηση του χρέους των νοικοκυριών. Η πιο κοινή μεταβλητή για τη μέτρηση του χρέους είναι: το χρέος των νοικοκυριών προς το διαθέσιμο εισόδημα, που έφτασε υψηλά σε όλες σχεδόν τις δυτικές χώρες (Nelson et. al., 2015).

2. Υψηλότερη ανάληψη κινδύνου

Η αύξηση της ζήτησης για το χρέος δεν συνοδεύτηκε από αύξηση των τραπεζικών καταθέσεων. Έτσι, οι τράπεζες έπρεπε να βρουν κεφάλαια αλλού. Άλλοι χρηματοπιστωτικοί φορείς, όπως τα hedge funds, στηρίχθηκαν επίσης σε μεγάλο βαθμό από βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση στην αγορά, ενώ οι επενδύσεις τους ήταν πιο μακροπρόθεσμες. Τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα έχουν δημιουργήσει κινδύνους ρευστότητας σε μεγάλη κλίμακα (Nelson et. al., 2015).

Τα χαμηλά επιτόκια έκαναν τους επενδυτές που αποστρέφονται τον κίνδυνο να νιώθουν άβολα. Τα κρατικά ομόλογα κάποτε απέδωσαν λιγότερο από την απόδοση ορισμένων ταμείων εγγυημένης απόδοσης. Επομένως, αυτοί οι επενδυτές αναζήτησαν υψηλότερο κίνδυνο, προκειμένου να λάβουν υψηλότερη απόδοση. Άλλοι επενδυτές εκμεταλλεύτηκαν το χαμηλό κόστος δανεισμού για να επενδύσουν σε υψηλότερο κίνδυνο ενεργητικού. Με την πάροδο του χρόνου η αύξηση της ζήτησης για τα spreads κινδύνου μειώθηκε μεταξύ των συμβατικών στοιχείων ενεργητικού σταθερού εισοδήματος. Αυτό ερμηνεύθηκε ως συνέπεια του πιο σταθερού μακροοικονομικού περιβάλλοντος, ενώ στην πραγματικότητα ήταν επίσης μια έμμεση επίδραση της μεταβολής της συμπεριφοράς των επενδυτών στα χαμηλά επιτόκια (Nelson et. al., 2015).

3. Αυξανόμενες ανισορροπίες

Για πολλά χρόνια, αρκετές χώρες είχαν μεγάλα ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών. Η κατάσταση αυτή επιδεινώθηκε κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000. Ταυτόχρονα, οι χώρες εξαγωγής πετρελαίου και ορισμένες αναδυόμενες χώρες, κυρίως η Κίνα, είχαν μεγάλα και αυξανόμενα πλεονάσματα ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Ένα μεγάλο ποσοστό αυτών των πλεονασμάτων του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών επενδύθηκαν στις

ανεπτυγμένες χώρες. Η αυξημένη ζήτηση οδήγησε σε αύξηση των τιμών, σε χαμηλότερες αποδόσεις των κρατικών ομολόγων και σε χαμηλές αποδόσεις των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων σταθερού εισοδήματος σε όλες τις προηγμένες οικονομίες (Nelson et. al., 2015).

Έτσι, εκτός από όλες τις θετικές επιπτώσεις του χαμηλού πληθωρισμού και των χαμηλών επιτοκίων, μια παρενέργεια ήταν μια ταχεία συσσώρευση του χρέους των νοικοκυριών στο δυτικό κόσμο. Επιπλέον, το χρηματοπιστωτικό σύστημα είχε υψηλό κίνδυνο αν και οι συμμετέχοντες σε μεγάλο βαθμό το αγνοούσαν.

4.Αποτυχία για την αντιμετώπιση του δημοσιονομικού κύκλου

Πολλές κεντρικές τράπεζες, ιδίως η Ομοσπονδιακή Τράπεζα των ΗΠΑ, θεωρήθηκε ότι δεν θα πρέπει να ανταποκριθούν στη ραγδαία αύξηση των τιμών των πιστώσεων και των περιουσιακών στοιχείων. Αντιθέτως, θα έπρεπε (επιθετικά) να μειώσουν τα επιτόκια, εάν οι τιμές των περιουσιακών στοιχείων μειώνονταν απότομα και οδηγούσαν σε οικονομική ύφεση. Η προσέγγιση αυτή βασίζεται στην ιδέα ότι δεν θα μπορούσε να προσδιοριστεί μια φούσκα των τιμών των περιουσιακών στοιχείων και αν θα μπορούσε θα ήταν επικίνδυνο να προσπαθήσει κανείς να την επηρεάσει, δηλαδή θα μπορούσε στην οικονομία να μετριάσει τις αποπληθωριστικές επιπτώσεις που έχουν σχέση με την πτώση των τιμών στα περιουσιακά στοιχεία (Nelson et. al., 2015).

Σε χώρες όπου οι κεντρικές τράπεζες είχαν αυτή την προσέγγιση, την ευθύνη για την αντιμετώπιση των οικονομικών κύκλων σιωπηρά είχε η κυβέρνηση και, σε κάποιο βαθμό, οι εποπτικές αρχές. Ωστόσο, οι εποπτικές αρχές, κυρίως ασχολούνται με ζητήματα που επηρεάζουν μεμονωμένες

επιχειρήσεις και η έρευνα των συστηματικών κινδύνων σπάνια ήταν μέρος της αποστολής τους.

4.4.Επιπτώσεις παγκόσμιας οικονομικής κρίσης 2007-2008

Οι συνέπειες για τον υπόλοιπο κόσμο ενισχύθηκαν από τις ανισορροπίες που είχαν δημιουργηθεί σε πολλές χώρες κατά τη διάρκεια της μακράς περιόδου της ισχυρής ανάπτυξης. Οι ανισορροπίες αυτές θα μπορούσαν μόνο να αυξηθούν εφόσον οι επενδυτές ήταν πρόθυμοι να αναλάβουν μεγαλύτερο κίνδυνο. Η ανάπτυξη στις ΗΠΑ μείωσε την προθυμία της ανάληψης κινδύνων από την πλευρά των επενδυτών σε παγκόσμιο επίπεδο, κάτι που οδήγησε σε μεγάλες αλλαγές στη συμπεριφορά των επενδυτών. Η εξάλειψη αυτών των ανισορροπιών, οι οποίες βρίσκονται σε εξέλιξη, έχει οδηγήσει σε υφέσεις σε πολλές περιπτώσεις όπως στα κράτη της Βαλτικής και της Ισλανδίας (Kouretas and Vlamis, 2011:394).

Οι επιδράσεις σε ορισμένα μέρη της Ευρώπης ήταν τόσο σοβαρές όσο στις ΗΠΑ, λόγω των στενών δεσμών του χρηματοπιστωτικού τους τομέα, λόγω των ισχυρών εμπορικών επιπτώσεων και σε ορισμένες περιπτώσεις, των μακροοικονομικών ανισορροπιών.

Οι αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης ήταν αισθητές σε οικονομίες της Ασίας-Ειρηνικού με εξαγωγικό προσανατολισμό μέσω των τρεχουσών και κεφαλαιακών λογαριασμών του ισοζυγίου πληρωμών. Η ζήτηση εξαγωγών από διάφορα κράτη μειώθηκε αισθητά όπως και ο όγκος των ιαπωνικών εξαγωγών. Στις αναδυόμενες και τις αναπτυσσόμενες χώρες, των οποίων η ανάπτυξη εξαρτάται εξαιρετικά από τις ξένες επενδύσεις και τη χρηματοδότηση, οι επενδυτές απέσυραν μαζικά περιουσιακά τους στοιχεία, τα

οποία είχαν αρνητικό αντίκτυπο στην παραγωγή, την ανάπτυξη των επιχειρήσεων και τις τιμές της αγοράς.

Η βαθιά οικονομική ύφεση είχε φυσικά μεγάλες κοινωνικές συνέπειες. Η σημαντικότερη επίπτωση ήταν η αύξηση της ανεργίας. Η μείωση της ζήτησης ανάγκασε τις εταιρίες να απολύσουν εκατομμύρια εργαζομένους και η ανεργία αυξήθηκε σε πολλές χώρες.

Η χρηματοπιστωτική και οικονομική κρίση είχε σημαντικές επιπτώσεις στα δημόσια οικονομικά. Η δημοσιονομική θέση ήταν πολύ τεταμένη σε πολλές χώρες. Αυτό ήταν αποτέλεσμα της πρωτοφανούς ύφεσης στην πραγματική οικονομία και σε μικρότερο βαθμό, κατά διακριτική ευχέρεια στα μέτρα δημοσιονομικής πολιτικής και της χορήγησης δημόσιων κεφαλαίων σε χρηματοπιστωτικές εταιρίες (Kouretas and Vlamis, 2011: 392).

Ο συνδυασμός των μεγάλων ελλειμμάτων στα έσοδα και οι υψηλότερες δαπάνες έχουν μειώσει την ικανότητα πολλών κυβερνήσεων να αντιμετωπίσουν την απότομη πτώση της οικονομικής δραστηριότητας με μια επεκτατική δημοσιονομική πολιτική. Παραδοσιακά, η νομισματική πολιτική θα έπρεπε να είναι υπεύθυνη για την πολιτική σταθεροποίηση, αλλά καθώς τα επιτόκια πλησίασαν το μηδέν, τα περιθώρια για περαιτέρω επεκτατική νομισματική πολιτική ήταν περιορισμένα. Λόγω της σοβαρής ύφεσης, υπήρξε διαπιστωμένη ανάγκη για επεκτατική δημοσιονομική πολιτική. Ωστόσο, η έλλειψη δημοσιονομικής βιωσιμότητας κατά τη διάρκεια των ετών της αλματώδους ανάπτυξης που προηγήθηκε της κρίσης άφησε να εννοηθεί ότι πολλές χώρες, ιδιαίτερα οι μικρότερες, θα είναι δύσκολο να πείσουν τους διεθνείς επενδυτές να προβούν σε περαιτέρω αγορές του δημοσίου χρέους (Kouretas and Vlamis, 2011:393).

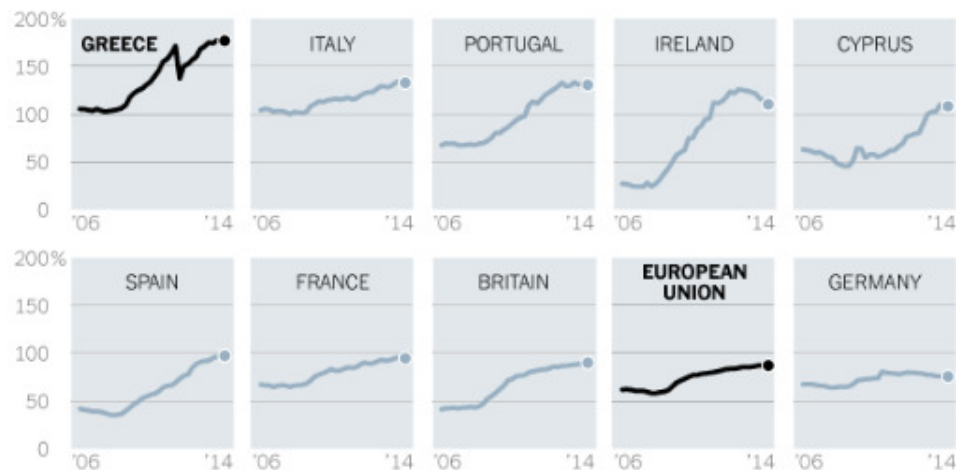
4.5. Δημοσιονομική κρίση στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα η ύφεση το 2010 περιελάμβανε με μεγάλο δημόσιο έλλειμμα (10,5% του ΑΕΠ το 2010) (Kouretas, 2012). Τα δημοσιονομικά προβλήματα στην Ελλάδα οφείλονται στις υψηλές δαπάνες, την κακή φορολογική διοίκηση και σ'ένα διογκωμένο δημόσιο τομέα. Αυτές οι αδυναμίες επιδεινώθηκαν από την αυξανόμενη έλλειψη ανταγωνιστικότητας μεγάλου μέρους της βιομηχανίας. Από τη στιγμή που η κρίση χρέους στην Ελλάδα ξεκίνησε το 2010, οι περισσότερες διεθνείς τράπεζες και οι ξένοι επενδυτές πούλησαν τα ελληνικά ομόλογα τους και άλλες εκμεταλλεύσεις, έτσι ώστε να μην είναι πλέον ευάλωτοι σε ότι συμβαίνει στην Ελλάδα.

Είναι δυνατόν να ειπωθεί ότι η σημερινή κατάσταση στην Ελλάδα είναι ένα πιθανό αποτέλεσμα των λανθασμένων πολιτικών που έχουν εφαρμοστεί τα τελευταία 25-30 χρόνια. Η διαδικασία αυτή είναι στενά συνδεδεμένη με την ανεπάρκεια των ελληνικών κυβερνήσεων, το άδικο και άγονο φορολογικό σύστημα, τη μη βιώσιμη συνταξιοδότηση, τη χαμηλή ανταγωνιστική δύναμη της οικονομίας και τις λαϊκιστικές πρακτικές των πολιτικών κομμάτων. Αυτά είναι ιδιαίτερα σημαντικά για να εξηγήσουν τη σημερινή της κατάσταση (Kouretas, 2012).

Στο Διάγραμμα 1 παρουσιάζεται το ακαθάριστο δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος για το τέταρτο τρίμηνο του 2014. Όπως φαίνεται από όλες τις χώρες, η Ελλάδα έχει το υψηλότερο δημόσιο χρέος και ακολουθεί η Ιταλία, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία και η Ισπανία.

Διάγραμμα 1- Το ακαθάριστο δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος για το τέταρτο τρίμηνο του 2014.

Πηγή: Eurostat

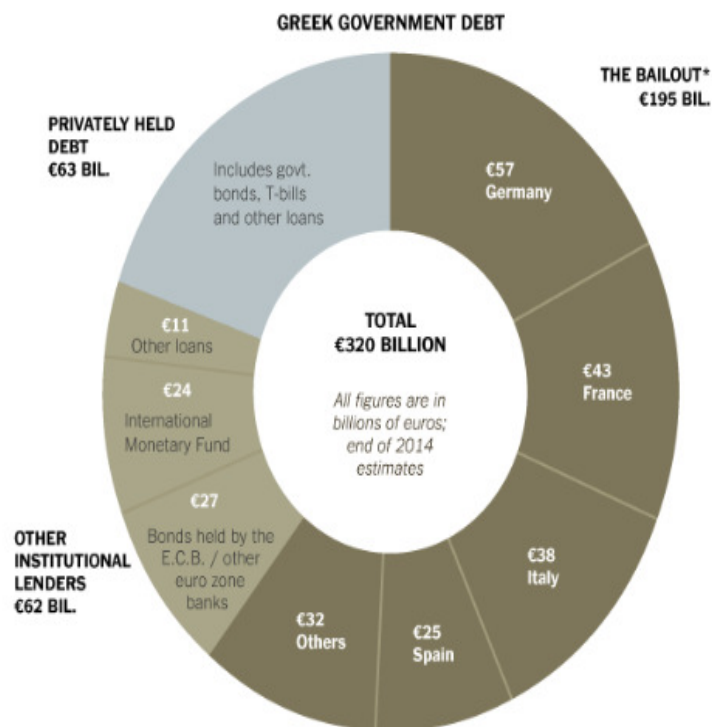
Πριν το ξέσπασμα της κρίσης είναι φανερό ότι ο ρυθμός των οφειλών προς το ΑΕΠ της Ελλάδας ήταν ένας από τους υψηλότερους στην Ευρώπη. Το ποσοστό αυτό αυξήθηκε ιδιαίτερα μετά το 2000 και ξεπέρασε το 160% από το κριτήριο του Μάαστριχτ που ήταν 60% του ΑΕΠ. Σε σύγκριση με την Ισπανία, την Πορτογαλία, την Ιταλία και την Ιρλανδία, η κατάσταση μπορεί να φανεί καθαρά στο Διάγραμμα 2. Το δημόσιο χρέος της Ελλάδας, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 2, από το 2000 έως το 2005 ήταν σχεδόν στα ίδια επίπεδα και από το 2006 άρχισε να αυξάνεται με αποτέλεσμα η διεθνής ανταγωνιστική δύναμη της χώρας να μειώνεται σημαντικά.

Στο αποκορύφωμα της κρίσης χρέους πριν από λίγα χρόνια, πολλοί ειδικοί ανησύχησαν ότι τα προβλήματα στην Ελλάδα θα διαχυθούν στον

υπόλοιπο κόσμο. Εάν η Ελλάδα αθετήσει το χρέος της και εξέλθει από την ευρωζώνη, υποστήριξαν, θα μπορούσε να δημιουργήσει παγκόσμιο οικονομικό σοκ μεγαλύτερο από την κατάρρευση της Lehman Brothers. Τώρα, όμως, κάποιοι πιστεύουν ότι αν η Ελλάδα επρόκειτο να αποχωρήσει από την νομισματική ένωση, σε αυτό που είναι γνωστό ως «Grexit», δε θα ήταν μια τέτοια καταστροφή. Η Ευρώπη έχει θέσει διασφαλίσεις για να περιοριστεί η λεγόμενη οικονομική μετάδοση, σε μια προσπάθεια να κρατήσει τα προβλήματα από την εξάπλωσή τους και σε άλλες χώρες.

Η Ελλάδα έγινε το επίκεντρο της κρίσης χρέους της Ευρώπης, μετά το ξέσπασμα της κρίσης το 2008. Ξαφνικά, η Ελλάδα αποκλείστηκε από το δανεισμό στις χρηματοπιστωτικές αγορές (Kouretas, 2012). Για να αποτραπεί η καταστροφή, η λεγόμενη τρόικα δηλαδή το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσαν το 2010 το πρώτο από τα δύο πακέτα διάσωσης για την Ελλάδα. Οι δανειστές που επέβαλαν σκληρούς όρους λιτότητας, απαιτούσαν βαθιές περικοπές στον προϋπολογισμό και απότομες αυξήσεις των φόρων. Απαίτησαν, επίσης, από την Ελλάδα να αναμορφώσει την οικονομία της με τον εξορθολογισμό της κυβέρνησης, την πάταξη της φοροδιαφυγής και με τη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για επενδύσεις. Οι πιστωτές της Ελλάδας για το έτος 2014 φαίνονται στο Διάγραμμα 2.

Διάγραμμα 2- Πιστωτές της Ελλάδας

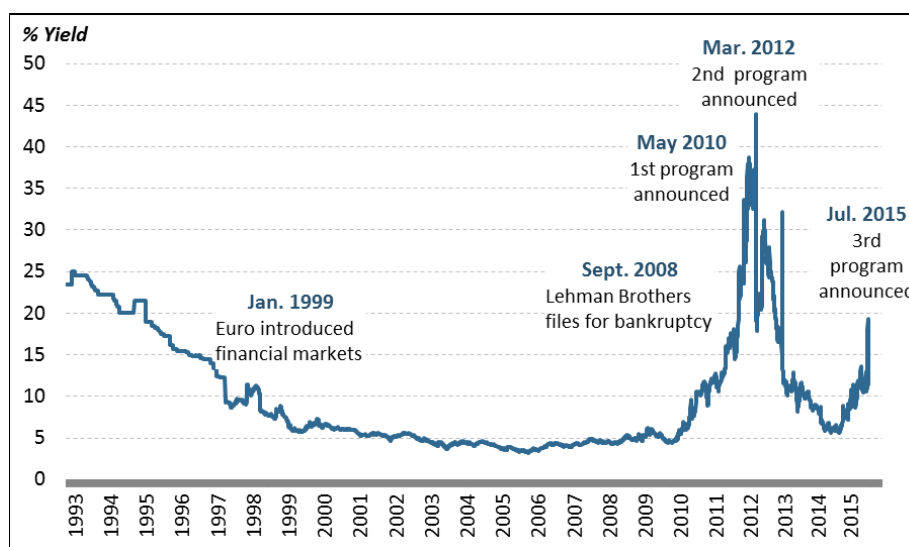

Πηγή: Deutsche Bank, Bloomberg, ΔΝΤ

Ειδικότερα, η ελληνική κυβέρνηση έθεσε σε εφαρμογή μια σημαντική δημοσιονομική προσαρμογή, τη μετατόπιση από ένα πρωτογενές έλλειμμα (εκτός από το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών του χρέους) 9,9% του ΑΕΠ το 2009 σε πρωτογενές δημοσιονομικό πλεόνασμα της τάξης του 1,5% το 2014 (Nelson et. al., 2015). Ωστόσο, έχουν διατυπωθεί ανησυχίες σχετικά με το ρυθμό των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και των ιδιωτικοποιήσεων. Επιπλέον, το 2012, η Ελλάδα προχώρησε σε αναδιάρθρωση χρέους που κατείχαν ιδιώτες επενδυτές, με αποτέλεσμα αυτοί να έχουν σημαντικές

απώλειες (περίπου 75% σε καθαρή βάση παρούσας αξίας) (Nelson et. al., 2015).

Διάγραμμα 3- Αποδόσεις των 10 ετών ομολόγων

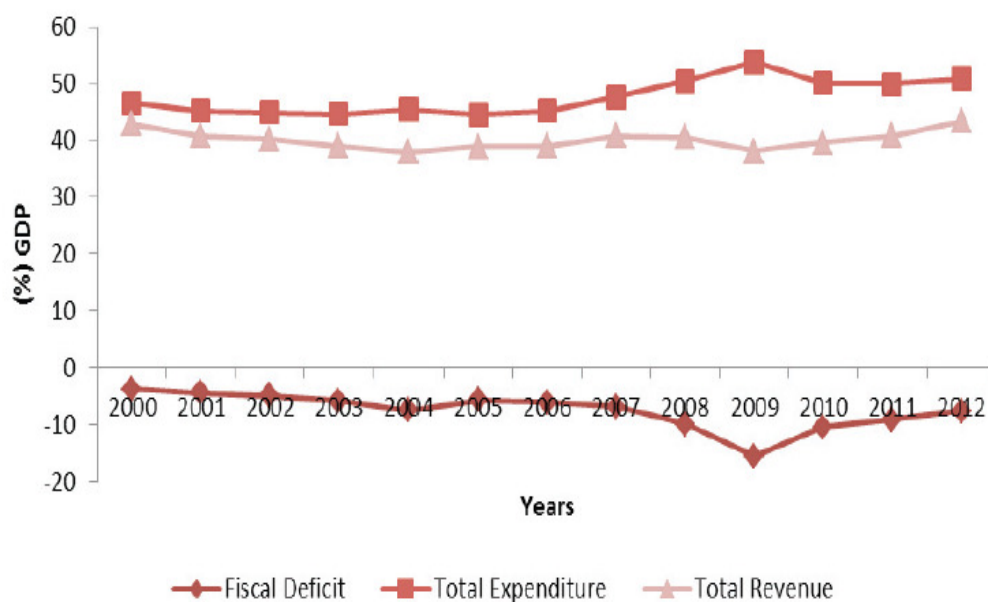
Πηγή: Global Financial Data

Το 2011 αποτέλεσε για την ελληνική οικονομία έτος δυσμενών εξελίξεων. Υπήρξε ραγδαία επιδείνωση όλων των μακροοικονομικών μεγεθών της και μαζί με την ήδη επιβαρυσμένη κατάσταση από το 2009 έχει δημιουργήσει ένα ασφυκτικό πλαίσιο άσκησης της οικονομικής δραστηριότητας. Η οικονομική και δημοσιονομική πολιτική συνέχισε να ασκείται αποκλειστικά στην κατεύθυνση της αυστηρής δημοσιονομικής πειθαρχίας. Αποτέλεσμα της πολιτικής αυτής είναι η παρατεταμένη και βαθιά ύφεση (σωρευτική μείωση του ΑΕΠ κατά 14,2% σε σχέση με το 2007 και αν συνυπολογιστεί η ύφεση του 2012, η σωρευτική ύφεση αγγίζει το 22%), καθώς και η σοβαρή παραγωγική και κοινωνικοοικονομική υποβάθμιση της Ελλάδας σε όλους τους τομείς (Roubini, 2013).

Μέσα στο 2015 μετά από αρκετούς μήνες αμφιλεγόμενων διαπραγματεύσεων μεταξύ της χώρας και των πιστωτών της, η Ελλάδα έλαβε το τρίτο πακέτο διάσωσης της. Οι όροι της διάσωσης συμπεριλάμβαναν τις δεσμεύσεις από τη χώρα να εφαρμόσει μέτρα λιτότητας και οικονομικές μεταρρυθμίσεις, που οι Έλληνες νομοθέτες ενέκριναν πρόσφατα (Nelson et. al., 2015).

Το δημοσιονομικό έλλειμμα στην Ελλάδα κυμάνθηκε το 2015 στο -7,2% και αναμενόταν το 2016 να είναι μειωμένο σε -3,1%. Το δημόσιο χρέος της Ελλάδας από 176,9% του ΑΕΠ το 2015 αναμενόταν ότι το 2016 θα φθάσει σε 182,8% του ΑΕΠ (Nelson et. al., 2015).

Διάγραμμα 4- Δημοσιονομικό έλλειμμα Ελλάδας

Είναι γεγονός ότι για το ξέσπασμα της κρίσης ευθύνεται ένα επικίνδυνο μείγμα χρόνιων αδυναμιών και ανισορροπιών που δεν ξεπεράστηκε, με αποτέλεσμα το δημοσιονομικό έλλειμμα και το δημόσιο χρέος να εκτοξευτούν σε πολύ υψηλά επίπεδα, τα οποία δεν μπορούν να ελεγχθούν. Η επιδείνωση

των δημοσιονομικών επιδόσεων οφείλεται στην μη έγκαιρη και συστηματική λήψη μέτρων που ήταν απαραίτητα για τη συγκράτηση του ήδη υπέρογκου χρέους αλλά και πολιτικών που θα εξασφάλιζαν συνθήκες συνετούς δημοσιονομικής διαχείρισης (Nelson et. al., 2015).

Στο Διάγραμμα 4 παρουσιάζεται το δημοσιονομικό έλλειμμα της Ελλάδας διαχρονικά, δηλαδή τα συνολικά έξοδα και τα συνολικά της έσοδα. Από το 2000 το δημοσιονομικό έλλειμμα ήταν περίπου στα ίδια επίπεδα. Αυξήθηκε το 2009 και άρχισε να κυμαίνεται πάλι σε λίγο χαμηλότερα επίπεδα και σχεδόν στα ίδια με τα προηγούμενα έτη από το 2010. Από την είσοδο της Ελλάδας στην Ευρωζώνη το ποσοστό του δημοσίου ελλείμματος προς το ΑΕΠ ήταν υψηλό.

4.6.Οικονομική στήριξη στην Ελλάδα

Τον Ιούλιο του 2011, οι ευρωπαίοι ηγέτες ανακοίνωσαν ένα δεύτερο πακέτο οικονομικής βοήθειας για την Ελλάδα, συνολικού ύψους € 109 δισ. Πρωταρχικός στόχος της δεύτερης οικονομικής βοήθειας από την Ευρωζώνη ήταν η παροχή δανείων προς την Ελλάδα σε πιο κατάλληλους όρους από ότι το πρώτο πακέτο(χαμηλότερο επιτόκιο και μεγαλύτερες διάρκειες), την ίδια στιγμή, παρατείνοντας τις προθεσμίες λήξης για τα τρέχοντα δάνεια της Ευρωζώνης προς την Ελλάδα. Μαζί μετά νέα μέτρα, οι Ευρωπαίοι ηγέτες έχουν επίσης επισημάνει ότι θα κάνουν το EFSF πιο ευέλικτο στις ακόλουθες παρεμβάσεις.

Σε αντάλλαγμα για την οικονομική υποστήριξη από την Ε.Ε και το ΔΝΤ, η ελληνική κυβέρνηση έχει αναλάβει μέτρα δημοσιονομικής εξυγίανσης και οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Το ελληνικό πρόγραμμα είχε δύο βασικούς

στόχους: πρώτον, την αποκατάσταση της βιωσιμότητας της ελληνικής δημοσιονομικής κατάστασης και, δεύτερον, τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Το πρώτο Μνημόνιο λιτότητας λήφθηκε το Μάιο του 2010, με στόχο να μειώσει το έλλειμμα του προϋπολογισμού κατά πέντε ποσοστιαίες μονάδες του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος το 2010 και άλλες τέσσερις μονάδες το 2011. Το πρόγραμμα επικεντρώθηκε κυρίως στις περαιτέρω μειώσεις στις συνολικές πληρωμές μισθών σε υπαλλήλους του δημόσιου τομέα, περικοπές σε επιδόματα και υπερωρίες και μείωση των επιδομάτων του δημοσίου τομέα (Roubini, 2013). Από την άλλη πλευρά, τα κύρια χαρακτηριστικά αυτού του σχεδίου διάσωσης από την πλευρά των εσόδων ήταν μια σημαντική αύξηση του μέσου συντελεστή φόρου προστιθέμενης αξίας και των έμμεσων φόρων της βενζίνης, του καπνού και του αλκοόλ μαζί με την υψηλότερη επιβάρυνση της ηλεκτρικής ενέργειας. Επιπλέον, η κυβέρνηση έχει αρχίσει να εφαρμόζει μεταρρυθμίσεις στην υγειονομική περίθαλψη και στο συνταξιοδοτικό που είναι απαραίτητες για την εξυγίανση των δημόσιων οικονομικών. Σε αυτό το σημείο, η αύξηση της μέσης ηλικίας συνταξιοδότησης είναι το πιο απαραίτητο εργαλείο για την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων του συνταξιοδοτικού συστήματος (Nelson, et. al., 2011: 7).

Καθώς οι οικονομικές συνθήκες επιδεινώθηκαν, το ελληνικό κοινοβούλιο ενέκρινε τα επόμενα μέτρα λιτότητας και τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, τον Ιούνιο του 2011. Η δεύτερη αναθεώρηση, κατά την ημερομηνία αυτή, κατέστη αναγκαία λόγω της αποτυχίας του προϋπολογισμού του 2010 για την επίτευξη των στόχων του προγράμματος. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει την ενδιάμεση δημοσιονομική στρατηγική (ΜΠΔΣ-Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής) που επικεντρώθηκε σε πρόσθετες περικοπές δαπανών στον προϋπολογισμό του ελλείμματος, η οποία είναι αναγκαία για την εξασφάλιση της επόμενης πληρωμής των

κονδυλίων από το αρχικό πακέτο οικονομικής βοήθειας της Ευρωζώνης και του ΔΝΤ (Kouretas, 2012). Κύρια χαρακτηριστικά των νέων μέτρων εξυγίανσης ήταν η μείωση της απασχόλησης δημοσίων υπαλλήλων στο δημόσιο τομέα, η βελτίωση της οικονομικής απόδοσης των κρατικών επιχειρήσεων και ο εκσυγχρονισμός του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Ένα άλλο σημαντικό χαρακτηριστικό του νέου μέτρου λιτότητας είναι η ιδιωτικοποίηση των κρατικών θεσμών και του προγράμματος ανάπτυξης της δημόσιας ακίνητης περιουσίας που είχε ως στόχο να αυξήσει τα έσοδα της κυβέρνησης 50 δις € το 2015 (Nelson et. al., 2015:8).

4.7. Μέτρα αντιμετώπισης της ελληνικής κρίσης

Η οικονομική βοήθεια που δόθηκε στην Ελλάδα είχε σκοπό να της δώσει παράταση χρόνου προκειμένου να σταθεροποιήσει τα οικονομικά της, και ενώ βοήθησε, τα οικονομικά προβλήματα της όμως δεν έχουν εξαιρεθεί. Η οικονομία έχει συρρικνωθεί κατά ένα τέταρτο σε πέντε χρόνια και η ανεργία είναι σε πολύ υψηλά επίπεδα.

Τα χρήματα του κουρέματος πήγαν κυρίως προς την εξόφληση των διεθνών δανείων της Ελλάδας, αντί να βοηθήσουν την οικονομία. Η κυβέρνηση εξακολουθεί να έχει ένα εντυπωσιακό φορτίο χρέους που δεν μπορεί να αρχίσει να πληρώνει, εκτός αν υπάρξει ανάκαμψη της οικονομίας. Η κυβέρνηση θα πρέπει να συνεχίσει να εφαρμόζει βαθιά οικονομικές μεταρρυθμίσεις που απαιτούνται από τη συμφωνία διάσωσης του Αυγούστου του 2015 και την αποκλιμάκωση των ελέγχων κεφαλαίου (capital controls) (Nelson et. al., 2015).

Από τα μέσα του 2014 έως τα μέσα του 2015, το δεύτερο πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας για την Ελλάδα εκτροχιάστηκε από ένα αδιέξοδο μεταξύ

της κυβέρνησης, της Ευρωζώνης και των πιστωτών του ΔΝΤ. Βασικά οι διαφωνίες περιελάμβαναν οικονομικές μεταρρυθμίσεις που συνδέονται με την εκταμίευση των δεσμευμένων κονδυλίων, ιδίως όσον αφορά τους φόρους, τις συντάξεις, τους δημοσιονομικούς στόχους και τις δυνατότητες ελάφρυνσης του χρέους από άλλες κυβερνήσεις της Ευρωζώνης υπό το φως του μη βιώσιμου επιπέδου του χρέους της και την αυξανόμενη δημόσια δυσαρέσκεια με τη λιτότητα πολλών Ελλήνων. Η ελληνική κυβέρνηση είχε ζητήσει μεγαλύτερη ευελιξία σχετικά με τις μεταρρυθμίσεις και την ελάφρυνση του χρέους από τους Ευρωπαίους πιστωτές.

Μετά από μήνες έντονων και μάλλον καθυστερημένων διαπραγματεύσεων, οι ελληνικές αρχές υπέγραψαν το τρίτο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής, ύψους 86 δις € για τα επόμενα τρία χρόνια (2015-2018) (Nelson et. al., 2015) εκ των οποίων 54.100 εκατομμύρια δις € θα καλύψουν την απόσβεση του χρέους και των τόκων (37,5 δις € σε αποσβέσεις και 16,6 δις € σε πληρωμές τόκων), 25 δις € θα καταβάλλονται για την κάλυψη του επερχόμενου τραπεζικού κόστους ανακεφαλαιοποίησης και εξυγίανσης και το υπόλοιπο ποσό από αυτό θα χρησιμοποιηθεί για την εκκαθάριση ληξιπρόθεσμων οφειλών. Το Ελληνικό Κοινοβούλιο επικύρωσε εκ των προτέρων φορολογικά μέτρα (ένα συνολικό πακέτο ύψους περίπου 8 δις €), τα οποία είναι ως επί το πλείστον μια δίκαιη ισορροπία μεταξύ έμμεσης φορολογίας και περικοπών των συντάξεων. Τα παραπάνω φορολογικά μέτρα θεσπίζονται στο πλαίσιο του τρίτου μνημονίου συμφωνίας και αναμένεται να αντισταθμίσουν την απόκλιση του δημοσιονομικού αποτελέσματος του 2015 έναντι των αναληφθεισών νέων στόχων του πρωτογενούς αποτελέσματος του -0,25% του ΑΕΠ το 2015, 0,5% το 2016, 1,75% το 2017 και 3,5% το 2018 και πέρα (Nelson et. al., 2015).

Επιπλέον, η Ελλάδα πρέπει να εφαρμόσει περισσότερες μεταρρυθμίσεις, μεταξύ άλλων, την πλήρη νομική ανεξαρτησία της Ελληνικής

Στατιστικής Αρχής, τη μεταρρύθμιση του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, τη μεταφορά στην ελληνική νομοθεσία της οδηγίας της Τράπεζας της ΕΕ για την ανάκαμψη, την ανάλυση και την εισαγωγή αυτόματων περικοπών δαπανών σε περίπτωση αποκλίσεων από το στόχο του πρωτογενούς πλεονάσματος, καθώς και μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας, ιδίως όσον αφορά τις ομαδικές απολύσεις, τη συλλογική δράση και τις συλλογικές διαπραγματεύσεις, καθώς και την απελευθέρωση των αγορών προϊόντων και των περιορισμένων επαγγελμάτων όπως δικηγόροι, δικαστικοί επιμελητές κ.ά. (Roubini, 2013).

Επίσης, η Ελλάδα έχει δεσμευτεί να προωθήσει την εν εξελίξει διαδικασία ιδιωτικοποίησης και τη διατήρηση του ιδιωτικού ενδιαφέροντος των επενδυτών σε βασικές προσφορές. Τα νέα μέτρα οικονομικής βοήθειας προς την Ελλάδα τον Ιούλιο του 2015 περιείχαν την εκταμίευση δανείου ύψους 86 δις ευρώ για τα επόμενα τρία χρόνια. Βάσει εκτιμήσεων του ΔΝΤ τα χρήματα που θα χρειαστεί η Ελλάδα για την περίοδο 2016-2019 θα είναι 51 δισεκατομμύρια ευρώ (Nelson et. al., 2015).

4.8. Capital Controls στην Ελλάδα και επιπτώσεις στην οικονομία

Οι συνέπειες της εξόδου από το σύστημα του ευρώ πιθανόν να είναι τόσο τρομερές για την Ελλάδα όσο ήταν και για την Κύπρο. Το πραγματικό ΑΕΠ μειώθηκε σχεδόν κατά 30% στην Ελλάδα από το 2007, λόγω της σοβαρής δημοσιονομικής λιτότητας. Η ανεργία ήταν 26% το 2014 και υπήρξε μια φυγή ειδικευμένου εργατικού δυναμικού. Όπως και με την Κύπρο, έτσι και στην Ελλάδα απαιτούνταν σημαντικές οικονομικές και δημοσιονομικές μεταρρυθμίσεις (Nelson et. al., 2015).

Η συνεχής εκροή καταθέσεων από τις ελληνικές τράπεζες είχε σοβαρές συνέπειες στους ισολογισμούς τους τελευταίους μήνες και χρόνια. Σύμφωνα με στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος, το σύνολο των καταθέσεων υποχώρησε στα 43,4 δις. ευρώ το 2015 από 164,3 δις. ευρώ το 2014. Για να έχουν ρευστότητα οι ελληνικές τράπεζες αναγκάστηκαν να στραφούν προς την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα για βοήθεια έκτακτης ανάγκης, στο πλαίσιο της λεγόμενης «έκτακτης βοήθειας ρευστότητας της ΕΚΤ».

Ο ELA (Emergency Liquidity Assistance-Έκτακτη Βοήθεια Ρευστότητας) έχει χορηγήσει σε προβληματικές τράπεζες «βοήθεια ρευστότητας», στην ουσία, δάνεια σε μετρητά κατά ορισμένων ειδών εξασφαλίσεων, όπως καλυμμένα ομόλογα ή κρατικά ομόλογα. Τα δάνεια του ELA τρέχουν για περιορισμένο χρονικό διάστημα και παρέχουν περιορισμένα ποσά.

Οι έλεγχοι κεφαλαίου εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα στο τέλος του Ιουνίου 2015 στην προσπάθεια να σταματήσουν τη χρεοκοπία των τραπεζών λόγω της πολιτικής αστάθειας στη χώρα. Ωστόσο, τα τραπεζικά δεδομένα από την ΕΚΤ και την Τράπεζα της Ελλάδας δείχνουν ότι οι ελληνικές τράπεζες υπέστησαν σημαντικές απώλειες σε καταθέσεις και επιδεινώθηκε ο λόγος των δανείων προς τις καταθέσεις ήδη από το τελευταίο τρίμηνο του 2014. Πιο συγκεκριμένα την περίοδο Οκτώβριος 2009 - Ιούνιος 2012 οι συνολικές καθαρές εκροές ήταν ύψους 88,9 δις ευρώ, την περίοδο Ιουλίου 2012 - Νοεμβρίου 2014 καταγράφηκαν εισροές ύψους 12,1 εκ. ευρώ και από το Δεκέμβριο του 2014 έως τον Απρίλιο του 2015 υπήρξαν πάλι μεγάλες μηνιαίες εκροές ύψους 29,4 δις ευρώ (http://www.kathimerini.gr/819723/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/tte-ekroes-katathesewn-294-dis-sto-diasthma-dekemvrioy---apriliy)).

Παρά την εμφανή κρίση, οι αρχές ήταν υποτονικές να αναλάβουν δράση και να εφαρμοστούν περιορισμοί σε έναν λόγο δανείων καταθέσεων

150% θέτοντας συγκεκριμένους περιορισμούς στις τράπεζες στο να χορηγούν δάνεια, σε τιμή σημαντικά υψηλότερη από τη μέγιστη αποδεκτή τιμή του 120%. Οι προσομοιώσεις που έκαναν στη μελέτη τους οι Samitas & Polyzos (2015) έδειξαν ότι η έγκαιρη έγκριση των ορίων στις ροές κεφαλαίων μπορεί να περιορίσει τις αρνητικές επιπτώσεις των περιορισμών στο τραπεζικό σύστημα και στην πραγματική οικονομία.

Αν και αρχικά οι προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής πρότειναν ότι η οικονομική δραστηριότητα στην Ελλάδα θα πληγεί σοβαρά, η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ αυξήθηκε το δεύτερο τρίμηνο του 2015 κατά 0,9% (1,6% σε ετήσια βάση). Από τα προκαταρκτικά δεδομένα στον πραγματικό τομέα προκύπτει η αρνητική επίδραση των ελέγχων στην κίνηση κεφαλαίων στην πραγματική οικονομία και μια απότομη αύξηση της αβεβαιότητας:

- Η οικονομική εμπιστοσύνη μειώθηκε απότομα τον Αύγουστο του 2015 (75,2% από 81,3% τον Ιούλιο), σχεδόν φθάνοντας σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, κυρίως λόγω της σημαντικής μείωσης της εμπιστοσύνης των καταναλωτών, ως αποτέλεσμα της αυξανόμενης απαισιοδοξίας σχετικά με τη γενική οικονομική κατάσταση και την ανεργία (πάνω από 27%)(Τράπεζα της Ελλάδος, 2015).

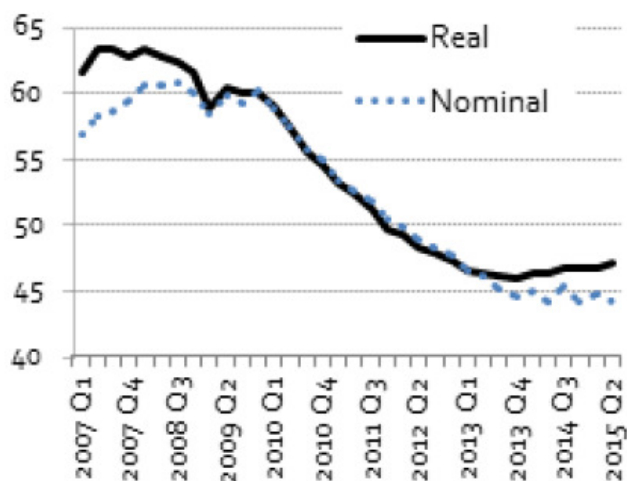
- Το σύνολο των ληξιπρόθεσμων οφειλών (προμηθευτές και επιστροφές φόρων) αυξήθηκαν σε 5,7 δις €, ξεπερνώντας κατά σχεδόν 2,0 δις € το επίπεδο του Δεκεμβρίου 2014(Τράπεζα της Ελλάδος, 2015).

- Ωστόσο, η επιδείνωση της δυναμικής του ΑΕΠ θα αντισταθμιστεί από τουριστικές αφίξεις και εισπράξεις οι οποίες αναμένεται να φθάσουν σε υψηλά επίπεδα (+ 7% σε σχέση με το 2014). Οι ονομαστικές εισαγωγές αγαθών μειώθηκαν κατά 32% (εκτιμάται σε -25% σε πραγματικούς όρους) τον Ιούλιο του 2015 λόγω των ελέγχων κεφαλαίου(Τράπεζα της Ελλάδος, 2015).

- Οι ελληνικές τράπεζες έκλεισαν για τρεις εβδομάδες στο πλαίσιο της νομοθετικής πράξης της 28ης Ιουνίου 2015 προβλέποντας μια τραπεζική αργία μικρής διάρκειας. Η διαπραγμάτευση στο Χρηματιστήριο Αθηνών έπαυσε στις 29 Ιουνίου. Στην επαναλειτουργία του μετά από 5 εβδομάδες, σημείωσε μείωση 16,23%, με τις τραπεζικές μετοχές να βυθίζονται κατά περισσότερο από 20%(Τράπεζα της Ελλάδος, 2015).

- Το επίπεδο των μη εκπληρωθέντων δανείων συρρικνώθηκε με ετήσιο ρυθμό της τάξης του -3% τον Ιούλιο του 2015. Το ποσοστό της συρρίκνωσης των τραπεζικών πιστώσεων προς τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις επιδεινώθηκε τον Ιούλιο και έφτασε σε-1,1%, αντιστρέφοντας την σταδιακή επιβράδυνση που παρατηρείται από το Φεβρουάριο του 2014(Τράπεζα της Ελλάδος, 2015).

Διάγραμμα 5- ΑΕΠ σε ευρώ

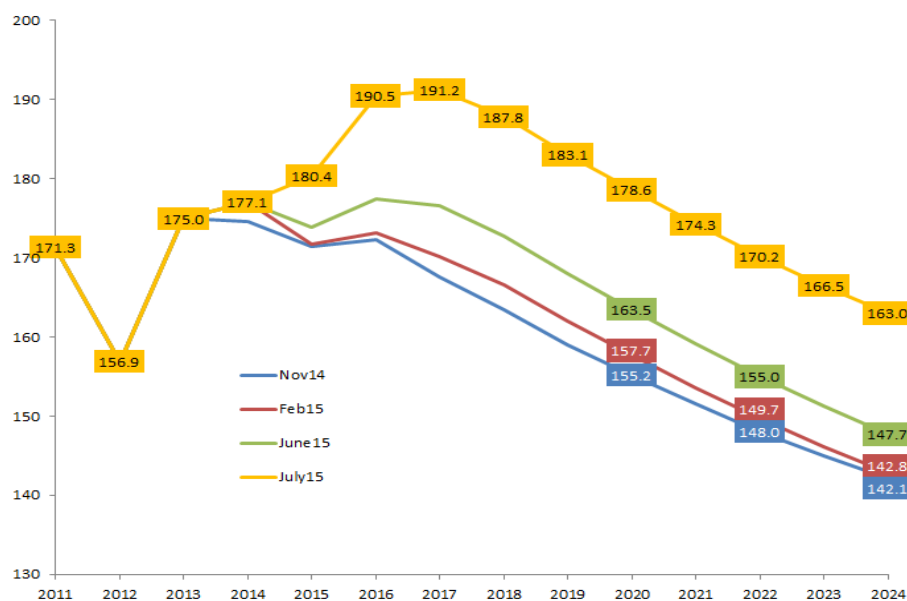

Πηγή: Eurostat, 2015

Το διάγραμμα 5 δείχνει ότι η μείωση του ΑΕΠ ξεκινά πριν από τη διεθνή πιστωτική κρίση και συνεχίζεται έως το 2014, που θα έπρεπε να ήταν το τέλος του τρίτου προγράμματος. Δύο παρατηρήσεις πρέπει να γίνουν κατά σειρά: πρώτα, ότι μέχρι την έναρξη της κρίσης, η ελληνική οικονομία απολάμβανε ισχυρή ανάπτυξη και δεύτερον, η πρώτη περίοδος ύφεσης ξεκινά το 2008 και σαφώς προηγείται της συμβατικής έναρξης της κρίσης συμπίπτοντας με μια έντονα επεκτατική δημοσιονομική στάση. Όλη αυτή την περίοδο η οικονομία ήταν σε συνεχή ύφεση, με μια μικρή αύξηση το 2014.

Από τις 29 Ιουνίου, ημερομηνία που έκλεισαν οι τράπεζες και επεβλήθησαν οι κεφαλαιακοί έλεγχοι, ως τις 24 Ιουλίου είχαν εγκριθεί από την αρμόδια Επιτροπή Έγκρισης Τραπεζικών Συναλλαγών εμβάσματα για εισαγωγές αξίας 1,5 δισ. Ευρώ.

Διάγραμμα 6- Δυναμική του χρέους (2011-2024)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, 2015.

Σε μηνιαία βάση, πριν από την εισαγωγή των capital controls το αντίστοιχο ποσό για εισαγωγές κατά μέσο όρο ήταν περίπου 3,5 δισ. ευρώ με δεδομένο ότι οι εισαγωγές για το σύνολο του 2014 διαμορφώθηκαν σε 41,6 δισ. ευρώ. Επειδή όμως είναι καλοκαίρι, η χώρα λόγω των επιπλέον 9 εκατομμυρίων τουριστών έχει αυξημένες ανάγκες σίτισης (Τράπεζα της Ελλάδος, 2015). Επιπλέον, τα κεφάλαια που εγκρίθηκαν αφορούσαν «κοινωνικές» εισαγωγές. Δηλαδή καύσιμα και φάρμακα.

Επιπλέον, επειδή τα κεφάλαια του 1,5 δισ. ευρώ που εγκρίθηκαν αφορούσαν «κοινωνικές» εισαγωγές, δηλαδή καύσιμα και φάρμακα, δικαίως δόθηκε προτεραιότητα σε αυτές τις ανάγκες, αλλά το πρόβλημα εξακολουθεί και υφίσταται, αφού οι εισαγωγές αυτές δεν κάλυψαν το κομμάτι της πραγματικής οικονομίας. Δεν κατευθύνθηκαν για αγορά πρώτων υλών για να δουλέψει η μεταποίηση, ή για τεχνολογικό εξοπλισμό, γι' αυτό και παρατηρείται δυσλειτουργία στην παραγωγική διαδικασία.

Προϋπόθεση για να ανακάμψει η ελληνική οικονομία είναι η άρση των ελέγχων των κεφαλαίων το συντομότερο δυνατόν. Μια τέτοια έγκαιρη απομάκρυνση των ελέγχων περνά μέσα από μια επιτυχημένη ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών, αλλά θα μπορούσε επίσης, να δημιουργηθεί και από την επαναφορά της απαλλαγής από την υποχρέωση, η οποία επηρεάζει τα εμπορεύσιμα χρεόγραφα που εκδίδονται ή είναι πλήρως εγγυημένα από το Ελληνικό Δημόσιο.

4.9. Οι επιπτώσεις μιας οικονομικής κρίσης στη μακροχρόνια επένδυση

Σημαντικές οικονομικές κρίσεις, όπως η χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, κάνουν τις επιχειρηματικές ευκαιρίες λιγότερο βέβαιες, και, με τη σειρά τους, οι εταιρείες είναι λιγότερο πρόθυμες να επενδύσουν σε μακροπρόθεσμες δραστηριότητες όπου οι αποδόσεις είναι επικίνδυνες. Οι περισσότερες εταιρείες αντιδρούν στο βραχυπρόθεσμο ή μεσοπρόθεσμο δυσμενές μακροοικονομικό περιβάλλον με συρρίκνωση των δαπανών, συμπεριλαμβανομένων των δαπανών για τις επενδύσεις και την καινοτομία. Ωστόσο, η οικονομική κρίση παρέχει επίσης μια ευκαιρία για τις επιχειρήσεις, βιομηχανίες και ολόκληρα έθνη για την αναδιάρθρωση των παραγωγικών εγκαταστάσεων και να διερευνήσουν νέες ευκαιρίες. Έξυπνες επιχειρήσεις αντιλαμβάνονται ότι η οικονομική κρίση δεν θα διαρκέσει για πάντα και ότι η ανάκαμψη αργά ή γρήγορα θα φτάσει. Ένας νέος οικονομικός κύκλος, όμως, είναι επίσης πιθανό να φέρει διαρθρωτικές αλλαγές στη σύνθεση της παραγωγής και της ζήτησης. Προκειμένου να αποκομίσουν οφέλη από τις ευκαιρίες στο μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον, οι επιτυχημένες εταιρείες πρέπει να είναι προετοιμασμένες για την παροχή νέων και βελτιωμένων προϊόντων και υπηρεσιών.

4.10. Επιπτώσεις οικονομικής κρίσης στην καινοτομία

Ο Schumpeter περίφημα υποστήριξε ότι η διαδικασία της «δημιουργικής καταστροφής», ενώ είναι επώδυνη, ενισχύει την καινοτομία και την πρόοδο απορρίπτοντας τα παλιά και γνωστά για τα νέα και καλύτερα. Από την άποψη αυτή, η ύφεση μπορεί να είναι μια πηγή ευκαιριών για τους καινοτόμους και τα συστήματα καινοτομίας.

Οι παγκόσμιες οικονομικές και του δημόσιου χρέους κρίσεις που συνέβησαν παγκοσμίως είχαν τέσσερις τύπους επιπτώσεων στον ιδιωτικό τομέα: i) μείωση της ζήτησης για τα προϊόντα, ii) μείωση σε ρευστοποιήσιμα στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, iii) αυξημένη αβεβαιότητα ως προς τις μελλοντικές εξελίξεις και iv) επιπτώσεις που οφείλονται σε αλλαγές στην πολιτική για την καινοτομία. Αυτά μπορούν να επηρεάσουν την απόδοση της καινοτομίας και τις επενδύσεις μέσω διαφόρων μηχανισμών.

Η παγκόσμια οικονομική κρίση και ακόμα περισσότερο η κρίση του δημόσιου χρέους επηρέασαν διαφορετικά τις χώρες. Η παγκόσμια οικονομική κρίση έπληξε σοβαρότερα τις ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Ισλανδία, η Ιρλανδία και η Ιταλία, αλλά και το Μεξικό. Όλες οι χώρες δεν είχαν αρνητικούς ρυθμούς ανάπτυξης το 2009. Οι χώρες BRIC (Βραζιλία, Ρωσική Ομοσπονδία, Ινδία και Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας), η Αργεντινή, η Κολομβία και Κορέα συνέχισαν να αυξάνονται. Τα συστήματα καινοτομίας τους ήταν, ως εκ τούτου, πολύ λιγότερο εκτεθειμένα. Οι δημόσιες προκλήσεις χρέους ήταν ιδιαίτερα σοβαρές για χώρες της νότιας Ευρώπης. Στις περισσότερες χώρες η ανάκαμψη υπήρξε υποτονική με επιστροφή σε μέτριους ρυθμούς ανάπτυξης, που χαρακτήρισε την περίοδο προ της κρίσης.

Άμεσες επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην καινοτομία και την επιχειρηματικότητα είναι οι εξής:

1.Μειωμένη ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες.

1.1.Επιπτώσεις στη ζήτηση: Υπάρχει ασαφής επίπτωση μιας και η ύφεση πιθανόν μειώνει τη ζήτηση για καινοτόμα προϊόντα, τα οποία είναι συχνά πιο ακριβά και διαρκή αγαθά των οποίων η αγορά μπορεί πιο εύκολα να αναβληθεί. Η ύφεση μπορεί επίσης να αυξήσει τη ζήτηση για καινοτόμα προϊόντα που προσφέρουν χαμηλότερες τιμές ή και να ανταποκριθούν καλύτερα στην αλλαγμένη ζήτηση κατά τη διάρκεια της ύφεσης.

Καινοτομία: Αρνητική για ορισμένη καινοτομία των προϊόντων, αλλά θετική για τις καινοτομίες της διαδικασίας καθώς και προϊόντικές καινοτομίες που μειώνουν το κόστος / τιμές (π.χ. αεροπορικές εταιρείες χαμηλού κόστους αυξήθηκαν από την ύφεση στις αρχές της δεκαετίας του 1990).

Επιχειρηματικότητα / σταθερή δυναμική: υπάρχουν λιγότερες ευκαιρίες στην αγορά για νέες καινοτόμες επιχειρήσεις εκτός από εκείνες με το επιχειρηματικό μοντέλο με στόχο την ανταπόκριση στη ζήτηση για εμπορεύματα χαμηλής τιμής. Οι επιχειρηματίες υψηλών δυνατοτήτων αντιδρούν περισσότερο στην παρουσία καλών επιχειρηματικών ευκαιριών από τους οριακούς επιχειρηματίες, οι οποίοι είναι πιο πιθανό να ανταποκριθούν στις συνθήκες στην αγορά εργασίας. Αυτό θα επηρεάσει τις επιδόσεις της καινοτομίας.

1.2.Επιπτώσεις στον ανταγωνισμό: Ο ανταγωνισμός μπορεί να αυξηθεί γιατί το να κερδίσει μια εταιρία μερίδια αγοράς άλλων επιχειρήσεων είναι ο μόνος τρόπος για να διατηρήσει τα επίπεδα πωλήσεων. Ωστόσο, το σοκ μπορεί, επίσης, να αναγκάζει την έξοδο των μικρών επιχειρήσεων και ως εκ τούτου να μειώσει τον ανταγωνισμό που αντιμετωπίζουν οι μεγάλες επιχειρήσεις.

Καινοτομία: Ο αντίκτυπος στην καινοτομία εξαρτάται από τη σχέση μεταξύ του ανταγωνισμού της αγοράς του προϊόντος και την καινοτομία (Parker, 2009)

Επιχειρηματικότητα / σταθερή δυναμική: Ο ανταγωνισμός οδηγεί σε διαδικασίες «δημιουργικής καταστροφής» και την αποτυχία των λιγότερο καινοτόμων φορέων. Μπορεί να διευκολύνει τις ευκαιρίες για επιχειρηματικότητα για τη βελτίωση των συνολικών επιδόσεων στην καινοτομία η Disney, η Microsoft, η Hewlett -Packard, η Oracle και η Cisco δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια της ύφεσης.

Νέες επιχειρήσεις με σημαντικές ικανότητες καινοτομίας μπορεί να αναγκαστούν να εξέλθουν του κλάδου κατά τη διάρκεια της ύφεσης πριν να

έχουν αναπτύξει πλήρως το δυναμικό τους με την απώλεια οποιουδήποτε αρχικού κόστους που δαπανάται στην οικοδόμηση συστημάτων καινοτομίας των επιχειρήσεων (Samitas & Polyzos, 2015).

1.3. Αποτελέσματα ταμειακών ροών: Οι ταμειακές ροές στις επιχειρήσεις μπορεί να μειωθούν, με τη διάθεση λιγότερων εσωτερικών πόρων για την κάλυψη των εξόδων λειτουργίας.

Καινοτομία: Αρνητική αν η εξωτερική χρηματοδότηση δεν είναι διαθέσιμη. Οι μικρές και νέες επιχειρήσεις μπορούν να μειώσουν τις επενδύσεις τους καθώς αντιμετωπίζουν μεγαλύτερο κίνδυνο να αναγκαστούν να εξέλθουν του κλάδου να και αν αντιμετωπίσουν ισχυρότερους περιορισμούς χρηματοδότησης. Επιχειρηματικότητα / σταθερή δυναμική: Έξοδος καινοτόμων επιχειρήσεων μπορεί να οδηγήσει, εάν υπάρχουν σε περιορισμούς εξωτερικής χρηματοδότησης. Ωστόσο, απολύσεις και χαμηλότεροι μισθοί ή / και καταναγκαστική σταθερή έξοδος από τον κλάδο μειώνουν το κόστος ευκαιρίας της επιχειρηματικότητας, αυξάνουν την προθυμία των ατόμων να αναλάβουν μεγαλύτερους κινδύνους και αυξάνουν τη διαθεσιμότητα εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού κατά τη διάρκεια της ύφεσης.

2.Μειωμένη ρευστότητα στο χρηματοπιστωτικό σύστημα

Η μείωση των δανείων λόγω της απομόχλευσης επηρεάζει όλους τους τύπους των επενδύσεων, ιδίως αυτές των ΜΜΕ (οι οποίες βασίζονται περισσότερο σχετικά με τη χρηματοδότηση από τα δάνεια από τις μεγάλες επιχειρήσεις). Η αποτυχία της αγοράς στις πιστωτικές αγορές μπορεί να επιδεινωθεί καθώς οι λιγότερες ταμειακές ροές σημαίνουν ότι οι επιχειρήσεις έχουν λιγότερες εξασφαλίσεις. Οι επενδυτές έχουν λιγότερους πόρους να διαθέσουν σε όλα τα επενδυτικά σχέδια.

Καινοτομία: Η έλλειψη χρηματοδότησης επηρεάζει αρνητικά την καινοτομία κατά τη διάρκεια της ύφεσης. Ο όγκος της χρηματοδότησης των επιχειρηματιών ποικίλλει ανάλογα με τον επιχειρηματικό κύκλο. Επιχειρηματικότητα / σταθερή δυναμική: Μειωμένη είσοδος νέων καινοτόμων επιχειρήσεων. Αρνητική σταθερή δυναμική που οφείλεται σε ανεπαρκή είσοδο νέων επιχειρήσεων. Μειωμένο χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο μειώνει τις επενδύσεις σε πιο ριψοκίνδυνες, δυνητικά υψηλότερες καινοτομίες.

3.Οι αβεβαιότητες επηρεάζουν τη ζήτηση και τη χρηματοδότηση.

Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής είτε δεν αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις που τίθενται από την καινοτομία, δεδομένων άλλων προτεραιοτήτων ή και λιγότερων δημοσίων πόρων, ή επικεντρώνονται ειδικά στην καινοτομία.

Καινοτομία και Επιχειρηματικότητα / σταθερή δυναμική: Στο βαθμό που η επιχειρηματική καινοτομία και η E & A συνδέονται θετικά με τη δημόσια E & A και την υποστήριξη, θα κινούνται προς την ίδια κατεύθυνση.

Η ανάλυση των επιδόσεων στην καινοτομία κατά τη διάρκεια των παγκόσμιων οικονομικών και του δημόσιου χρέους κρίσεων σημειώνει τρία διαφορετικά σενάρια σε όλες τις χώρες, τις βιομηχανίες, τις επιχειρήσεις και το πλαίσιο συνθηκών για την καινοτομία. Αυτά περιγράφονται στον Πίνακα 1 με παραδείγματα και πιθανών μελλοντικών τάσεων:

- Σε ένα πρώτο σενάριο, η παγκόσμια οικονομική κρίση είχε ισχυρές αρνητικές επιπτώσεις στην καινοτομία και υπήρξε περιορισμένη ή με καμία ανάκαμψη. Τα παραδείγματα περιλαμβάνουν την επιχειρηματικότητα / δημιουργία επιχειρήσεων, τη χρηματοδότηση επιχειρηματικών κεφαλαίων και την Ελλάδα. Αυτές οι περιοχές απαιτούν διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις. Ορισμένες τάσεις απειλούν να βλάψουν την

καινοτομία μακροπρόθεσμα (π.χ. μειωμένη δημόσια χρηματοδότηση της E & A).

- Στο δεύτερο σενάριο, ίσως το πιο διαδεδομένο, η παγκόσμια οικονομική κρίση είχε ως αποτέλεσμα ένα προσωρινό αρνητικό σοκ στην καινοτομία, αλλά οδήγησε σε μια επακόλουθη ανάκαμψη. Παραδείγματα περιλαμβάνουν πολλές ευρωπαϊκές οικονομίες, μεγάλες επιχειρήσεις E & A και τα εμπορικά σήματα. Οι μελλοντικές τάσεις θα εξαρτηθούν από το αν τυχόν ή όχι θα προκύψουν μακροπρόθεσμοι κίνδυνοι για την καινοτομία (π.χ. μια αργή εξέλιξη της ζήτησης).

- Σε ένα τρίτο σενάριο, το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα, η παγκόσμια οικονομική κρίση δεν είχε καμία ουσιαστική επίπτωση και η απόδοση της καινοτομίας συνεχίζεται ή και μεγαλώνει ακόμα. Η Κίνα είναι μια χώρα στην οποία ισχύει αυτό. Άλλα παραδείγματα είναι επιχειρήσεις τεχνολογίας πληροφοριών και οι δημόσιες δαπάνες για E & A. Τρέχουσες τάσεις δείχνουν μια θετική εξέλιξη για τις περιπτώσεις αυτές.

Πίνακας 1- Σενάρια για τις κρίσεις και την καινοτομία

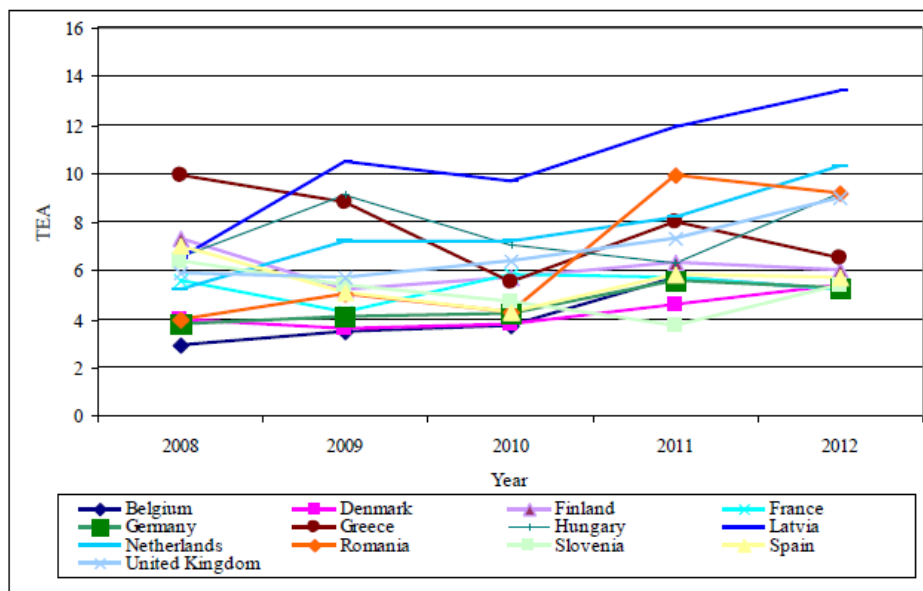
Σενάρια	Παραδείγματα χωρών	Απόψεις
<p>1. Οι κρίσεις είχαν αρνητικές επιπτώσεις στην καινοτομία και δεν υπήρχε καθόλου ή μικρή ανάκτηση μεταγενέστερα.</p> <p>Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση αποκάλυψε τις διαρθρωτικές ελλείψεις που υπήρχαν ήδη στην προ κρίσης περίοδο.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ελλάδα και Ισπανία. • Αυτοκινητοβιομηχανίες στις ανεπτυγμένες χώρες και σε άλλους τομείς μέσης-τεχνολογίας. • Επιχειρηματικά κεφάλαια και άλλες αγορές για τον κίνδυνο χρηματοδότησης και, σε μικρότερο βαθμό, πρόσβαση σε τραπεζικές πιστώσεις. • Μερικές οικονομικές καινοτομίες • Επιχειρηματικ ότητα / δημιουργία επιχειρήσεων • Μερικές μικρές και μεσαίες και νέες εταιρείες 	<ul style="list-style-type: none"> • Η μακροχρόνια ειδίκευση ανεργίας θα μπορούσε να οδηγήσει σε εξάντληση του ανθρώπινου κεφαλαίου που απαιτείται για την καινοτομία σε όλες τις επιχειρήσεις. • Μειώσεις στη δημόσια χρηματοδότηση της E & A, περαιτέρω αύξηση των μακροπρόθεσμων κινδύνων για τις χώρες και τις επιχειρήσεις. • Αλλαγή του παγκόσμιου τοπίου της καινοτομίας μπορεί να απειλεί διαδικασίες ανάκτησης σε ορισμένες χώρες • Η ανάκαμψη θα εξαρτηθεί από τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που θα υλοποιηθούν.
<p>2. Η κρίση είχε αρνητικές επιπτώσεις στην καινοτομία αλλά υπήρχε μια αξιοσημείωτη</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Πολλές ευρωπαϊκές χώρες και τις Ηνωμένες Πολιτείες, αν και τα προφίλ ανάκαμψης είναι 	<p>Δύο ξεχωριστές πορείες ανάκαμψης για τις επιχειρήσεις και οικονομίες σε αυτήν την</p>

<p>ανάκαμψη. Οι κρίσεις ήταν ένα προσωρινό σοκ για την καινοτομία αλλά διαρθρωτικές δυνάμεις διευκόλυναν κάποια ανάκαμψη.</p>	<p>ουσιωδώς διαφορετικά .</p> <ul style="list-style-type: none"> • Μεγάλες εταιρίες E & A που επενδύουν • Τα εμπορικά σήματα 	<p>ομάδα:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Πορεία ανάκαμψης πιθανόν μακροπρόθεσμα σε περιπτώσεις περιορισμένου αντίκτυπου στη μακροπρόθεσμη ειδικευμένη ανεργία, συνεχιζόμενη δημόσια χρηματοδότηση και μια πιο έντονη ανάκαμψη της ζήτησης. 2. Η ανάκαμψη σε κίνδυνο σε περιπτώσεις μειωμένης δημόσιας χρηματοδότησης, η μακροχρόνια ανεργία και η ασθενής ανάκαμψη της ζήτησης.
<p>3. Η κρίση είχε μικρή επίδραση στην καινοτομία και η επίδοση της καινοτομίας συνεχίζει να είναι ισχυρή. Η κρίση δεν επηρέασε την απόδοση της καινοτομίας.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Κίνα, Κορέα • Δυναμικές επιχειρήσεις πληροφοριών τεχνολογίας. • Κρατικός προϋπολογισμός περισσότερων χωρών ή δαπάνες για E & A 	

4.11. Δυναμική της ευρωπαϊκής επιχειρηματικότητας κατά τη διάρκεια της κρίσης

Κατά την ανάλυση της εξέλιξης του ποσοστού των νέων επιχειρηματιών ή των ιδιοκτητών-μάνατζερ μιας νέας επιχείρησης στις επιλεγμένες χώρες της Ευρώπης μεταξύ του 2008 και του 2012, παρατηρούνται διάφορα μοτίβα. Κατά μέσο όρο, το επίπεδο της Επιχειρηματικής Δραστηριότητας σε πρώτο στάδιο αυξήθηκε κατά την έναρξη της κρίσης από 5,7% το 2008 σε 5,9% το 2009. Μειώθηκε στο 5,5% το 2010 και αυξήθηκε και πάλι κατά τα επόμενα έτη (6,8%, το 2011 και 7,3%, το 2012). Μεγάλες διαφορές μπορούν να παρατηρηθούν σε επίπεδο χώρας. Μπορούμε να διακρίνουμε μεταξύ χωρών όπως η Δανία, η Φινλανδία, η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, οι οποίες είχαν βιώσει μια μείωση της Επιχειρηματικής Δραστηριότητας σε πρώτο στάδιο κατά τα έτη 2008-2009 και μια συνεχής αύξηση 2009-2012 και χώρες όπως το Βέλγιο, η Γερμανία, η Ολλανδία οι οποίες εμφανίζουν θετικές τάσεις για Επιχειρηματική Δραστηριότητα σε πρώτο στάδιο για το σύνολο της περιόδου. Υπάρχουν, επίσης, αρκετές χώρες (Ελλάδα, Σλοβενία και Ισπανία), οι οποίες παρουσιάζουν σκαμπανεβάσματα στο ποσοστό των νέων επιχειρηματιών κατά τη διάρκεια της κρίσης και το 2012, απείχαν πολύ από το επίπεδο το 2008.

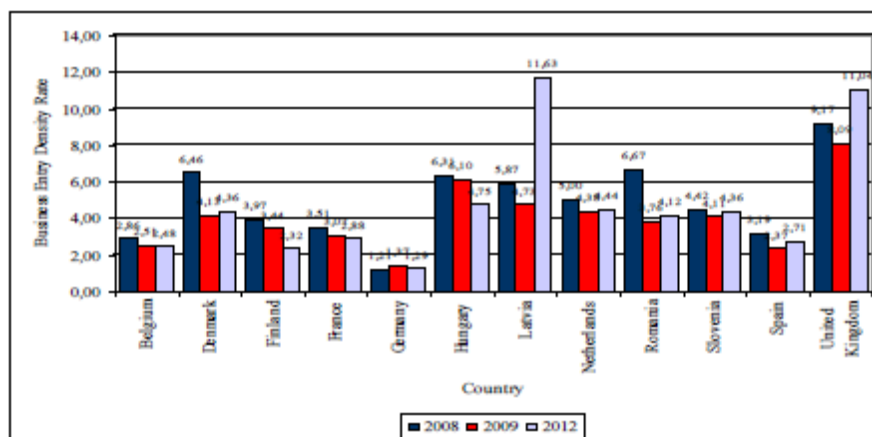
Διάγραμμα 7- Συνολική Επιχειρηματική Δραστηριότητα σε πρώτο στάδιο, επιλεγμένες χώρες

Πηγή: <http://www.gemconsortium.org/key-indicators>

Η ενθάρρυνση της θετικής εξέλιξης του ρυθμού πυκνότητας εισόδου επιχειρήσεων υποστηρίζεται από το αυξανόμενο ποσοστό των Ευρωπαίων που σκοπεύουν να ξεκινήσουν μια επιχείρηση μέσα σε τρία χρόνια. Το Διάγραμμα 8 δείχνει τη δυναμική των επιχειρηματικών προθέσεων στις χώρες που αναλύονται από το 2008 έως το 2012. Οι περισσότερες χώρες που αναλύονται σημείωσαν μείωση από το 2008 έως το 2009, ως φυσιολογική συνέπεια κατά τη αρχή της κρίσης, με αύξουσα τάση στη συνέχεια.

Διάγραμμα 8- Ρυθμός πυκνότητας επιχειρηματικής έναρξης, 2008,2009, 2012

Η συγκριτική ανάλυση της δυναμικής της ευρωπαϊκής επιχειρηματικότητας κατά τη διάρκεια της κρίσης επισημαίνει από τη μία πλευρά, τα σχετικά χαμηλά επίπεδα επιχειρηματικής δραστηριότητας στις περισσότερες χώρες της ΕΕ που αναλύθηκαν και, από την άλλη πλευρά, μια ενθαρρυντική κατάσταση, αν λάβουμε υπόψη ότι τα άτομα είναι πρόθυμα να γίνουν επιχειρηματίες και οι δείκτες που περιγράφουν το επίπεδο της ανάπτυξης της επιχειρηματικότητας δείχνουν θετική εξέλιξη κατά τη διάρκεια των ετών 2009-2012.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΤΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

5.1. Επιπτώσεις οικονομικής κρίσης στην επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα

Οι δείκτες της επιχειρηματικότητας, που αναπτύχθηκαν από διάφορα προγράμματα ή πρωτοβουλίες, όπως το ερευνητικό πρόγραμμα Global Entrepreneurship Monitor (GEM), η Πράξη για το Ετήσιο Εθνικό Προφίλ των Μικρών Επιχειρήσεων (SBA) και AMWAY Παγκόσμιες εκθέσεις Επιχειρηματικότητας (AGER) αντνακλούν την κατάσταση της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα, τις κοινωνικές στάσεις, τα κίνητρα και τις επιθυμίες.

Οι πολύ μικρές επιχειρήσεις εξακολουθούν να αντιπροσωπεύουν ένα μεγάλο μερίδιο της απασχόλησης και της οικονομικής προστιθέμενης αξίας. Η Ελλάδα κατέχει την πρώτη θέση μεταξύ των οικονομιών με γνώμονα την καινοτομία σε σχέση με την καθιερωμένη επιχειρηματικότητα (12,6%).

Η ελληνική επιχειρηματικότητα αναπτύσσεται κυρίως από την οικογενειακή επιχείρηση πολύ μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες από τη φύση τους δεν είναι ούτε δυναμικές, ούτε προσανατολισμένες προς την ανάπτυξη ή τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας. Τα πρόωρα στάδια επιχειρηματικής δραστηριότητας (TEA) παρουσιάζουν σημαντική μεταβλητότητα, τα ποσοστά TEA μειώθηκαν το 2012 και ξανά το 2013. Η ιδρυθείσα επιχειρηματικότητα υπερισχύει της

επιχειρηματικότητας των αρχικών σταδίων και η επιχειρηματική μόχλευση είναι πολύ χαμηλή.

Το ποσοστό της επιχειρηματικότητας με βάση τις ευκαιρίες (εκμεταλλεούμενοι μια επιχειρηματική ευκαιρία) μειώθηκε από 47% το 2009 σε 30,5% το 2014. Αυτό είναι σε αντίθεση με την επιχειρηματικότητα με βάση τις ανάγκες (που δεν έχουν καλύτερες επιλογές για την εργασία), η οποία αυξάνεται μετά την κρίση. Οι περισσότερες νέες επιχειρήσεις είναι στον τομέα των τροφίμων (καφετέριες, μπαρ, εστιατόρια, παράδοση, catering). Ωστόσο, από αυτά τα είδη των επιχειρήσεων, 8 από τις 10 έχουν σταματήσει να λειτουργούν κατά το πρώτο έτος λειτουργίας τους - συχνά καθιστώντας αυτό το μοντέλο ανάπτυξης μη βιώσιμο.

Το 52% των Ελλήνων έχουν μια θετική στάση απέναντι στην επιχειρηματικότητα και 69% μπορεί να φανταστεί την έναρξη μιας επιχείρησης (δυναμικό της επιχειρηματικότητας). Το 52% θεωρεί την έναρξη μιας επιχείρησης ως μια επιθυμητή ευκαιρία σταδιοδρομίας, το 65% πιστεύουν ότι η οικογένεια ή οι φίλοι τους δε θα μπορούσαν ποτέ να τους αποτρέψουν από την έναρξη μιας επιχείρησης (σταθερότητα έναντι κοινωνικής πίεσης) και 51% πιστεύουν ότι διαθέτουν τις αναγκαίες ικανότητες και πόρους για να ξεκινήσουν μια επιχείρηση (σκοπιμότητα). Τέλος, το 52% θεωρεί, επίσης, ότι η ελληνική κοινωνία (πολιτική, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και οι άνθρωποι) είναι φιλική προς την επιχειρηματικότητα. Ωστόσο, ο φόβος της αποτυχίας να ξεκινήσει κανείς μια επιχείρηση εξακολουθεί να είναι ο υψηλότερος μεταξύ όλων των άλλων οικονομιών που οδηγούνται από την καινοτομία.

Χάρη στα δεδομένα που συλλέγονται από το πρόγραμμα Global Entrepreneurship Monitor (ετήσια αξιολόγηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, τις προσδοκίες και τις συμπεριφορές σε 85 χώρες), μπορεί να εξεταστεί η κατάσταση και οι στάσεις έναντι της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα 2001-2014.

Τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από το GEM και εναρμονίστηκαν έτσι ώστε να διευκολυνθούν οι διακρατικές συγκρίσεις. Προκειμένου να γίνουν συγκρίσεις και να κατανοηθούν οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, το GEM παρουσίασε τα ελληνικά δεδομένα, μαζί με τα στοιχεία για άλλες έξι ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Γαλλία, η Σουηδία, η Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Ιδιαίτερα, το GEM, ανέλυσε πέντε βασικούς δείκτες: το ποσοστό των ιδιοκτητών ιδρυθεισών επιχειρήσεων, το σύνολο των πρώιμων σταδίων επιχειρηματικής δραστηριότητας, την καθοδηγούμενη από την αναγκαιότητα επιχειρηματική δραστηριότητα, την επιχειρηματική πρόθεση και το ποσοστό του φόβου της αποτυχίας.

Το αποτέλεσμα αυτής της έρευνας έδειξε ότι, η Ελλάδα έχει το υψηλότερο ποσοστό των καθιερωμένων ιδιοκτητών επιχειρήσεων από τις επτά συγκρινόμενες χώρες. Το ποσοστό των ιδιοκτητών των επιχειρήσεων έχει αυξηθεί από περίπου 6,5% του πληθυσμού το 2004 σε σχεδόν 15,8% για το 2011. Η Ελλάδα έχει την υψηλότερη μέση τιμή καθιερωμένων επιχειρήσεων ιδιοκτησίας για την περίοδο 11 ετών. Επιπλέον, τα συνολικά πρώιμα στάδια επιχειρηματικής δραστηριότητας (το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 18-64 πληθυσμού, οι οποίοι είναι είτε ένας εκκολαπτόμενος επιχειρηματίας ή ιδιοκτήτης-διευθυντής μιας νέας επιχείρησης) στην Ελλάδα κυμαίνεται από 6,8% το 2003, σε 10% για το 2008 και επέστρεψε στο 8% για το 2010. Ως εκ τούτου, η μείωση του ποσοστού σε πρώιμο στάδιο της επιχειρηματικής δραστηριότητας μπορεί να παρατηρηθεί μετά το 2008, μετά την οικονομική κρίση που ξέσπασε. Επιπλέον, όπως προκύπτει από το GEM, από το 2007 και μετά, υπήρξε μια μεγάλη αύξηση στην ανάγκη με γνώμονα την επιχειρηματική δραστηριότητα (το ποσοστό των ανθρώπων που εμπλέκονται στον τομέα της επιχειρηματικότητας, επειδή δεν είχαν άλλη επιλογή για την εργασία), από 10% το 2007 σε 25% για το 2011. Όπως και για την επιχειρηματική πρόθεση (πληθυσμός ηλικιών μεταξύ 18-64, οι οποίοι προτίθενται να ξεκινήσουν μια επιχείρηση μέσα σε τρία χρόνια), μπορεί να παρατηρηθεί ότι η Ελλάδα έχει τη μεγαλύτερη μέση τιμή από τις 7

χώρες που εξετάστηκαν (12,3%). Η τελευταία ένδειξη που αναλύεται από το GEM, ήταν ο φόβος του ποσοστού αποτυχίας (το ποσοστό των ατόμων ηλικίας 18-64 του πληθυσμού με θετική αντίληψη των ευκαιριών για την επιχειρηματικότητα, που δείχνουν ότι ο φόβος της αποτυχίας θα τους αποτρέψει από τη δημιουργία μιας επιχείρησης). Σύμφωνα με το GEM, ο φόβος του ποσοστού αποτυχίας ήταν αρκετά υψηλός σε όλες τις χώρες του δείγματος, που κυμαίνονται από 22% έως 54%, αλλά η υψηλότερη μέση τιμή του φόβου για την περίοδο 2001-2011, καταγράφηκε στην Ελλάδα (47,7%), ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά στη Σουηδία και την Πορτογαλία (30,5%).

5.2. Νέα καινοτομική επιχειρηματικότητα

Το Πρόγραμμα «Νέα καινοτομική επιχειρηματικότητα» έτρεξε κάτω από την Ελληνική Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας (μια κύρια Γενική Διεύθυνση του Υπουργείου Ανάπτυξης, Υποδομών Ανταγωνιστικότητας, Μεταφορών και Δικτύων). Το πρόγραμμα είχε ως στόχο τη δημιουργία και την ενίσχυση της ελληνικής επιχειρηματικότητας, το οποίο θεωρήθηκε ως βασική κινητήρια δύναμη για την αναβάθμιση της παραγωγικής δομής της χώρας και τον αναπροσανατολισμό της προς αγαθά και υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας, με ενσωμάτωση των στοιχείων της γνώσης και της ποιότητας και την αίσθηση της περιβαλλοντικής συνείδησης στις υφιστάμενες ή νέες δραστηριότητες των Ελλήνων επιχειρηματιών. Το Πρόγραμμα παρείχε χρηματοδοτική στήριξη με τη μορφή μη επιστρεπτέων ενισχύσεων για τη δημιουργία επιχειρήσεων που δημιουργήθηκαν από άτομα ηλικίας άνω των 18 ετών. Τα άτομα αυτά είχαν, ωστόσο, να μετατρέψουν μια καινοτόμο ιδέα ή και ιδιόκτητης τεχνογνωσίας σε μια εμπορευματοποιημένη καινοτομία. Επιπλέον, δεν υπήρχε οικονομική υποστήριξη για τις μικρές και πολύ μικρές νέες επιχειρήσεις

με έως και πέντε (5) εγκεκριμένες λογιστικές περιόδους. Για αυτή την κατηγορία στήριξης, οι επιχειρήσεις είχαν την εμπορική αξιοποίηση καινοτομικών ιδεών, με την τοποθέτηση νέων προϊόντων και υπηρεσιών στην αγορά, διευρύνοντας τη διαφοροποίηση των προϊόντων τους και των υπηρεσιών ή και τη βελτίωση των διαδικασιών παραγωγής και διανομής τους. Συνοψίζοντας, οι ακόλουθες μορφές των επιχειρήσεων και οι επιχειρηματίες μπορούν να επωφεληθούν από το πρόγραμμα: (1) Οι επιχειρηματίες που σκοπεύουν να συγκροτήσουν νέα εταιρεία, (2) νεοσύστατες επιχειρήσεις με λιγότερο από ένα οικονομικό έτος ζωής, (3) νέες επιχειρήσεις με λιγότερους από 5 μήνες της ζωής. Όλες οι κατηγορίες των επιχειρήσεων μπορούν να συμπεριληφθούν στο πρόγραμμα.

Σύμφωνα με το πρόγραμμα, η χρηματοδοτική στήριξη θα μπορούσε να είναι έως και 60%. Δύο κύριες κατηγορίες επενδυτικών σχεδίων χρηματοδοτήθηκαν: Πρώτον, τα επενδυτικά σχέδια με προϋπολογισμό από 30.000 έως 300.000 ευρώ για τα έργα κατασκευής και άλλα έργα, όπως αυτές της ύδρευσης, αποχέτευσης, διαχείρισης αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης. Δεύτερον, επενδυτικά σχέδια με προϋπολογισμό από 20.000 έως και 200.000 ευρώ για επενδυτικά σχέδια των άλλων επιλέξιμων οικονομικών δραστηριοτήτων. Η υποβολή των επενδυτικών σχεδίων ξεκίνησε στις 01/08/2011 και ολοκληρώθηκε στις 01/11/2011, ενώ ο συνολικός προϋπολογισμός αντιπροσώπευε 30.000.000€. Το ποσό της χρηματοδότησης θα μπορούσε να ξεκινήσει από 12.000€ έως 180.000€, η πηγή χρηματοδότησης ήταν τόσο το Ελληνικό Δημόσιο όσο και η Ευρωπαϊκή Ένωση (συν- χρηματοδότηση του προγράμματος), ενώ η βασική χρηματοδότηση ήταν το ΕΣΠΑ -Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα & Επιχειρηματικότητα (ΕΠΑΝ II). Ενώ η δημόσια χρηματοδότηση δεν μπορεί να υπερβαίνει το 60% του συνολικού προϋπολογισμού του έργου, η χρηματοδότηση από ιδίους οικονομικούς πόρους θα πρέπει να είναι τουλάχιστον 25%. Το 60% του προϋπολογισμού (18.000.000€), έπρεπε να πάει για τη στήριξη επενδυτικών σχεδίων ιδιωτών ή

εταιρειών που δεν έχουν ακόμη κλείσει το πρώτο οικονομικό έτος τους και ο υπόλοιπο 40% (12 εκατομμύρια ευρώ) έπρεπε να πάει σε υφιστάμενες επιχειρήσεις.

Το πρόγραμμα παρακολουθείται από μια διευθύνουσα επιτροπή η οποία είναι αρμόδια για την απόφαση σχετικά με την εφαρμογή και τη συμμόρφωση των έργων με τις απαιτήσεις του προγράμματος. Η εφαρμογή του προγράμματος παρακολουθείται επίσης από την Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του «Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα», η οποία έχει την ευθύνη του συνολικού Επιχειρησιακού Προγράμματος.

Μέρος της παρακολούθησης και της εφαρμογής του προγράμματος αποτελεί μια ενδιάμεση έκθεση, η οποία πρέπει να υποβληθεί από τους δικαιούχους, όταν τουλάχιστον το 50% των έργων έχουν υλοποιηθεί και το 50% του προϋπολογισμού έχει δαπανηθεί. Μια τελική έκθεση υποβάλλεται, επίσης, από τους δικαιούχους, μετά την ολοκλήρωση του κάθε έργου. Επιτόπιες επισκέψεις εκτελούνται από ειδικές ομάδες 3 μελών του υπουργείου, προκειμένου να ελέγξουν την εφαρμογή των έργων και η επιλεξιμότητα των δαπανών του έργου.

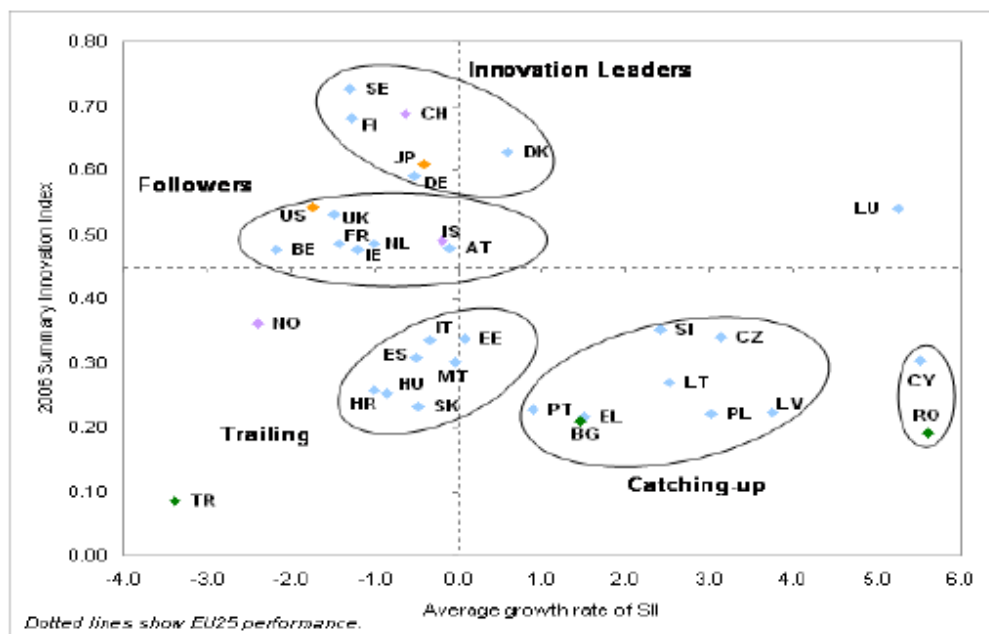
5.3.Το Εθνικό Περιφερειακό Σύστημα Καινοτομίας και τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης στην καινοτομία στην Ελλάδα

Η δομή του ελληνικού συστήματος καινοτομίας είναι ιδιαίτερα συγκεντρωτική, που κυριαρχείται από τον κυρίαρχο ρόλο της εθνικής κυβέρνησης, ακολουθώντας τη δομή του πολιτικού συστήματος που είναι τέτοια από την ίδρυση του σύγχρονου ελληνικού κράτους. Η Ελλάδα κοίταζε την εξωτερική επιρροή στην ανάπτυξη του συστήματος καινοτομίας της, ακολουθώντας μια προσέγγιση «από πάνω προς τα κάτω». Ωστόσο, παρά την

αυξημένη συνειδητοποίηση της σημασίας των πολιτικών για την καινοτομία, το εθνικό σύστημα παραμένει δομικά ανώριμο και εξαρτάται από την χρηματοδότηση της ΕΕ. Η απόδοση της Ελλάδας είναι συστηματικά και σημαντικά κάτω από το μέσο όρο της ΕΕ σχετικά με την έρευνα και την καινοτομία, όπως αποδεικνύεται από τους κύριους δείκτες συγκριτικής αξιολόγησης.

Στο 2015 στον ευρωπαϊκό πίνακα αποτελεσμάτων καινοτομίας, η Ελλάδα καταλαμβάνει την τελευταία θέση μεταξύ των ΕΕ-25.

Διάγραμμα 9 – Περίληψη του Δείκτη Καινοτομίας των ΕΕ-25 χωρών, 2015

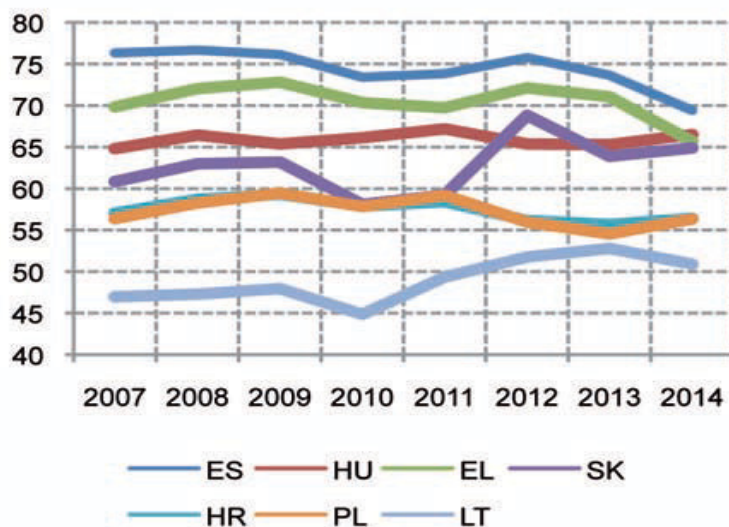
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2015

Σύμφωνα με τους Collins & Pontikakis (2006), η Ελλάδα έκανε μια πρόωρη επιλογή που ευνοούσε τις δημόσιες επενδύσεις σε υποδομές, προκειμένου να μειωθούν οι περιφερειακές ανισότητες και να ενισχυθεί η ανάπτυξη και η ανταγωνιστικότητα. Η προτεραιότητα αυτή ορίστηκε εν μέρει λόγω των ασαφών ή αρνητικών αντιλήψεων της καινοτομίας μεταξύ των πολιτικών και των Ελλήνων βιομηχάνων. Η καινοτομία ως επί το πλείστον θεωρείται ως επικίνδυνη, που βασίζεται στην υψηλής τεχνολογίας δραστηριότητα και όχι μια κερδοφόρα επιχείρηση. Αυτή η νοοτροπία έχει επηρεάσει τις δαπάνες για την παιδεία, τη βασική έρευνα και τη δια βίου μάθηση. Η ελληνική εικόνα σχετικά με τις δαπάνες ανά σπουδαστή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι 4.605€ συγκρινόμενη σε 5.627€ στην ΕΕ-27 και 6.203€ στην ΕΕ-15 (Eurostat, 2015). Το τελευταίο κατατάσσει την Ελλάδα στην τελευταία θέση μεταξύ των χωρών της ΕΕ-15, σε όλους τους λογαριασμούς. Φαίνεται ότι η εκπαίδευση θεωρήθηκε ως επί το πλείστον ως δαπάνη κοινωνικής πρόνοιας, δεν είναι μια επιβράβευση των επενδύσεων σε ανθρώπινο κεφάλαιο με κοινωνικές, καθώς και ιδιωτικές αποδόσεις (Collins & Pontikakis, 2006). Ενδεικτικό αυτής της νοοτροπίας είναι ότι δεν υπάρχουν επίσημοι μηχανισμοί που να έχουν καθοριστεί για τη σύνδεση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με τις ανάγκες της βιομηχανίας.

Τα χαμηλά επίπεδα της καινοτομίας και των ερευνητικών δραστηριοτήτων, επίσης, εξηγούνται από τη χαμηλή συμμετοχή (λιγότερο από 30%) του ιδιωτικού τομέα στις Ακαθάριστες Δαπάνες για Έρευνα και Ανάπτυξη (ΑΔΕΑ). Μεγάλες εγχώριες επιχειρήσεις που βρίσκονται κυρίως σε χαμηλής τεχνολογίας και παραδοσιακούς τομείς, δεν ήταν στην πρώτη γραμμή των επενδύσεων σε νέες τεχνολογίες, ενώ οι νεοσύστατες εταιρείες που βασίζονται στη γνώση σε τομείς όπως η υγειονομική περίθαλψη, το λογισμικό και οι επικοινωνίες, είναι συνήθως πολύ μικρές για να κάνουν τη διαφορά από την άποψη των συνολικών επενδύσεων E&A (Sofouli&Vorontas, 2006). Η ερευνητική δραστηριότητα στην

Ελλάδα υποστηρίζει περισσότερο την αφομοίωση και την προσαρμογή της υπάρχουσας τεχνολογίας και όχι η δημιουργία νέας γνώσης.

Διάγραμμα 10- Μέτριοι καινοτόμοι στην Ελλάδα, 2007-2014

Πηγή: Eurostat, 2015

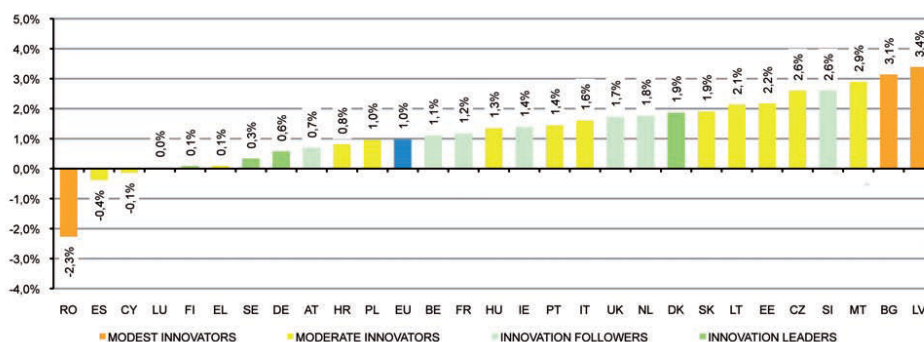
Σε εθνικό, αλλά και σε περιφερειακό επίπεδο, η ανεπάρκεια του συστήματος διακυβέρνησης της καινοτομίας θεωρείται ότι είναι ένα σοβαρό πρόβλημα, που επηρεάζει την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα των πολιτικών για την καινοτομία. Η παρούσα χωρική ρύθμιση χαρακτηρίζεται από την ασάφεια, την αβεβαιότητα και την ασυμμετρία στην κατανομή των ρόλων και αρμοδιοτήτων μεταξύ των διοικητικών επιπέδων και τα διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη, διατηρώντας τελικά το συγκεντρωτικό χαρακτήρα του συστήματος. Αντί για ενδυνάμωση των τοπικών φορέων και την ενθάρρυνση προσεγγίσεων με βάση τις περιοχές που έχουν οικονομικά προβλήματα, η πολιτική της καινοτομίας και τα κεφάλαια παραμένουν υπό τον έλεγχο της κεντρικής κυβέρνησης. Αυτό το κεντρικό, περίπλοκο και άκρως γραφειοκρατικό σύστημα διοίκησης έφθασε στα

ορία του με την προηγούμενη προγραμματική περίοδο, αυξάνοντας τις καθυστερήσεις και τις δυσκολίες στην εφαρμογή των προγραμμάτων της Ε.Ε.

Σε περιφερειακό επίπεδο, τα συστήματα καινοτομίας βρίσκονται σε εμβρυακή κατάσταση, ιδίως σχετικά με τα στοιχεία της παραγωγής και αξιοποίησης των γνώσεων. Η περιφερειακή βάση της καινοτομίας είναι εξαιρετικά πολωμένη και χαρακτηρίζεται από σοβαρές και αυξανόμενες ανισότητες στους δείκτες καινοτομίας και των υποδομών Ε&Α. Τα πανεπιστήμια, τα ερευνητικά ιδρύματα και η ερευνητική απασχόληση συγκεντρώνεται σε μητροπολιτικές περιοχές.

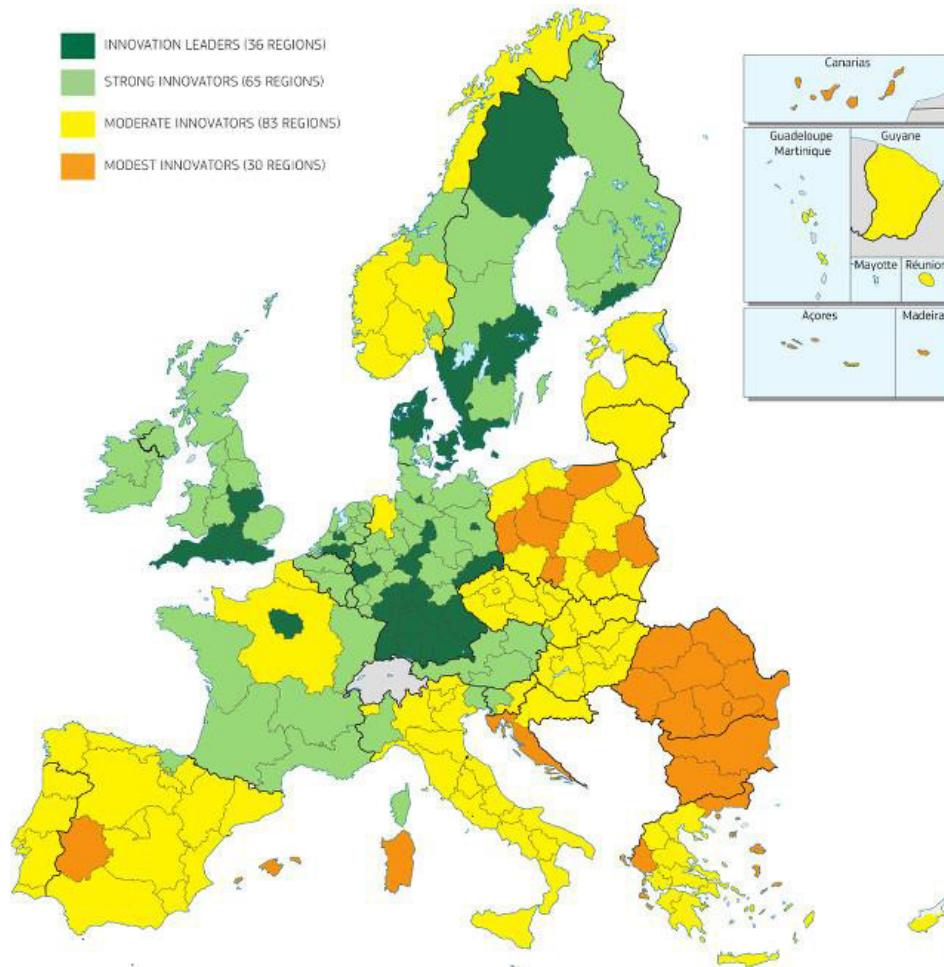
Για την Ελλάδα οι επιδόσεις καινοτομίας έχουν βελτιωθεί, αλλά σε ένα ποσοστό χαμηλότερο από εκείνο της ΕΕ και οι σχετικές επιδόσεις έχουν μειωθεί (Διάγραμμα 11). Οι επιδόσεις καινοτομίας για μέτριους καινοτόμοι στην Ελλάδα την περίοδο 2007-2014 αυξήθηκε μόλις σε 0,1% στην Ελλάδα, που, όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 11, είναι το πέμπτο χαμηλότερο ποσοστό από τις ΕΕ-27.

Διάγραμμα 11- Αναπτυξιακές επιδόσεις των κρατών μελών της Ε.Ε.- 2007-2014

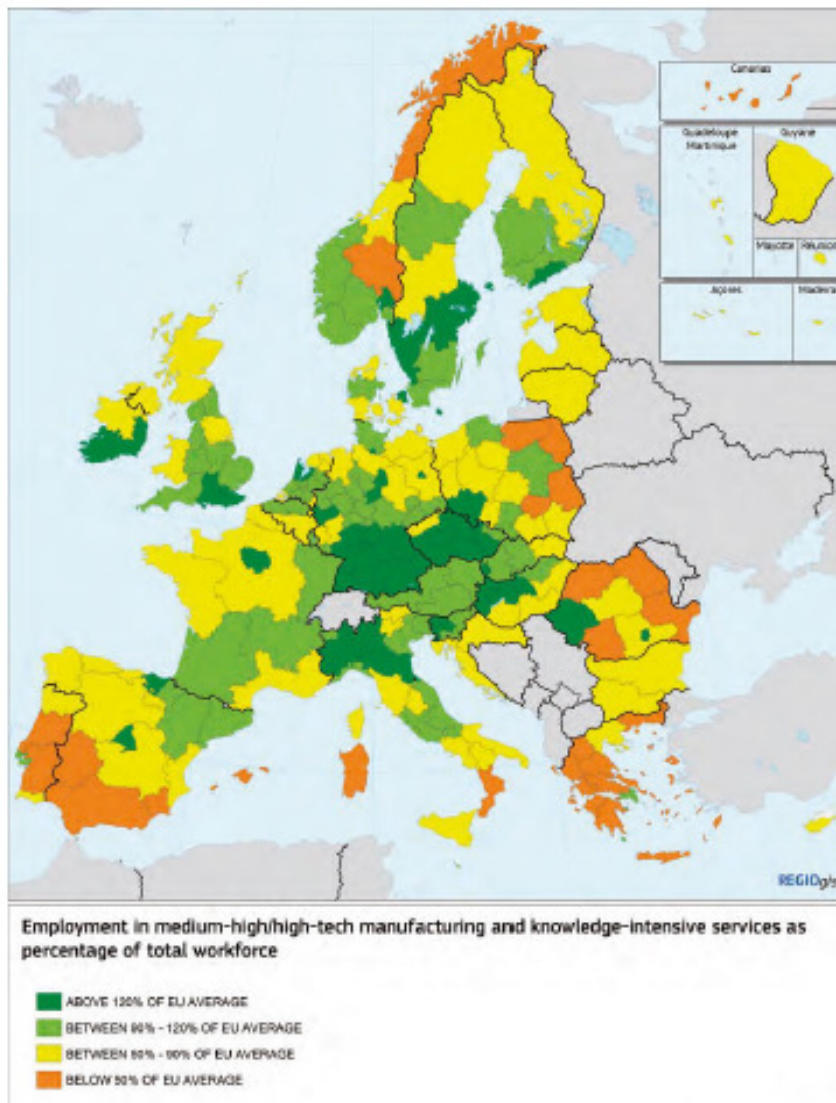
Πηγή: Eurostat, 2015

Εικόνα 1- Καινοτομία στα κράτη μέλη της Ε.Ε. 2015

Όπως φαίνεται στην παραπάνω εικόνα 1 και με βάση τα στοιχεία της Ε.Ε. στην Ελλάδα η απόδοση μειώθηκε σε όλες τις περιοχές. Περιοχές όπου η απόδοση είναι τουλάχιστον 20% πάνω από το μέσο όρο της ΕΕ βρίσκονται κυρίως στην Αυστρία, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ελλάδα, την Ιρλανδία, την Ιταλία, την Πορτογαλία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

Εικόνα 2- Απασχόληση σε μέτριας έως υψηλής τεχνολογίας βιομηχανίες και έντασης γνώσης υπηρεσίες ως ποσοστό του συνολικού εργατικού δυναμικού

Το ελληνικό σύστημα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ιδρύθηκε επίσημα το 1988 και δημοσίευσε το πρώτο δελτίο του σχετικά με διπλώματα ευρεσιτεχνίας εφαρμογές και τις επιχορηγήσεις το 1989. Από τότε βρίσκεται σε μια διαδικασία συνεχούς ανάπτυξης και βελτίωσης. Η Ελλάδα ως μέλος τόσο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλων διεθνών παραγόντων και φορέων ενσωματώνει διεθνείς νόμους και κανονισμούς και προσαρμόζει τις αποφάσεις των διεθνών συμβάσεων για την πνευματική ιδιοκτησία σε εθνικό επίπεδο και σύμφωνα με τα εθνικά πρότυπα (π.χ. διαδικασία PCT, ευρωπαϊκό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας). Συνολικά 8.123 πατέντες έχουν χορηγηθεί από το ελληνικό γραφείο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας κατά την περίοδο 1988-2013 (πίνακας 2). Η ετήσια και συνολική αύξηση των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που χορηγούνται από το ελληνικό γραφείο διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας υπήρξε σημαντική. Ο αριθμός των ελληνικών ευρεσιτεχνιών αυξάνεται σταδιακά σε σχέση με τον αντίστοιχο των ξένων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, κάτι που δείχνει ένα διαφορετικό πρότυπο που οφείλεται στο γεγονός ότι οι ξένοι κάτοχοι διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας μπορούν να χρησιμοποιούν το ευρωπαϊκό κανάλι, προκειμένου να προστατεύουν τις εφευρέσεις τους. Ο πίνακας δείχνει επίσης την επίδραση της κρίσης στην ελληνική δραστηριότητα των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας (στήλη 3), η οποία επηρεάζει και την συνολική δραστηριότητα των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας κατά την ίδια χρονική περίοδο (Στήλη 5). Όπως καταγράφεται ο αριθμός των ελληνικών ευρεσιτεχνιών αρχίζει να μειώνεται μετά το 2010. Η ελληνική οικονομική κρίση άρχισε το δεύτερο εξάμηνο του 2004, αμέσως μετά το τέλος των Ολυμπιακών Αγώνων, αλλά έγινε φανερή στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας μετά το 2008 και έδειξε σημάδια της ελληνικής δραστηριότητας πατέντας μετά το 2010 (Markatou, 2014).

Πίνακας 2- Η ελληνική ανάπτυξη πατέντας, ανάπτυξη και εθνικότητα, περίοδος 1988-2013

Table 2: The Greek patents activity, growth and national origin, period 1988-2013

Year (grants)	Applications	Greek patents (a)	Foreign patents (b)	Total patents (c)	(a/c)* 100	(b/c)* 100	(a/b)
1988-1989		22	14	36	61.11	38.89	1.57
1990		66	66	132	50	50	1
1991		110	239	349	31.52	68.48	0.46
1992		133	393	526	25.29	74.71	0.34
1993		204	222	426	47.89	52.11	0.92
1994		151	106	257	58.75	41.25	1.42
1995		220	137	357	61.62	38.38	1.61
1996		196	200	396	49.49	50.51	0.98
1997		196	142	338	57.99	42.01	1.38
1998		153	47	200	76.5	23.5	3.26
1999	451	207	46	253	81.82	18.18	4.5
2000	471	185	26	211	87.68	12.32	7.12
2001	608	229	22	251	91.24	8.76	10.41
2002	561	313	32	345	90.72	9.28	9.78
2003	538	276	29	305	90.49	9.51	9.52
2004	514	323	28	351	92.02	7.98	11.54
2005	633	273	27	300	91	9	10.11
2006	709	423	19	442	95.7	4.3	22.26
2007	788	344	0	344	100	0	
2008	828	424	20	444	95.5	4.5	21.2
2009	721	425	20	445	95.51	4.49	21.25
2010	744	466,5	12,5	479	97.39	2.61	37.32
2011	727	350,5	14,5	365	96.03	3.97	24.17
2012	640	283	6	289	97.92	2.08	47.17
2013	655	271	11	282	96.1	3.9	24.64
Total		6244	1879	8123	79.63	23.96	3.32

Ο Πίνακας 3 δείχνει τη θεσμική κατάσταση- ιδιοκτησία των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που χορηγούνται στην Ελλάδα. Όπως μπορεί να φανεί η πλειονότητα αυτών των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας προέρχονται από ξένες εταιρείες και Έλληνες ιδιώτες. Η δραστηριότητα των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας ξεκίνησε ως μια ξένη εταιρεία δραστηριότητα γνωστών πολυεθνικών εταιρειών (π.χ. Colgate Palmolive, Ethicon, Johnson & Johnson καταναλωτικών

προϊόντων), αλλά σταδιακά έγινε μια ελληνική υπόθεση των ατόμων. Στην πραγματικότητα, το μερίδιο των ξένων επιχειρήσεων αντιπροσώπευαν το 46,32% κατά τη διάρκεια της περιόδου 1988-1997, μειώθηκε στο 9,16% κατά την περίοδο 1998-2005 και στη συνέχεια μειώθηκε στο 2,41% κατά τη διάρκεια της την περίοδο 2006-2013. Εστιάζοντας στο δείγμα των ξένων επιχειρήσεων, ο συνολικός αριθμός τους, ο οποίος αντιπροσωπεύει για 1565 διπλώματα ευρεσιτεχνίας είναι συνδεδεμένα με 581 ξένες επιχειρήσεις. Η πλειοψηφία αυτών των επιχειρήσεων ασχολείται με τη βιομηχανική δραστηριότητα των «χημικών ουσιών και χημικών προϊόντων και ιδιαίτερα στην παραγωγή των φαρμακευτικών προϊόντων και είδη υγιεινής, ενώ προέρχονται κυρίως από τις ΗΠΑ και το Ηνωμένο Βασίλειο. Το μερίδιο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που ανήκουν σε Έλληνες ιδιώτες δείχνει μια σημαντική σταθερότητα και δυναμισμό. Αντιπροσώπευαν το 35,14% κατά την περίοδο 1988-1997, αυξήθηκε σε 64,08% κατά τη διάρκεια της περιόδου 1998-2005 και αυξήθηκε περαιτέρω κατά τη διάρκεια της περιόδου 2006-2013. Αντίθετα, η δραστηριότητα των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας από θεσμικές κατηγορίες όπως ακαδημαϊκούς φορείς και ερευνητικά ιδρύματα είναι πολύ μικρή. Τα αποτελέσματα δείχνουν επίσης ότι η δραστηριότητα των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δεν εξακολουθεί να είναι σημαντική για την ανάπτυξη των ελληνικών επιχειρήσεων. Το μερίδιό τους αυξάνεται σταδιακά (από 9,87% σε 20,35% και στη συνέχεια σε 26,12% κατά την περίοδο 2006-2013), αλλά κατά μέσο όρο αντιπροσωπεύει το 19,24% με βάση τη συνολική δραστηριότητα των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας (ελληνικές και ξένες) ή σχεδόν 25% με βάση την ελληνική εγχώρια δραστηριότητα των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας (Markatou, 2014).

Η κρίση δε φαίνεται να επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τη δομή και τη φύση της κυριότητας των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας στην Ελλάδα. Οι κατηγορίες «ελληνικού λαού» και «Φορέων ελληνικής έρευνας» μειώνονται μετά το 2005, αλλά όχι τόσο πολύ ώστε να επιστημανθεί ότι κάτι αλλάζει και επιδεινώνεται.

Αντίθετα, οι μετοχές των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που ανήκουν σε «ελληνικές επιχειρήσεις», καθώς και σε «ελληνικούς ακαδημαϊκούς φορείς» αυξάνονται με τους τελευταίους να διπλασιάζουν το μερίδιό τους μετά το 2005. Το αποτέλεσμα αυτό είναι σημαντικό: η ακαδημαϊκή κοινότητα ανταποκρίνεται θετικά στην κρίση με την αύξηση της παραγωγικότητας των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας της, αν και η ελληνική κρίση έχει επηρεάσει τον ελληνικό ακαδημαϊκό τομέα με διάφορους τρόπους. Στην πραγματικότητα, η ελληνική κυβέρνηση εφάρμοσε μια διττή πολιτική ως αποτέλεσμα της κρίσης: Πρώτον, αποφάσισε την αναδιάρθρωση των δομών της, με την επιβολή του έργου της Αθηνάς, το οποίο προκάλεσε μια γενική αναταραχή στην ακαδημαϊκή κοινωνία. Δεύτερον, μειώθηκαν τα κυβερνητικά κεφάλαια για τον ακαδημαϊκό χώρο, μειώνοντας περαιτέρω τα απαραίτητα χρήματα για την έρευνα (Markatou, 2014).

Εμβαθύνοντας την ανάλυση η πτώση στις «ανθρώπινες ανάγκες» οφείλεται στους επιμέρους τομείς της «υγείας, διασκέδασης» καταρχάς (50% μείωση) και γεωργία (13,27% μείωση). Το πρώτο σχετίζεται με τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας στη χημικοφαρμακευτική βιομηχανία και, ως εκ τούτου, υπάρχει μια πρώτη ένδειξη της επίδρασης της οικονομικής κρίσης στην παραγωγή και την ανάπτυξη των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Σε αντίθεση με τα προηγούμενα αποτελέσματα και παρά τη συνολική απόδοση του τομέα, ο υποτομέας «των ειδών «τροφίμων-καπνού» παρουσιάζει μια αύξηση της τάξης του 50%. Αυτός ο υπό-τομέας είναι περισσότερο σχετικός με τη βιομηχανία τροφίμων, ο οποίος είναι ο πιο σημαντικός βιομηχανικός τομέας στην Ελλάδα και ο μόνος ίσως τομέας που αντιστέκεται και διατηρεί τη δυναμική του κατά τη διάρκεια της κρίσης. Συνδυάζοντας το υπόλοιπο των υπό-τομέων πριν και μετά την κρίση, οι «μηχανές ή αντλίες» είναι το μόνο τεχνολογικό πεδίο, το οποίο διπλασιάζει το μερίδιό του, που ακολουθείται από το «φωτισμό- θέρμανση» και «γενικά τη μηχανική». Αντίθετα, η «εκτύπωση» και η «μεταλλουργία» μείωσαν σε μεγάλο βαθμό τις μετοχές τους, λαμβάνοντας υπόψη τη μικρή τους σημασία στο σύνολο

της ελληνικής δραστηριότητας των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Τελευταία, υπάρχει η περίπτωση των «σταθερών κατασκευών», ο οποίος είναι ένας πολύ σημαντικός τομέας καθόλα τη διάρκεια της περιόδου της ανάλυσης. Το μερίδιο αντιπροσωπεύει το 10,98% πριν από την κρίση και αυξάνει το μερίδιό του στο 14% μετά την κρίση και αυτό είναι σημαντικό για δύο λόγους. Πρώτον, ο τομέας έχει σχέση με την κατασκευαστική βιομηχανία, η οποία εξακολουθεί να είναι και θα είναι πολύ σημαντική για την οικονομική ανάπτυξη στην Ελλάδα. Δεύτερον, ο τομέας εξακολούθησε να αυξάνει το μερίδιό του, παρόλο που η πλειοψηφία των έργων σταμάτησε μετά τους Ολυμπιακούς Αγώνες και ο τομέας πλήττεται κυρίως από την οικονομική κρίση (Πίνακας 3) (Markatou, 2014).

Πίνακας 3- Τεχνολογικό περιεχόμενο των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας 1988-2013, ανάλυση κατηγοριών και υποκατηγοριών

Τεχνολογικός τομέας	Συνολική περίοδος (1988-2013)	Πριν την κρίση	Μετά την κρίση	Πριν και μετά την κρίση (%)
Ανθρώπινες ανάγκες	34,95	38,71	29,07	-24,91
Μεταφορές	17,74	18,01	17,30	-3,92
Χημικά-Μεταλλουργία	9,88	10,84	8,39	-22,54
Υφαντουργία ή εύκαμπτα υλικά	0,98	1,24	0,58	-52,99
Σταθερές κατασκευές	12,17	10,98	14,03	27,79
Μηχανολογία	11,55	9,16	15,29	66,97
Φυσική	8,51	7,67	9,82	27,99
Ηλεκτρισμός	4,22	3,39	5,51	62,44
Σύνολο	100	100	100	

Πηγή: Markatou, 2014

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η κατάρρευση της Lehman Brothers τον Σεπτέμβριο του 2008 οδήγησε σε μια μεγάλη παγκόσμια οικονομική κρίση ενός μεγέθους που δεν υπήρχε για τουλάχιστον μισό αιώνα: η παγκόσμια ακαθάριστη εγχώρια παραγωγή (ΑΕΠ) και η βιομηχανική παραγωγή μειώθηκαν, το εμπόριο κατέρρευσε απότομα, και η ανεργία αυξήθηκε σε πολλές μεγάλες οικονομίες παγκοσμίως. Μια μέτρια βραχύβια ανάκαμψη άρχισε από το τέλος του 2009 και συνεχίστηκε με ορισμένες αξιοσημείωτες εξαιρέσεις το 2010 και το 2011. Τα σενάρια της αγοράς όσον αφορά τη βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους και οι προκλήσεις της διαπραγματεύσεως της δημοσιονομικής εξυγίανσης μείωσαν τις προσδοκίες για ταχεία ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας. Ορισμένες χώρες είναι τώρα σε μια πολύ πιο ευνοϊκή τροχιά. Λόγω του ουσιαστικού αντίκτυπου των μεγάλων οικονομιών, για τα παγκόσμια χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (τα οποία διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο ως διαμεσολαβητές για τις επιχειρήσεις και τις επενδύσεις τους για καινοτομία) και για τα δημόσια οικονομικά (τα οποία παρέχουν βασική υποστήριξη στα συστήματα καινοτομίας), η κάμψη του οικονομικού κύκλου έχει επηρεάσει αρνητικά την απόδοση της καινοτομίας. Η κρίση έχει επηρεάσει αρνητικά την επιχειρηματική καινοτομία και την έρευνα και ανάπτυξη σε όλες τις χώρες και στην Ελλάδα. Το μέγεθος της επίδρασης και οι επιπτώσεις στην επιχειρηματική καινοτομία διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των χωρών, ανάλογα με την κατάστασή τους κατά την παραμονή της κρίσης και των πολιτικών που στη συνέχεια εφαρμόζουν (Markatou, 2014).

Στην παρούσα πτυχιακή εργασία εξετάστηκαν οι επιπτώσεις της διεθνούς κρίσης στην επιχειρηματικότητα και την καινοτομία παραγωγής, εξετάστηκε εάν και πώς η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει την επιχειρηματικότητα και την παραγωγή της καινοτομίας, όπως μετριέται μέσω δεδομένων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, για την περίπτωση της Ελλάδας. Η ελληνική κοινωνία και οι αντίστοιχοι ηγέτες της θα πρέπει να σταματήσουν να είναι εχθρικοί προς την επιχειρηματικότητα. Για αρκετές δεκαετίες, η συμπεριφορά των ελληνικών οικογενειών, το εκπαιδευτικό σύστημα, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, οι πολιτικοί και κοινωνικοί ηγέτες και άλλοι φορείς μείωσαν σημαντικά το επιχειρηματικό δυναμικό στην Ελλάδα. Οι ελληνικές οικογένειες, οι οποίες ασκούν ισχυρή επιρροή στις αποφάσεις των παιδιών τους, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας, τα ώθησαν να ακολουθήσουν ανώτερες σπουδές (επιστήμες υγείας, το δίκαιο και τη μηχανική), προκειμένου να αποκτήσουν προστασία και μόνιμες θέσεις εργασίας - είτε στο δημόσιο είτε στον ιδιωτικό τομέα.

Η ελληνική οικονομία ακολούθησε ένα «διεστραμμένο» μοντέλο παραγωγής που βασίζεται κυρίως στην κατανάλωση και χρηματοδοτείται από ξένο ιδιωτικό δανεισμό και δεν ήταν σε θέση να αντιμετωπίσει την πρόσφατη βαθιά και παρατεταμένη οικονομική ύφεση. Μια σειρά από οικονομικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις και η δημοσιονομική προσαρμογή, που επιβάλλονται από τους ξένους δανειστές, δεν έχουν εύκολη εφαρμογή. Εκτός από ένα ασταθές πολιτικό περιβάλλον και την οικονομία, το σημερινό καθεστώς ελέγχου του τραπεζικού κεφαλαίου, η υπερβολική φορολόγηση των επιχειρήσεων, η διαρροή μυαλών στο εξωτερικό και η προσφυγική κρίση προσθέτουν μόνο δυσκολίες, καθιστώντας τη μεταβατική περίοδο πολύ δύσκολη.

Η ανάλυση παρουσιάζει ουσιαστικά τις συνολικές επιδόσεις και τα κύρια χαρακτηριστικά τους, συνδέοντας τις «πριν» και «μετά» περιόδους κρίσης και στη συνέχεια, τις συγκρίνει μεταξύ τους. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η διεθνής

κρίση και η εμπλοκή του ΔΝΤ έχουν επηρεάσει την παραγωγή της καινοτομίας, αλλά με καθυστέρηση. Στην πραγματικότητα, η μείωση των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας είναι εμφανής μόνο μετά το 2010. Τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής συμπεριφοράς της καινοτομίας παραμένουν μάλλον σταθερά, τουλάχιστον σε σχέση με τις παραμέτρους της εθνικής προέλευσης, ιδιοκτησίας του τεχνολογικού περιεχόμενου και την οικονομική κατεύθυνση των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Ωστόσο, η μείωση του αριθμού των επιχορηγήσεων ευρεσιτεχνίας είναι προφανής μετά το 2010, καθώς και μια περαιτέρω μείωση το 2011 και το 2012. Η κρίση επηρέασε, επίσης, τις τεχνολογικές επιλογές των κατόχων διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, όπως αυτές εκφράζονται από την ταξινόμηση των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας σε ολόκληρους τεχνολογικούς τομείς, καθώς και την οικονομική τους κατεύθυνση. Κυρίαρχοι τεχνολογικοί τομείς είναι μειωμένοι, λιγότερο σημαντικά πεδία στην «πριν» περίοδο κρίσης γίνονται σημαντικά και νέα πεδία προέκυψαν από τη «μετά» της κρίσης περίοδο. Το πιο προφανές παράδειγμα είναι η περίπτωση των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που κατευθύνονται προς το βιομηχανικό τομέα της «ενέργειας μηχανημάτων», ο οποίος φαίνεται να είναι ένας αναδυόμενος και πολύ δυναμικός τομέας.

Επιπλέον, η κατάσταση «μετά την κρίση» αποκαλύπτει αλλαγές και διαφορές στο περιεχόμενο των ιδιοκτητών των επιχειρήσεων των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας και τομεακή διανομή τους: νέοι τύποι επιχειρήσεων αναδύονται (spin -offs), παλιές και «κυρίαρχες» επιχειρήσεις σε ορισμένους τομείς εξαφανίζονται (π.χ. φαρμακευτικά προϊόντα, ΤΠΕ), ενώ επιχειρήσεις σε νέους τομείς της οικονομίας (π.χ. πιο τεχνολογικά προηγμένες) κάνουν την είσοδό τους και ορισμένες από αυτές φαίνεται να συμπεριφέρονται με ένα μάλλον επίμονο τρόπο. Αποτελέσματα, που ως εκ τούτου, δείχνουν ότι υπήρξε μεγάλη καταστροφή, καθώς και πολύ δημιουργία. Η ελληνική καινοτομία έχει περάσει ένα σοκ, αλλά υπάρχουν ενδείξεις ότι υπάρχει ένας αυξανόμενος αριθμός νέων καινοτόμων που έχουν επιλέξει να εκμεταλλευτούν αυτή την ευκαιρία από

την «κρίση». Όλα αυτά δικαιολογούν την ανάγκη για περαιτέρω έρευνα σε αυτόν τον τομέα, η οποία θα μπορούσε να καταλήξει σε πολύ χρήσιμα αποτελέσματα για τους φορείς χάραξης πολιτικής και τους μάνατζερ των επιχειρήσεων.

Σύμφωνα με μια άλλη σημαντική έρευνα, με τίτλο «Η επιχειρηματικότητα μέσα από τα μάτια των νέων: Κάτι αλλάζει», το 81% των φοιτητών έχουν θετική άποψη για την επιχειρηματικότητα, ενώ μόνο 1 στα 3 σκοπεύουν να ξεκινήσουν τη δική τους επιχείρηση στο εγγύς μέλλον. Στην κορυφή αυτής, το 78% των φοιτητών πιστεύουν ότι το πανεπιστήμιό τους δεν τους έχει προετοιμάσει επαρκώς για μια επαγγελματική σταδιοδρομία και πολλοί είναι επιφυλακτικοί της επικρατούσας κατηγορίας των επιχειρηματιών. Εν κατακλείδι, η κρίση και η ύφεση θα μπορούσε να είναι μια εξαιρετική ευκαιρία για την Ελλάδα να γυρίσει σελίδα και να αρχίσει την οικοδόμηση μιας πιο επιχειρηματικής κουλτούρας. Μία από τις πιο σημαντικές προϋποθέσεις για αυτό είναι, ωστόσο, η πολιτική βούληση. Αλλά οι αρχικές προοπτικές φαίνονται δυσοίωνες, με την επιχειρηματικότητα να συναντά αντίσταση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

1. Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2014). Η οικονομική κρίση στην Ευρωζώνη
2. Ζουγανέλη Σ., (2009). Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων μέσω της υιοθέτησης νέων τεχνολογιών και καινοτομιών, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πατρών
3. Ιωαννίδης, Σ., (2004) *Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα*, Παγκόσμιο Παρατηρητήριο Επιχειρηματικότητας 2003, IOBE
4. Ιωαννίδης, Σ., Τ. Πολίτης & Α. Τσακανίκας, (2005) *Η Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα 2004-2005*, Παγκόσμιο Παρατηρητήριο Επιχειρηματικότητας, IOBE
5. ΟΟΣΑ (2015).Ετήσια έκθεση για την Ελλάδα.
6. Πιπερόπουλος Π. Γ. (2007). Επιχειρηματικότητα, Καινοτομία και Business Cluster, Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονία
7. Ραφαηλίδης Α., Τσελεκίδης Ι., (2005). Τεχνολογία, Καινοτομία, Κοινωνία της Γνώσης και Ελλάδα, στο συλλογικό τόμο: Σύγχρονες Προσεγγίσεις της Ελληνικής Οικονομίας (επιμ: Κάλλιας Χ., Ναζάκης Χ. και Χλέτσος Μ.), Αθήνα: Πατάκης.
8. Στασινόπουλος Γ., (2005). Επιχειρηματικότητα: Η Ελλειμματική Αναπτυξιακή Παράμετρος της Ελληνικής Οικονομίας, στο συλλογικό τόμο: Οικονομικές Αλλαγές και Κοινωνικές Αντιθέσεις στην Ελλάδα (επιμ.: Αργεΐτης Γ.), Αθήνα: Τυπωθήτω.
9. Τράπεζα της Ελλάδος (2015). Ετήσια Έκθεση του Διοικητή.

10. Χριστόπουλος Α., (2008). Η Καινοτομία στην Ελλάδα: Συγκριτική ανάλυση με τις νότιες και βόρειες ευρωπαϊκές χώρες, Αθήνα, Εκδόσεις Τυπωθήτω

ΞΕΝΗ

1. Collins, P., Pontikakis, D. (2006) Innovation Systems in the European Periphery: the policy approaches of Ireland & Greece, *Science and Public Policy*, **33** (10) 757-69.
2. Covin, J. G., Slevin, D.P. (1989). Strategic management of small firms in hostile and benign environments, *Strategic Management Journal* 10, 1, 75-87.
3. Drucker, P.F. (1985). The Practice of Innovation, *Innovation and Entrepreneurship Practice and Principles*, Harper & Row, New York, pp. 19-33
4. GEM. (2010), Global Entrepreneurship Monitor (GEM) for Greece, Geneva: GEM.
5. Kouretas, G. P., Vlamis, P., (2010). *The Greek Crisis: Causes and Implications*. in: Panoeconomicus [pdf] Διαθέσιμο στο: http://www.panoeconomicus.rs/casopis/2010_4/01.pdf, Αντλήθηκε 8/9/2016.
6. Kouretas, G. P. (2012). The Greek Debt Crisis: Origins and Implications, http://www.frbatlanta.org/documents/cenfis/eventscf/11sov_debt_Kouretas.pdf, Αντλήθηκε 08/09/2016.
7. Markatou, M. (2014). Has the Economic crisis affected the production of innovation in Greece? Evidence from patents, *National and Kapodistrian University of Athens*.

8. Miller, D. (1983). The correlates of *entrepreneurship* in three types of firms. *Management Science*, 29, 770-791
9. Nelson, R., Belkin, P., Jackson, J. (2015). The Greek Debt Crisis: Overview and implications for the United States, Congressional Research Service.
10. Parker, S. (2009). *The Economics of Entrepreneurship*, Cambridge University Press, Cambridge.
11. Roubini, N. (2013). Greece is Just the Tip of Iceberg, Nouriel Roubini Warns, Telegraph, <http://www.telegraph.co.uk/finance/economics/7648775/Greece-is-just-the-tip-of-the-iceberg-Nouriel-Roubini-warns.html>, Αντλήθηκε 10/09/2016
12. Sofouli, E., Vorontas, N. (2006). S&T Parks and business incubators in middle-sized countries: the case of Greece, *Journal of Technology Transfer*, 32 525-44
13. Schumpeter, J.A. (1942). *Capitalism, socialism and democracy*. New York: Harper
14. Samitas, A., Polyzos, S. (2015). Freeing Greece from capital controls: were the restrictions enforced in time. *Research in International Business and Finance*, November, Διαθέσιμο στο http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2694111, Αντλήθηκε 14/9/2016.
15. Tan, W.L., Begley, T.M., Schock, H. (2005). Politico-economic factors associated with interest in starting a business: a multi-country study. *Entrepreneurship: Theory and Practice*.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

1. <http://www.kathimerini.gr/819723/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/tte-ekroes-kata8esewn-294-dis-sto-diasthma-dekemvrioy---aprilioy>
2. http://endeavor.org.gr/wp-content/uploads/2015/12/FINAL-%CE%95%CE%A1%CE%95%CE%A5%CE%9D%CE%91-%CE%95%CE%A0%CE%99%CE%A7%CE%95%CE%99%CE%A1%CE%97%CE%9C%CE%91%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%9F%CE%A4%CE%97%CE%A4%CE%91%CE%A3_251115-V-4.pdf